

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (YENİ TÜRK DİLİ)
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ÖBEK YAPILAR

Yüksek Lisans Tezi

Aidai CHOROBÆVA

Ankara – 2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (YENİ TÜRK DİLİ)
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ÖBEK YAPILAR

Yüksek Lisans Tezi

Aidai CHOROBÆVA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Halil İbrahim USTA

Ankara – 2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (YENİ TÜRK DİLİ)
ANABİLİM DALI

Aidai CHOROBÆVA

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ÖBEK YAPILAR

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Halil İbrahim USTA

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı:

Aidai CHOROBÆVA

İmzası:

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	V
ÖN SÖZ.....	VIII
ŞÜKRAN BORCU.....	X
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM:.....	4
1. GELENEKSEL TÜRKÇE DİLBİLGİSİNDE ÖBEKLER.....	4
1.1.Öbeklerle İlgili Terimler ve Tanımlar.....	4
1.1.1. Kelime Grubu.....	6
1.1.2. Öbek.....	11
1.1.3.Sözcük Öbeği	13
1.1.4. Belirtme Öbeği	14
1.1.5. Belirtme Grubu.....	15
1.1.6. Yargısız Anlatım	16
1.1.7. Kelime Öbeği	16
1.1.8. İsim Takımları.....	17
1.1.9. Takım.....	18
1.1.10. Söz Öbeği.....	18
1.1.11. Birlik	19
1.1.12. Tamlama.....	19
1.1.13. Yabancı Kaynaklarda Öbek Tanımları.....	20
1.2.Öbeklerle İlgili Tasnifler.....	23
1.2.1. Muharrem ERGİN.....	23
1.2.2. Vecihe HATİBOĞLU.....	24
1.2.3. Tahsin BANGUOĞLU.....	25

1.2.4. Rasim ŞİMŞEK.....	27
1.2.5. Nurettin KOÇ.....	29
1.2.6. Leylâ KARAHAN.....	30
1.2.7. Fuat BOZKURT.....	32
1.2.8. Tahir KAHRAMAN.....	33
1.2.9. H.İbrahim DELİCE.....	35
1.2.10. Sıddık AKBAYIR.....	39
1.2.11. Bilâl AKTAN.....	40
1.2.12. Günay KARAAŐAŐ.....	43
1.3.Öbeklerde Ölçütler.....	45
II. BÖLÜM:	52
2. MODERN TÜRKÇE DİLBİLGİSİNDE ÖBEKLER.....	52
2.1. Ad Öbeği.....	53
2.2. Fiil Öbeği.....	54
2.3. Sıfat Öbeği.....	54
2.4. Zarf Öbeği.....	55
2.5. Edat Öbeği.....	56
III. BÖLÜM:	57
3. SÖZDİZİMSEL YAKLAŞIM.....	57
3.1. Öbeklerde Sözdizimsel Bağlantı.....	58
3.2. Öbeklerde Derin ve Yüzey Yapı.....	64
3.3. Öbeklerde Tür Değişikliği.....	68
IV. BÖLÜM:	80
4. ÖRNEKLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	80
4.1. Öbekleşmede Sözdizimsel Bağlantı ile Öbek Özelliklerinin Benzediği Örnekler.....	82

4.2. Öbekleşmede Sözdizimsel Bağlantının Benzediği, Öbek Özelliklerinin Benzemediği Örnekler.....	164
4.3.Öbekleşmede Sözdizimsel Bağlantının Benzemediği, Öbek Özelliklerinin Benzediği Örnekler.....	168
4.4.Öbekleşmede Hem Sözdizimsel Bağlantı, Hem De Öbek Özelliklerinin Benzemediği Örnekler.....	180
SONUÇ	184
KAYNAKÇA	192
ÖZET	201
ABSTRACT	202

ÖN SÖZ

Söz dizimi, cümlelerin yanında cümle kuruluşunda temel taşlar niteliğinde olan öbeklerle ilgili konuları da ele alır. Bugüne kadar öbeklerle ilgili birçok önemli çalışma gerçekleştirilmiştir. Fakat buna rağmen konu hakkında fikir birlikteliğine ulaşılamamıştır. Akademik kaynaklarda genellikle öbeklerin adlandırılması, anlamı, tasnifi gibi hep aynı yönler ele alınmıştır. Amacımız, öbeklerin çok nadir dikkat çekilen yanlarını inceleyerek konuya farklı bir bakış açısını kazandırmaktır.

Çalışmanın giriş kısmında Türkçe sözdiziminde öbeklerle ilgili araştırılması gereken konular ve sorunlar ele alınmıştır.

Mevcut çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öbeklerle ilgili terimler, tanımlar ile tasnifler ele alınmış ve karşılaştırılmıştır. Taradığımız kaynaklarda öbeklerin adlandırılması, açıklanması ve sınıflandırılmasına ilişkin farklı ölçütler tespit edilmiştir.

İkinci bölümde modern dilbiliminin sunduğu ilkelere dayanarak öbeklerle ilgili tutarsızlıkları ortadan kaldırmaya çalışan araştırmacıların açıklamaları ile sınıflandırmalarına yer verilmiştir. Buna bağlı olarak Evrensel Dilbilgisi diye bilinen söz dizimi kuramı kullanılmıştır. Evrensel Dilbilgisi'nde kabul edilen prensiplere göre öbeklerin yapısının gösterilmesi ve adlandırılması, dil evrensellikleri bağlamında Türkiye Türkçesi için de geçerli olmalıdır.

Üçüncü bölümde öbeklerle ilgili sözdizimsel yaklaşımdan bahsedilmiştir. Bu yaklaşımın çerçevesinde sözdizimsel bağlantı, derin ve yüzey yapı ile tür değişikliği gibi konular incelenmiştir. Öbeklerdeki sözdizimsel bağlantı konusu, Nikolay Baskakov'un "Çağdaş Türkçede Kelime Grupları" adlı eserinde betimlediği kuramın ışığında ele alınmıştır. Sözdizimsel bağlantı olarak Türkçede yan yana gelen iki veya daha çok sözcüğün arasında ilişki kurulabilmesinin veya öbeğin teşekkül

edilebilmesinin uyum, sıralanma ile yönetme diye adlandırılan temel üç yol ele alınmıştır.

Yüzey ve derin yapılar ilişkisi altbölümde ise öbeğin gözle görülen, somut yanı ile görülmeyen, var sayılan tarafı irdelenmiştir. Yüzey yapı, derin yapının yansımasıdır. Bu nedenle göstergenin bir başka deyişle yüzey yapıdaki her gösterenin derin yapıda tek bir gösterilene vardır. Derin yapıyı netleştiren bağlamdır. Derin yapıda saklanan ve yüzey yapıda eksiltelen biçim, değişik biçimlerde olabilir. Bu tür eksilteli anlatımların tamamlanması, anlatılanın mantıksal yapısı, bir dili bilme ve bir dilin anlatım biçimlerini doğru kullanma ile doğrudan ilintilidir.

Son olarak da üçüncü bölümde öbeklerde tür değişikliği olayı incelenmiştir. Bu altbölümün çerçevesinde Türkçede kelimelerin tür bakımından esnek bir yapıya sahip olduğu ve sözcük türünün sözdizimsel işleve göre değiştiği dile getirilmiştir. Bununla birlikte tür değiştiren öğelerin morfolojik göstergeler mi, ya da sözdizimsel işlevler mi bakımından algılanması gerektiği tartışılmıştır. Kelimenin dilsel kimliğinin değişmesini etkileyen ölçütlere de değinilmiştir. Son olarak Türkçede art zamanlı ile eş zamanlı tür değiştirme olayları ve Türkçenin ağızlarında görülen benzer örneklerin üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde örnekler çözümlenmiştir. Öbekler ve öbek yapıları bu cümlelerin içinde incelenmiştir. Bu cümleler de Türkçe Ulusal Derlemi'nden alınmıştır. Söz konusu derlem günümüz Türkiye Türkçesinin çok sayıda farklı konu alanı ve metin türünden örneklerini içermektedir. Öbekler incelenirken çeşitli ölçütler göz önünde bulundurulmuştur. Son olarak yukarıda sıralanan ölçütlerin yansıttıkları özellikler yazılmıştır. Sonra da örnek cümlelerin içinde incelenen öbekler tespit edilen sözdizimsel bağlantı ile özelliklerin benzeyip benzemediğine göre dört gruba ayrılmıştır.

ŞÜKRAN BORCU

Çalışma hazırlandığı sürece her konuda desteğini esirgemeyen, yönlendiren, yöntem ve plan öneren ve tecrübesini paylaşarak yol gösteren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Halil İbrahim USTA'ya sonsuz şükranlarımı sunmaktan gurur duyarım.

Tez konumu belirlemede yardım eden, bilimsel kaynakları seçmede yönlendiren ve tavsiyelerde bulunan hocam Sayın Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca Türkçe Ulusal Derlemi'ni hazırlayıp günümüz Türkiye Türkçesinin çok sayıda farklı konu alanı ve metin türünden örnekleri tarama imkanını sağlayan Mersin Üniversitesi'nin akademik personeline bilim dünyası adına teşekkür ederim.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde burslu öğrenci olarak lisansüstü düzeyde eğitim görme fırsatını verdiği için müteşekkirim

GİRİŞ

Yaşamın hemen hemen her alanında benzer özelliklere sahip, birbiriyle az çok bağılılığı olan veya farklı sebeplerden dolayı bir araya gelen nesnelere, insanlar ile varlıkların birleşmesi mevcuttur. İnsanın tabiatında zaten bir araya gelme, birleşme, toplanma, öbekleşme vardır. Zira bu süreç kadim zamanlardan beri insanlığın hayatta kalmasını sağlamıştır. İnsanlar bir araya gelerek aile oluştururlar, aileler birleşerek toplumu teşekkül ederler, toplumlar ise devletleri kurarlar. Bununla birlikte dil olmadan insanlar anlaşamaz, kaynaşamaz olurlardı. Dilin sayesinde sağlanan iletişim, kümelenmenin ve öbekleşmenin kaynağı sayılır. Oysa ki insan oğluna has özelliklerden olan dilde de birleşmeden söz etmek mümkündür. Düşüncelerimizi ifade etmek veya başkalarına iletme istediğimizde kelimeleri anlamlı birliktelere birleştirmeye ihtiyaç duyarız. Böylelikle öbekler veya başka deyişle kelime grupları ortaya çıkar.

Öbeklerle ilgili birçok terim ve tanım mevcuttur. Her araştırmacı kendi görüşlerine göre kanaat getirir ve adlandırır. Bu durum da terimler ile tanımlardaki tutarsızlıklara yol açmaktadır. Öbeklerle ilgili tasniflerde de fikir birlikteliği bulunmamaktadır, çünkü bilim adamlarının hangi ölçütlere göre söz konusu dilsel birlikleri sınıflandırdıkları belli değildir. Daha çok ortak taraflara değer verilmekesizin çeşitli alanlara özgü ayrıntılar göz önünde bulundurulmuştur. “Kelime gruplarının ortak özelliklerine göre bir araya toplamak yerine, küçük ayrıntılardaki farklılığı dikkate alarak değişik ve çok sayıda alt başlıklar hâlinde bir dağılım yapmak tercih edilmiştir.” (Usta, 2000: 215)

Kimi araştırmacılar yukarıda betimlenen tutarsızlıkları ortadan kaldırmak için yeni kuramlara başvurmuşlardır. Onlar her şeyden evvel öbekteki baş veya temel ögenin konumu ile dağılımsal özelliklerini önemsemişlerdir. Bunu benimseyen dilbilimcilere göre öbeklerle ilgili sorunların önüne geçebilmek için öbek türlerinin belirlenmesi ve

tasnifi belli yapı ve anlam ölçütlerine bağlanmalıdır. Örneğin, öbeğin türü baş ögenin kategorisine uygun olarak belirlenmelidir. “Sözcüklerin yan yana gelerek öbek oluşturmasında sözcüklerin anlamsal değerleri ilgili değil onların hangi sözcük türünden olduklarıyla ilgilidir.” (Erdem ve Sarı, 2010: 322) Görüldüğü gibi sözcük türleri ile öbeğin arasındaki ilişki araştırılması gereken önemli bir konudur.

Madem ki öbekler ile sözcük türleri birbirine bu kadar bağlıdır, demek ki sözcüklerde sergilenen dönüşümler öbekleri de etkilemektedir. Bu dönüşümler öbeklerin esnekliği, sınırları ve kuruluşu gibi hususların değişmesine sebep olabilmektedirler. Zira dilbilgisel anlambirimlerinin eklenmesi, sözcüğün sözdizimsel işlevinin değişmesi veya anlatımın eksilmesi gibi olaylardan dolayı öbeğe giren sözcüğün dilbilgisel ulamı değişebilir. Bu da öbek yapısının ne kadar değişken, yani esnek olduğunu göstermektedir. Dil ‘iletişim aracı’ ile ‘canlı varlık’ olmaktan ziyade üreticilik gibi özelliğe sahiptir. İnsanın dili kullanarak üretebileceği yapıların sayısına sınır konamaz. Bu sınırsızlık, insan zihninin düşünceleri aktarma sürecinde çok esnek olduğunu göstermektedir. Madem ki yukarıda zikredilen dilsel yapıları üreten zihniyet bu kadar esnektir, bu yapıların da söz konusu özelliği taşımaları doğal olmalıdır. Bu yüzden düşünceleri aktarmada kurucu unsurlar olarak işlev gören öbeklerin de yapıları esnektir.

Sözcükler, öbekleşmek üzere bir araya geldiklerinde onların arasında yeni bağlar oluşmaktadır. Sözdizimi ile öbeklerle ilgili bilimsel kaynaklarda daha çok iyelikli bağdan söz edilmektedir. Oysa ki bundan başka sözdizimsel bağlantı türleri de mevcuttur. Bu bağlantı türleri öbekleşmenin faktörleri olarak sayılır ve öbeğin yapısını etkilemektedirler. Öte yandan sözdizimsel bağlantı, öbeğe giren öğelerin konumları, leksikal türleri, morfolojik özellikleri ile istemlerine istinaden değişebilmektedir.

Sözdizimsel bağlantının dışında dilbilgisinde öbek yapıyı anlatımda görülen bazı dönüşümler de etkilemektedir. Örneğin, en az çaba ilkesinden kaynaklanan daha kısa söylemenin neticesinde sözdizimsel yapılarda bazı öğeler silinebilmektedir. Fakat aynı zamanda bu yapıların bağlam içindeki anlaşılabilirliği kaybolmaz. Böylelikle eksilteli yapılar ortaya çıkmaktadır. Bu durum da öbek yapıların bağlamı bozmadan bazı öğeleri düşürebilmesini, ya da başka ifadeyle esnek olabilmesini göstermektedir. Öbeğin cümle içindeki esnekliği de, derin yapıdan ve onun yüzey yapıda bıraktığı ipucundan, yani ekten, kaynaklanmaktadır. Demek ki öbekler çözümlenirken derin ile yüzey yapının arasındaki ilişkiyi de incelemekte fayda var.

Yukarıda sıralanan durumlar ile sorunları açıklığa kavuşturmak için Türkiye Türkçesindeki öbek yapıları farklı yönlerden araştırmak gerekmektedir. Uzun zamandır süregelen geleneksel yaklaşımlarla birlikte yeni kuramları hesaba katmakta fayda var. Mevcut çalışma hazırlanırken öbeğe has özellikler ve sıradışı durumlar çeşitli görüşlerin nezdinde incelenmeye çalışılmıştır. Bilimsel alanda kabul edilen düzen gereği öncelikle araştırılacak konunun tanımı ile adlandırılmasını ele almak gerekmektedir. Bunun için geleneksel Türkçe dilbilgisinde öbeklerle ilgili terimler ile tanımlardan başlamak doğrudur.

I. BÖLÜM

1. GELENEKSEL TÜRKÇE DİLBİLGİSİNDE ÖBEKLER

Türkiye Türkçesini konu alan söz dizimi kaynaklarında, sözcük öbeklerinin kapsamlı ve detaylı biçimde açıklandığı görülmektedir. Fakat bu açıklamalar karşılaştırıldığında birbirine benzemedikleri, bazı açıklamalarda ise tutarsızlıklar ve/veya eksiklerin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Mevcut bölümde öbek yerine kullanılan terimler, öbeklerle ilgili açıklamalar, öbek tanımları ile tasnifleri incelenmeye çalışılacaktır.

1.1. Öbeklerle İlgili Terimler ve Tanımlar

Bilim adamlarının öbek yerine farklı terimler kullandıkları görülmektedir.

Kaynaklarda aşağıdaki gibi terimlerin tercih edilmesi tespit edilmiştir:

- 1) Kelime grubu (Deny, 1941; Ergin, 1962; Hatiboğlu, 1963; Beserek, 1991; Karahan, 1991; Korkmaz, 1992; Yaman, 2000; Usta, 2000; Cemiloğlu, 2001; Erkul, 2007; Aktan, 2009),
- 2) Öbek (Hatiboğlu, 1969; Vardar, 1988; Topaloğlu, 1989; Koç, 1992; Kahraman, 1996; Uzun, 2000; Uzun ve Aydın, 2006),
- 3) Sözcük öbeği (Kükey, 1975; Koç, 1990; Akbayır, 2007),
- 4) Belirtme öbeği (Banguoğlu, 1974; Şimşek, 1987; Kahraman, 1996),
- 5) Belirtme grubu (Bilgegil, 1963; Özkan ve Sevinçli, 2008),
- 6) Yargısız anlatım (Hatiboğlu, 1972; Hatiboğlu, 1982),
- 7) Kelime öbeği (Delice, 2003; Banguoğlu, 1974),
- 8) İsim takımı (Ediskun, 1992),
- 9) Takım (Banguoğlu, 1974; Kahraman, 1996),

- 10) Söz öbeği (Karaağaç, 2013),
- 11) Birlik (Bozkurt, 1995).
- 12) Tamlama (Atabay vb., 1981)

Yukarıda verilen tanımlardan anlaşılıyor ki Türkiye Türkçesinin en büyük sorunlarından biri terim karmaşasıdır. İncelenen kaynaklarda öbekler, yazarlar tarafından; *kelime grubu*, *sözcük öbeği*, *öbek*, *belirtme öbeği*, *belirtme grubu*, *yargısız anlatım*, *kelime öbeği*, *isim takımı*, *takım*, *söz öbeği*, *birlik* ve *tamlama* olarak isimlendirilmiştir. Yani bir kavramı ifade etmek için on iki farklı terime başvurulmuştur. Hatta aynı yazarın farklı kitaplarında bile terim birliği yoktur. Mesela: Nurettin Koç'un, "Yeni Dilbilgisi"nde öbeklere *sözcük öbeği* (Koç, 1990:334) deniyorsa onun "Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü"nde ise *öbek* (Koç, 1992:200) olarak adlandırılmaktadır. Vecihe Hatiboğlu'nun "Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü"nde *öbek* (Hatiboğlu, 1969:67) terimi kullanılıyorsa, sonra yayımladığı "Türkçenin Sözdizimi"nde (Hatiboğlu, 1972:2; Hatiboğlu, 1982:153-154) ise *yargısız anlatım* adlandırması tercih edilmiştir.

Yukarıda sıralananlardan *kelime grubu*, *sözcük öbeği*, *kelime öbeği*, *takım* ve *söz öbekleri* terimleri öbek yerine kullanılırken hiç bir çelişki yoktur, çünkü öbek kavramı kolaylıkla anlaşılacaktır. Buna karşın, *belirtme öbeği*, *belirtme grubu* ve *yargısız anlatım* terimlerinin bütün öbekleri kapsadığını söylemek güçtür. Zira *belirtme öbeği* veya *belirtme grubu* şeklinde isimlendirildiğinde, öbeklerin sadece belirtme amacıyla kurulduğu ve başka bir amaçla kullanılmadıkları meydana gelmektedir. "Hâlbuki öbekler belirtmenin yanında tamamlama, niteleme, pekiştirme gibi değişik özellikleri taşırlar".(Usta, 2000:210; Karaağaç, 2013:443) Bundan dolayı *öbek* yerine *belirtme öbeği* veya *belirtme grubu* terimlerini kullanmak uygun değildir.

Bunun yanı sıra *yargısız anlatım* teriminin de öbek kavramını tam olarak karşıladığı söylenemez, çünkü anlatma eyleminin yani duygu ve düşünceleri söz veya yazı ile bildirmenin yargı içeren cümleler olmadan yapılamayacağı açıktır. Yargı cümleyle ilgili bir özellik olduğundan ve anlatım işi de öbeklerle değil cümlelerle yapılabildiğinden *öbek* yerine *yargısız anlatım* terimi kullanıldığında yanılıcı olmaktadır. Rusça dilbilgisi alanında emek veren N.S.Valgina da: “Öbek yapısı ele alınırken yargı, kiplik, zaman ile tonlamadan söz edilemez, çünkü bunlar cümleye has olan özelliklerdir” diyerek yukarıdaki tespiti desteklemektedir (Valgina, 2003:29).

Şüphesiz ki, terim farklılıkları ile öbek tanımları sıkı bir ilişki içinde bulunmaktadır. Bu ilişkiyi gösterecek olan öbek tanımlarını da ayrıca incelemek gerekmektedir. Tanımlar farklı terimlerle isimlendirilmekle birlikte tanımların arasında da çeşitli ayrılıklar söz konusudur. Bu tanımları gözden geçirmek, öbekleri araştıran bilim adamlarının bu konuyu nasıl algıladıklarını anlamaya yardımcı olacaktır.

1.1.1 Kelime Grubu

Jean Deny, “Türk Dili Grameri”nde kelime grupları hakkında şunları söylemektedir: “Kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren her topluluğuna, biz, kelime grubu adını vereceğiz. Bir kelime grubu mantık bakımından az çok tam bir manayı içine almış bulunur. Şekil veya morfoloji bakımından ise esas itibariyle tek bir kelimedenden ibaret imiş gibi insiraf hallerini alabilir.” (Deny, 1941:709)

Deny, kendi tanımında kelime gruplarının biçimsel ve anlamsal yönlerinden söz ederek bir bütün olduğunu vurgulamaktadır.

Ergin ile Erkul'e göre "Kelime gurubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir". (Ergin, 1962:353; Erkul 2007:4) Ergin de ayrıca şunu belirtmiştir: "Kelime gurubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böyle belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime gurubundaki bütünlük bilhassa mânâ bakımından göze çarpar. Kelime gurubunun kullanılışında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime gurubu kelimelerle ve diğer kelime gurupları ile bir bütün hâlinde münasebete geçtiği için, cümlelere de bir bütün hâlinde iştirak eder. Kelime gurupları nesnelere ve hareketleri daha geniş olarak veya geniş nesnelere ve hareketleri belirlemek için kullanıldıklarına göre bunlar birer *belirtme gurupları*'dır. Tek bir nesneyi veya hareketi belirlemek için bu guruplar içinde yan yana gelen, birbirine bağlanan kelimeler, bir iş birliği yapar, birbirlerine yardım eder, birbirlerini tamamlarlar. Bir belirtme, bir yardım, bir tamlama esası üzerine kurulan kelime guruplarında umumiyetle belirten – belirtilen, tamamlayan – tamamlanan, tâbi olan – tâbi olunan, asıl – yardımcı olmak üzere iki unsur bulunur." (Ergin, 1962: 353).

Görüldüğü gibi Ergin kendi açıklamasında daha çok anlam bütünlüğünü vurgulamaktadır. Ancak ilk önce *kelime gurubu* tâbirini tercih edip bunların geniş nesnelere ve hareketleri belirlemek için kullanıldıklarını dile getirerek *belirtme gurubu* olarak adlandırmıştır. Bunun hemen ardından guruplar içinde yan yana gelen kelimelerin birbirlerini tamamladığından bahsetmiştir. Demek ki kendisinin *belirtme gurubu* diye isimlendirdiği birimler belirtmeden hariç başka amaçlarla da kurulmaktadır. Burada kavramın adlandırılması ile tanımlanmasının arasında çelişki görülmektedir.

Ergin, yukarıda ele alınan guruplarda *kelime sırasını tayin eden temel kanun*'u aşağıdaki gibi açıklamıştır; Türkçede yardımcı unsur asıl unsurdan önce gelir. Unsurların böyle sıralanışını da Türkçe düşünme sisteminde kelimelerin bahsedilen kurula uygun olarak yan yana gelmesiyle anlatmaktadır. Bununla birlikte kelime guruplarındaki sırayı bir zaman sırasına bağlamaktadır. Türkçedeki ekler sisteminin de söz konusu kelime sırasını desteklediği tespit edilmiştir. *Kelime gurubunun eki* başlığı altında ise kelimelerin eksiz ve ekli olmak üzere bağlandığı ile eklerin sadece asıl unsurun sonuna eklendiği yazılmıştır. Belli ki burada kelime gurubu tek bir kelime olarak algılanmıştır. Bu yaklaşım “kelime gurupları, kelime gurupları ve cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife görür” ifadesinde kullanılmaya devam edilmiştir. (Ergin, 1962: 354 - 355)

Ergin ve Erkul de kelime guruplarının yapısal, anlamsal, morfolojik ve sentaktik taraflarından bahsederek bütünlüğü ele almaktadırlar.

Hatiboğlu'nun dediğine göre: “Kelime gurupları, kavramları en verimli şekilde dile getirmek için baş vurulan kolaylıklardır. Kelime guruplarının en küçüğü iki kelime ile kurulur, en büyüğü ise, on kelimeye kadar çıkan deyiş veya cümlelerdir.” (Hatiboğlu, 1963:203)

Hatiboğlu'nun yukarıdaki bilgileri verdiği “Kelime Gurupları ve Kuralları” makalesinin başlığı ile içeriği arasında tutarsızlıklar vardır. Zira yazar söz konusu yazısında sadece “az çok kalıplaşma” olan guruplar incelenmiştir. Oysa ki kelime guruplarına kalıplaşmamış dil birlikleri de girmektedir.

Beserek de, “birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması kelime guruplarını meydana getirir. Kelime guruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir. Çünkü; kelime gurupları

bir cümle içerisinde bir blok, bir unsur oluştururlar. Kelime grupları bilinmeden cümlenin tahlil edilmesi zordur. Cümle konusunu da anlayabilmek için kelime gruplarını anlamak gerekmektedir. Kelimeler yan yana gelirken birtakım vazifeler üstlenirler. Aynı zamanda kelimelerin grup oluşturabilmesinin belirli ölçüleri vardır. Bu ölçüler, kelime gruplarının çeşitlerini gösterirler.” demektedir (Beserek, 1991: 28)

Beserek ise kelime gruplarının bütünlüğü, fonksiyonları, cümle ile ilişkileri ve vazifelerini sıralamaktadır.

Karahan’a göre kelime grubu, “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur. Türkçede varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketler, kelime ve kelime grupları ile karşılanır. İki dil birliği arasındaki fark, kelime grubunun bir kelimeler topluluğu oluşudur.” (Karahan, 1991: 3) Fakat yukarıdaki açıklamanın bulunduğu “Türkçede Söz Dizimi” kitabının 21.baskısında yazar bazı değişiklikleri yapmıştır: “Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.” (Karahan, 2014:39)

Karahan kelime gruplarının hangi kavramları ifade ettiğini söyleyerek anlam, bütünlük, grup içindeki kelimelerin bir araya geldikleri düzen ile yargısızlıktan söz etmektedir.

Korkmaz, “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde kelime grubunu “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” şeklinde tarif eder. (Korkmaz, 1992:100)

Korkmaz da tanımlama yelpazesini genişleterek kelime gruplarının düzen, anlam bütünlük, yapı, yargı taşıyıp taşımadığı ve cümle ile ilişkisini ele almaktadır.

Yaman'a göre kelime grubunun bir başka tanımı "İki veya daha çok kelimenin ekli, eksiz yahut yardımcı kelimeler aracılığıyla bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkan tamamlanmamış yargılı ve cümle içinde tek kelime gibi işlem gören birlikler" biçimindedir. (Yaman, 2000:39)

Yaman ise kendi tanımında kelime gruplarının biçim, bütünlük, yargı taşıyıp taşımadığı ve cümle içindeki yeri gibi yönleriyle ilgili bilgi vermektedir.

Usta, kelime grubunu "yalın veya türemiş bir sözcükle karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dil bilgisindeki terim karşılığıdır" diye açıklamaktadır. (Usta, 2000:209)

Usta kelime gruplarını anlam, bütünlük ve cümleyle olan ilişkileri yönlerinden değerlendirmektedir.

Benzer bir tanımla da Cemiloğlu, kelime gruplarının "nesne ve hareketleri daha geniş olarak karşılayabilmek için birden fazla kelimeyi arka arkaya getirerek yaptığımız anlamlı gramer birlikleri" olduğunu belirtmektedir. (Cemiloğlu, 2001:6)

Cemiloğlu da kelime gruplarını anlam, öğelerin sayısı ve düzen açısından yorumlamaktadır.

Aktan tarafından bu tanımlara, kelime grubunda yer alan sözcüklerin "cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere" bir araya geldikleri ve "herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu" olma özellikleri de eklenmiştir. (Aktan, 2009:2)

Aktan ise kelime gruplarının sadece yargı bildirip bildirmemesi ve cümle içindeki yerinden bahsetmektedir.

Yukarıda gördüğümüz gibi en çok *kelime grubu* terimi tercih edilmektedir. Terim ve tanımların kronolojisine bakılırsa Deny'nin 1921 yılında yayımlanmış "Grammaire de la langue Turque (Dialecte-Osmanlı)" eserinin Ali Ulvi Elôve tarafından tercüme edilip 1941 yılında "Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)" adıyla yayımlanmış nüshasında bu terim ilk kez kullanılmış gibi gelmektedir. Belli ki Elôve *kelime grubu* terimini Fransızca orijinal metindeki *groupe de mots* sözünden öyküntüleme yoluyla çevirmiştir. Diğer bilim adamları da bu çalışmaya dayanarak aynı terimi kullanmaya devam etmiş olabilirler. Bize göre *kelime grubu* teriminin bu kadar yaygın kullanılması yukarıdaki gibi izah edilebilmektedir.

1.1.2 Öbek

Hatiboğlu'na göre "Öbek: Özne, yüklem ve çeşitli tümleçlerle birlikte kullanılan kelimelerin tümüdür". (Hatiboğlu, 1969: 67)

Hatiboğlu kendi tanımında öbeğin cümle öğeleriyle olan ilişkisini vurgulamaktadır.

Vardar ise öbek terimini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır: "Dolaysız kuruculara, ad, eylem, sıfat, ilgeç dizimlerine, iki durak arasında yer alan ya da bir vurgunun çevresinde toplanan öğeler bütününe verilen ad." (Vardar, 1988:160)

Vardar da öbeğin bütünlük ve vurgusal özelliğine dikkat çekmektedir.

Topaloğlu da “Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü”nde öbeği: “Birden çok kelimededen oluşan, yapı ve anlamca bütünlüğü olan, tek öge olarak işlem gören söz dizisi” diye tanımlamaktadır. (Topaloğlu, 1989: 115)

Topaloğlu öbeğin yapısal ve anlamsal özellikleri ile bütünlüğünü incelemektedir.

Koç’un “Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü”nde söz konusu gruplar “öbek” olarak isimlendirilerek: “Son sözcüğü eylem, ad, ilgeç ya da belirteç olan ve tümcenin kurulmasında görev alan dizim” şeklinde tanımlanmıştır. (Koç, 1992: 200)

Koç’un tanımında ise diğer açıklamalarda incelenmeyen öbekteki son sözcüğün türleri ve görevi ele alınmaktadır.

Öbeği işlev farklılığına ve içindeki kelimelerin aralarındaki bağın niteliğine göre belirtme öbeklerinin bir türü olarak gören Kahraman aşağıdaki tanımı vermiştir: “Öbek; birleşik kelimenin karşıtanlamlısı olarak, anlatım içinde bir anlamı bildirmek – bir görev yapmak üzere bir araya getirilen ve kelimeleri birbirinden ayrı yazılan söz kümesi anlamında kullanılmaktadır.” (Kahraman, 1996: 151)

Fakat bunun hemen ardından kendi yorumuyla çelişen açıklamayı yazmıştır: “Bu anlamda kullanıldığı zaman, kelimeleri arasındaki ilişkinin niteliğine bakılmaksızın, bütün belirtme öbeklerini – bu arada takımları da – kapsamaktadır.” (Kahraman, 1996: 151) Zira belirtme öbeklerinden bahsederken onları oluşturan kelimelerin aralarındaki bağın niteliğine göre *öbek* diye anıldığını ifade etmiştir. Sonra ise öbeklerin belirtme öbeklerini kapsadığını söylemiştir. Tam olarak hangi terimin hangi durumlar için tercih edildiği belli değildir. Terimler ile tanımlar iç içe girmektedirler. Bu da konunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Aynı şekilde, Uzun, Uzun ve Aydın da öbek terimini kullanmakta ve “birden fazla sözlüksel öge ile kurulan bütünlük öbeğidir” diye tanımlamaktadır. (Uzun ve Aydın, 2006:68; Uzun, 2000:18)

Uzun ve Aydın sadece öbeğe dahil ögelerin sayısı ile bütünlüğünden söz etmektedirler.

1.1.3 Sözcük Öbeği

Kükey, “Türkçenin Sözdizimi”nde, “sözcük öbekleri” dediği öbekler hakkında şunları söylemektedir: “Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğine “sözcük öbeği” adı verilir. Sözcükler, ek alarak ya da eksiz olarak birbirine bağlanma yolu ile sözcük öbeklerini oluştururlar.” (Kükey, 1975:3)

Kükey sözcük öbeğinin anlam, yapı, cümledeki işlev, biçim ve bütünlük gibi yönlerini incelemektedir.

Koç, öbekleri “Yeni Dilbilgisi”nde “sözcük öbekleri” diye isimlendirerek ayrı bir başlıkta ele almış, fakat detaylı bir açıklama yapmamıştır. Yazar, öbeklerle ilgili bunu demektedir: “Bir öbekteki en önemli sözcük, daima son sözcüktür. Dolayısıyla öbeğin kurucusu bu son sözcüktür. Öbekler, bu kurucu sözcüğün türüne göre ad alırlar.” (Koç, 1990: 334)

Yine de Koç sözcük öbeğinin son sözcüğünden bahsederek öbeğin onun türüne göre adlandırıldığını ileri sürmektedir.

Akbayır sözcük öbeğinin “eylem ve edat öbeği dışında ayrı yazılan ve cümlede bir görev yüklenen söz topluluğu” olduğunu belirtmekte, “cümlede tek sözcük gibi iş gören, cümleden küçük, sözcükten büyük, anlamlı dil birliği” olarak yeniden tanımlamaktadır. (Akbayır, 2007: 94)

Akbayır sözcük öbeğinin cümledeki işlevi, anlamı ve bütünlüğünü yorumlamaktadır.

1.1.4 Belirtme öbeği

Banguoğlu'na göre, “belirtme öbeklerinde bir kelime başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanılır ve en az belirten (determinant) ve belirtilen (determinant) olmak üzere iki kelimedenden oluşmaktadır”. (Banguoğlu, 1974: 497)

Banguoğlu belirtme öbeklerinin anlamsal ve yapısal özelliklerinden söz etmektedir.

Yine belirtme öbeğini benimseyen Şimşek, şu görüşlere yer verir: “Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar-arası ilişkilere dayanır. Burada adsoylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden *belirtme öbeği* adı verilen *yargısız anlatımlar* doğar. Yargısız anlatımlar, sözdiziminin alt-birimini oluşturur. Belirtme öbekleri, yargı bildirmez. Bu dil birimlerinin ortak işlevi, *kavramları* açıp genişleterek *belli etmek*'tir. Türkçede belirme öbekleri, genellikle, öge sırasını belirleyen ana ilkeye göre oluşur. Bu ana ilkeye göre, belirtme öbeğinde yardımcı öge (belirten, niteleyen) önce, temel öge (belirtilen, nitelenen) sonra gelir. Kimi belirtme öbeklerinin öğeleri *ekle*,

kimilerinininkiler *eksiz* birleşir. Her belirtme öbeği, bir bütündür; tek sözcük gibi iş görür, işleme alınması da buna göredir.” (Şimşek, 1987: 321 - 322)

Şimşek ise kendi yorumunda belirtme öbeklerindeki öğelerin türleri, yargı, düzen, biçimsel özellikler ve işlevi ele almaktadır.

Aynı terimi tercih eden Kahraman ise, belirtme öbeğini “tek varlığı ya da kavramı karşılayan, anlatım içinde tek öge olarak görev yapan ve yargı bildirmeyen söz birliklerine *belirtme öbeği* denir. Belirtme öbekleri, kendilerini oluşturan kelimelerin öbek içindeki işlev farklılığına ve aralarındaki bağın niteliğine göre, “öbek (grup)” ya da “takım (tamlama)” adlarıyla anılırlar” biçiminde tanımlamıştır. (Kahraman, 1996:151).

Kahraman da belirtme öbeğini anlam, bütünlük ve yargı bakımından incelemektedir.

1.1.5 Belirtme Grubu

M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi”nde kelime gruplarını *belirtme grupları* diye isimlendirerek bunları, “Birden ziyade kelimedden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedden farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere belirtme (tayin) grupları diyoruz” şeklinde tarif eder. (Bilgegil, 1963: 115)

Bilgegil, belirtme grubu tanımını genişleterek biçim, bütünlük, yapı, cümledeki işlev ve öğelerin hangi kelime türlerine ait olduklarını yorumlamaktadır.

Öbeği “Tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen varlıkları, kavramları ve

hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birlikleri” biçiminde tanımlayan Özkan ve Sevinçli daha sonra *belirtme grupları* adı altında öbekleri açıklamaya devam eder. (Özkan ve Sevinçli, 2008:12)

Özkan ve Sevinçli belirtme gruplarının anlam ve yapıları hakkında söz etmektedirler.

1.1.6 Yargısız Anlatım

Yargısız anlatım ifadesini tercih eden Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi”nde şunları söylemektedir: “Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir. Yargı bildirmeyen bu birlikler, anlatımlar ya kalıplaşmamış sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir.” (Hatiboğlu, , 1972:2) Daha sonra da sözcük öbeklerini “en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birlikler” biçiminde tanımlamaktadır. (Hatiboğlu, 1982: 2)

Hatiboğlu yargısız anlatımların yapısı, öğelerin düzeni ve yargısal özelliği ve işlevinden söz etmektedir.

1.1.7 Kelime Öbeği

Kelime öbeği tanımını kullanan Delice, öbeğin “birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle veya cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün halinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve

bir kelime türü (isim, sıfat, zamir, edat, vb.) yerine kullanılan söz dizileri” olduğunu söylemektedir. (Delice, 2003:17)

Delice ise kelime öbeğini anlam, bütünlük, yapı, kelime türleri ile olan ilişki ve işlev gibi birçok açıdan değerlendirmektedir.

Tahsin Banguoğlu ise “Türkçenin Grameri”nde birkaç terimi kullanarak onlardan birini aşağıdaki açıklamıştır: “Kimin veya kim halindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan *kelime öbeğine adtakımı* (rapport d’annexion) deriz.” (Banguoğlu, 1974:331)

Görüldüğü gibi Banguoğlu’na göre *kelime öbeği* genel olarak öbeklerin adı sayılır, morfolojik özellik hesaba katıldığında ise *takıma* dönüşür.

1.1.8 İsim Takımları

Ediskun, “Türk Dilbilgisi”nde öbekleri ayrı bir başlıkta incelememiş, “İsim Takımları” bölümünde konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: “Türkçede kelimelerin öbekleşmesindeki temel kural şudur: Önce yardımcı, sonra ana öge.” (Ediskun, 1992:114)

Ediskun ise isim takımlarının sadece hangi düzene göre oluşturulduğunu söylemektedir.

1.1.9 Takım

Terim olarak yer yer *takım*'ı kullanan Banguoğlu'na göre öbekler: “Bir kelime başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanıldığında oluşur ve yargı bildirmezler”. (Banguoğlu, 1990: 497)

Banguoğlu kendi tanımında takımın anlamsal ve yargısal özelliklerini ele almaktadır.

Kahraman ise *takım*'ın şöyle tanımlamaktadır: ‘Takım: Birbirini tümleyen (bütünleyen) sözcüklerin oluşturduğu belirtme öbekleridir. Takım olarak adlandırılan sözcük toplulukları, güçlü anlam bağlarıyla birbirine bağlanmış olan belirten ve belirtilen öğelerden oluşurlar.’ (Kahraman, 1996: 151)

Kahraman anlam ile öbeğe giren öğelerin birbirini bütünlemelerini vurgulamaktadır.

1.1.10 Söz Öbeği

Söz öbeği terimini kullanan Karaağaç, öbeği “cümle oluşturmeyen söz dizimi birimleri” ve “bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen sözler topluluğu” biçiminde tanımlamaktadır. (Karaağaç, 2013: 443)

Karaağaç ise söz öbeğinin anlamsal yönü ile içerdiği öğelerin düzenine dikkat çekmektedir.

1.1.11 Birlik

Bozkurt, *birlik* olarak isimlendirdiği öbekler hakkında şöyle demektedir: “Her sözcük ya da dilsel simge, başka sözcüklerle belli kurallar uyarınca ilişki içindedir. Bu kurallar belli bir dizge oluşturur.... Birlikler, Türkçenin yargısız anlatım olanaklarıdır. Sözcükten türemeye geçiş evresidir. Türkçenin dil kuralları içinde oluşan birimlerdir. Kimileyin tümceye yakın bir anlam taşırlar. Yan tümce işlevi görürler. Sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır.” (Bozkurt, 1995:139)

Bozkurt birliklerin geniş tanımını vererek içine girdiği öğelerin düzeni ve birliğin yargı ile işlevine odaklanmaktadır.

1.1.12 Tamlama

Atabay N., Özel S. ile Çam A. tarafından Türkiye Türkçesi Temel Dilbilgisi Genel İzlenesi çerçevesinde hazırlanan “Türkiye Türkçesinin Sözdizimi”nde ise *Tamlama* başlığı altında “yargı taşımayan en küçük söz birliği” diye tanımlanan dil birliklerinden bahsedilmiştir. Söz konusu eserin yazarlarına göre: “Bir ad, bir başka adla ya da ad soylu bir sözcükle tamlama oluşturur. Bir sözcük, bir başka sözcükle tamlama oluşturduğunda sözcükler arasında ilgi, belli eklerle ya da eksiz olarak sağlanır. Tamlamada, tamlamayı oluşturan iki öge vardır. Bunlardan birinci sözcük tamlayan, ikincisi tamlanandır. Bu iki ögenin aldıkları eklerden tamlamanın türü ortaya çıkar. Türkçede, tamlamanın her iki ögesinin birden ek almasıyla belirtili, ikinci sözcüğün ek almasıyla belirtisiz tamlama oluşur. İki sözcüğün de ek almadığı tamlama, takısız tamlama olarak belirlenir. Bir başka tamlama türü de zincirleme tamlama olarak bilinen ve tamlayanı ad tamlaması olanlardır. Tamlama, bir adın niteliklerinin başka adlarla daha iyi belirlenmesini sağlayan söz birlikleridir.” (Atabay vb., 1981: 35)

Yukarıda verilen açıklamadan anlaşıldığı gibi tamlama denilen birliklerin yargısızlık ve anlamı belirleme gibi özelliklere dikkat çekilmiştir. Ancak belirtmenin yanında niteleme ve pekiştirme gibi değişik hususiyetler gözden kaçırılmıştır. Belli ki tamlamaların yargı taşımadıklarından yola çıkarak mevzubahis açıklamaya fiiller dahil edilmemiştir.

Bundan ziyade tamlamaların, tümce içinde öge görevinde kullanılması ve yargısız sözcük birlikleri olarak tümcedeki yargının bütünlenmesini sağlaması da dile getirilmiştir. Daha sonra da “tamlamaların tümce içinde sözcükler arasındaki ilgiyi açıklayıcı, belirginleştirici birlikler olarak sözdiziminde görev yapmaları” yazılmıştır.

Eserin ilerideki bölümlerde ise tümcenin özellikleri, öğeleri ile türlerine yer verilmiştir. Bu konulara ağırlık verilmiştir. Çalışmanın tümceye dönük hazırlandığından dolayı kelime gruplarının yerine bu anlamda tamlama diye kabul edilen birliklerin tümce içindeki görevleri incelenmiştir.

1.11.13. Yabancı Kaynaklarda Öbek Tanımları

Rusçada öbeklere ‘*slovoşoçetaniye*’ (*slovo* – kelime, *soçetaniye* - birleşim) denmektedir. Başka bir deyişle Rusçada öbekleşme süreci kelimelerin birleşmesinden ibarettir. Fakat Türkiye Türkçesinde olduğu gibi bu dilde de öbekler konusuyla ilgili birtakım fikirler mevcuttur.

A.A. Şahmatov’un öbeklerle ilgili düşünceleri de ilgi çekicidir: “Sözcük öbeği, bir sözcüklerin diğer sözcüklere olan bağımlılığıyla tespit edilen dilbilgisel birliği oluşturan sözcük birleşmesidir.”(Şahmatov, 1941: 274) Bu durumda ilk önce yardımcı öğelerin birbirine ve baş öğelerle olan ilişkisi ele alınmaktadır. Yani öbekler cümleden ayrı bir birim olarak değerlendirilmektedir.

Artık kalıplaşan dilbilgisi geleneği V.P. Suhotin'in çalışmalarında da yansıtılmıştır. Ona göre öbek, gerçekte olan ilişkileri gösteren cümle içindeki en küçük dilbilgisel ve anlamsal birleşmedir. Böyle bir tanımlama aşağıdaki sonuçları ortaya koymaktadır: 1) sözcük öbeği cümle dışına alınabilmektedir; 2) cümle dışına alınabilen özne ile yüklem birleşmesi de öbek olabilmektedir; böylece öbekler hem yargılı, hem de yargısız olabilmektedir; yargılı öbekler haber verme veya gerçeği ifade etme işlevini yerine getirmektedir; 3) bazı durumlarda öbek cümle rolünde de olabilir (sadece özne ile yüklemden oluştuğu halde); 4) öbekler, bağlaçlar vasıtasıyla birleşmiş türdeş sözcüklerden oluşan (*hoca ve mühendis*) ve bir ögenin diğer ögeyi kendine bağımlı kılan (*mühendisin hocası*) birleşimlerdir. (Suhotin, 1950: 127-177)

V.V.Vinogradov'un çalışmalarında ise öbek kavramı tamamen farklı yollarla tanımlanmaktadır. V.V.Vinogradov cümle ile öbek kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Böyle bir ayırmanın temeli söz konusu birimlerin işlevlerinde yatmaktadır. Zira cümle iletişimi sağlar, öbek ise ancak adlandırır. V.V.Vinogradov'a göre öbek ile cümle birbirinden anlam ve üslûp bakımından ayrılmaktadır. Bunlar farklı düşünme biçimlerine aittir. Tek bir sözcükten oluşan cümleler var olduğundan dolayı cümle zihhar bir nevi öbek türü olamaz. Fakat bununla birlikte öbek iç ile dış yapısına göre cümle dışına alınamaz. Öbekte onun düşünce bütünlüğünü taşımasına dair hiç bir dilbilgisel belirti yoktur. Öbekler ancak cümle aracılığıyla ve cümle ile birlikte iletişimi sağlayabilmektedir. Fakat aynı zamanda herhangi bir varlığı veya kavramı da adlandırabilmektedir. Bundan ziyade öbek sözcük gibi iletişim esnasında kullanılan temel birim gibi kullanılabilir. Cümle ise bünyesinde bu temel birimleri içerir ve gerçekte ilgili bilgi vermektedir. (Vinogradov, 1950:38)

A.M. Peşkovskiy'e göre ise öbek, hem konuşma, hem de düşünce açısından birleşen iki veya daha çok sözcüktür. (Peşkovskiy, 1956: 35)

F.F.Fortunatov'a göre sözcük öbeği, konuşmadaki şekli ile görevine bakılmaksızın dilbilgisel ve anlamsal ölçütlere uygun olarak birbiriyle birleşen sözcüklerden oluşmaktadır. Böylece cümle de dilbilgisi kurallarına göre kurulan bir dizge olarak bir nevi söz öbeği diye kabullenebilirdi. Bu durumda ise söz diziminin asıl konusu cümle değil sözcük öbeği olurdu. Bundan ziyade F.F. Fortunatov öbekleri aşağıdaki gibi tanımlamaktadır: “Bana göre sözcük öbeği, bir düşünceyi tamamen ya da kısmen yansıtan bir temel ögenin (yardımcı değil) ikinci temel ögeyle birleşmesidir.” (Fortunatov, 1957:451)

Valgina'ya göre ise sözcük öbekleri, sözcüğün belli bir leksikal ve dilbilgisel kategori olarak anlam bakımından genişleme ilkesine göre kurulmaktadır. Bundan dolayı da öbeğin yapısını oluşturan öğeler kendi aralarında bir bağımlılık içinde bulunurlar. Yukarıda bahsedilen kurallılık, öbeği oluşturan öğelerin birbirine bağlı olduğunu göstermektedir. Öbek yapısı ele alınırken yargı, kiplik, zaman ile tonlamadan söz edilemez, çünkü bunlar cümleye has olan özelliklerdir. Öbekler, ancak cümlenin ögesi olarak iletişim biriminin işlevini yerine getirir, değişmelere uğrar ve diğer sözcükler ve öbekler ile bağlanırlar. Zira cümle sözcük öbeklerinin oluşmasını sağlayan bir temeldir. (Valgina, 2003:22 - 29)

Yukarıda belirtildiği üzere öbek olarak sayılması için sözcüklerin yan yana gelmesi yetmemektedir, çünkü bunun için öğelerden birisinin anlam açısından genişletilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte cümle içinde anlam ve dilbilgisi açısından birleşen her sözcük grubu öbek olarak kabullenemez, zira bunun için sözcüklerin arasında bir bağımlılığın olması şarttır.

1.2. Öbeklerle İlgili Tasnifler

1.2.1. Muharrem ERGİN

1962 yılında yayımlanan “Türk Dil Bilgisi”nde kelime grupları aşağıdaki sıraya göre verilmiştir:

- 1) Tekrarlar
  - 1.1) Aynen tekrarlar
  - 1.2) Eş mânâlı tekrarlar
  - 1.3) Zıt mânâlı tekrarlar
  - 1.4) İlâveli tekrarlar
- 2) Bağlama gurubu
- 3) Sıfat tamlaması
- 4) İyelik gurubu ve isim tamlaması
- 5) Aitlik gurubu
- 6) Birleşik isim
- 7) Birleşik fiil
  - 7.1) İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller
  - 7.2) Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller
- 8) Unvan gurubu
- 9) Ünlem gurubu
- 10) Sayı gurubu
- 11) Edat gurubu
- 12) İsnat gurubu
- 13) Genitif, datif, lokatif, ablatif gurupları
  - 13.1) Genitif gurubu
  - 13.2) Datif gurubu

13.3) Lokatif gurubu

13.4) Ablatif gurubu

14) Fiil gurubu

15) Partisip gurubu

16) Gerundium gurubu

17) Kısaltma gurupları

Bu tasnife bakıldığında kelime gruplarının geniş bir çerçevede incelendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu incelemede hangi ölçütlerin esas alındığı belli değildir. Bundan hareketle yukarıdaki gurupların birçok özelliğe göre sıralandığı denilebilir. Öbeklerin sınıflandırıldığı başlıkların da neye göre adlandırılmış olması belli değildir. Çoğu *leksikal özellik*, öbürleri *morfolojik özellik* ve kalanları *sözcük türleriyle olan ilişkiye* göre isimlendirilmiştir. Görüldüğü gibi söz konusu tasnifte genellikle öğelerin leksikal özellikleri, yani türleri göz önünde bulundurulmuştur. Demek ki yazar daha çok sözdizimsel değil de leksikal sınıflandırmaya başvurmuştur.

1.2.2. Vecihe HATİBOĞLU

1963 yılında “Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten”de çıkan “Kelime Grupları ve Kuralları” adlı makalede kelime grupları aşağıdaki yedi türe sınıflandırılmıştır :

1) Bileşik Kelimeler

2) Terimler

3) Deyimler

4) Bilmeceler

5) Atasözleri

6) Vecizeler

7) Argo

Yukarıdaki başlıkların altında toplanan grupların yapıbilim (morphologie), sözdizimi (syntaxe) ve anlambilimi (semantik) açısından incelenmesi önerilmiştir. Böylece yazar kelime grupları dediği birlikleri üç tür ölçüte göre bölmüştür: *morfolojik özellikler*, *sentaktik* ve *semantik özellikler*. Fakat bu ölçütler grupların ne adlandırılmasına, ne de sınıflandırılmasına yansımıştır. Mevcut makalenin başlığı ile içeriği birbiriyle çelişmektedir, çünkü yazar sadece “az çok kalıplaşma” olan gruplar incelenmiştir. Oysa ki kelime gruplarına kalıplaşmamış dil birlikleri de girmektedir.

1.2.3. Tahsin BANGUOĞLU

1974 yılında basılan “Türkçenin Grameri” eserinde ise Sözdizimi bölümüne giren Belirtme Öbekleri alt bölümünde yapılarına göre 8 türlü belirtme öbeği ayırtedilmiştir:

- I) Adtakımları (rapport d’annexion)
- II) Sıfattaımları (contruction adjective)
- III) Zarf Öbekleri (groupe adverbial)
- IV) Takı Öbekleri (groupe postpositionnel)
- V) Çekim Öbekleri (groupe de déclinaison)
  - A) İsim Öbekleri (groupe nominal)
  - B) Fiil Öbekleri (groupe verbal)
- VI) Bağlam Öbekleri (groupe conjonctionnel)
- VII) Yanaşma Takımları (groupe appositionnel)
  - 1) San Öbekleri (groupe de titre)

2) Ayama (nom et surnom) ve Soyadı Öbekleri (groupe de nom de famille)

3) Künye (nom patronymique) ve Mahlâs

VIII) Katma Öbekler (groupe accessoire)

1) Ünlem Öbekleri (groupe interjectif)

2) Saplama Öbekleri (groupe parantétique)

Tahsin Banguoğlu, Belirtme Öbeklerini ‘Sözdizimi’ bölümünde ele aldığına ve yapılarına göre ayırt ettiğini yazdığına rağmen tasnifinde ve adı yukarıda belirtilmiş kitabında tutarsızlıklar mevcuttur. ‘Sözdizimi’ bölümünde Belirtme Öbeklerinin sadece “cümle yapısındaki yeri ve birleşik cümle kurulundaki işleyişi”, yani sentaktik işlevi anlatılmıştır (Banguoğlu 1974: 497 – 519). Öbeklerin morfolojik yapısı, semantiği gibi özellikler ise kitabın başka bölümlerinde yer almıştır. Örneğin, adtakımları, hem Kelime Çekimi hem de Sözdizimi’nde incelenmiştir. Kelime Çekimi bölümünde adtakımlarının hangi ekleri adldığı ve buna göre belirli (annexion déterminée) ve belirsiz adtakımı (annexion indéterminée) olmak üzere ikiye ayrıldığı yazılmıştır. Görüldüğü gibi bir öbek türünün özellikleri farklı bölümlerde ayrı ayrı olarak irdelenmiştir. Benzer bir şekilde yanaşma takımları da hem Sözdizimi, hem de Sözüün Ezgisi bölümlerinde ele alınmıştır. Bundan ziyade Fransızca gramerin etkisi bellidir, çünkü yazar öbekleri isimlendirirken parantezin içinde hep Fransızca adları da vermektedir: rapport d’annexion, contruction adjective, groupe de déclinaison, nom patronymique v.s. Yazarın hangi mantığa göre bazı yapıları ‘öbek’ ve diğerlerini ‘takım’ olarak isimlendirdiği de belli değildir. Genel olarak öbekler *sentaktik işlev ve sözcük türleriyle olan ilişki* gibi ölçütlerin nezdinde sınıflandırılmıştır. Yine de ölçüt birliği yoktur.

1.2.4. Rasim ŞİMŞEK

1987 yılında yayımlanmış “Örneklerle Türkçe Sözdizimi” kitabında Belirtme Öbekleri başlığı altında ele alınan öbekler aşağıdaki gibi tasnif edilmiştir:

- 1) İyelik Öbekleri
  - 1.1) Adtakımı
    - 1.1.1) Belirtili Adtakımı
    - 1.1.2) Belirtisiz Adtakımı
    - 1.1.3) Adıltakımı
- 2) Niteleme Öbekleri
  - 2.1) Önadtakımı
  - 2.2) Sayı Öbeği
  - 2.3) San Öbeği
  - 2.4) Belirteç Öbeği
- 3) Çekim Öbekleri
  - 3.1) Ad Öbekleri
    - 3.1.1) Yönetmeli Ad Öbeği
    - 3.1.2) Kalmalı Ad Öbeği
    - 3.1.3) Çıkmalı Ad Öbeği
    - 3.1.4) Belirtmeli Ad Öbeği
    - 3.1.5) Katılmalı Ad Öbeği
    - 3.1.6) İyelikli Ad Öbeği
    - 3.1.7) Başka Ad Öbekleri
  - 3.2) Eylem Öbekleri
    - 3.2.1) Özneye Dayalı Eylem Öbekleri
    - 3.2.2) Nesneye Dayalı Eylem Öbekleri

3.2.3) Dolaylı Tümlece Dayalı Eylem Öbekleri

3.2.4) Belirteç Tümlecine Dayalı Eylem Öbekleri

3.3) İlgeç Öbekleri

4) İkileme

4.1) Bileşenlerin Niteliğine Göre İkilemeler

4.1.1) Aynı Sözcüklerden İkileme

4.1.2) Yakın Anlamalı Sözcüklerden İkileme

4.1.3) Karşıt Anlamalı Sözcüklerden İkileme

4.2) Doğrudan ya da Ekli/İlgeçli İkilemeler

4.2.1) Doğrudan/Gerçek İkilemeler

4.2.2) Ekli/İlgeçli İkilemeler

4.2.2.1) Ekli İkileme

4.2.2.1.1)Yönelmeli İkileme

4.2.2.1.2) Çıkmalı İkileme

4.2.2.1.3) Kalmalı İkileme

4.2.2.1.4) Belirtmeli İkileme

4.2.2.1.5) İyelikli İkileme

4.2.2.1.6) Küçültme Durumunda İkileme

4.2.2.1.7) Adtakımı Biçiminde İkileme

4.2.2.2) İlgeçli İkilemeler

4.2.2.2.1) Bağlaçlı İkileme

4.2.2.2.2) Sorulu İkileme

4.2.2.2.3) Aralıklı İkileme

5) Bağlaç Öbeği

5.1) Ulama Bağlaç Öbekleri

5.2) Ayırtlama Bağlaç Öbekleri

6) Ünlem Öbeği

Bu tasnifte esas alınan inceleme çok ayrıntılı şekilde gerçekleştirilmiştir. Şimşek'in sınıflandırmasında başkalarına nazaran daha derin bir yaklaşım görülmektedir. Fakat öbek türlerinin sıralaması oldukça uzun tutulmuştur. Öbeklerin sınıflandırıldığı başlıkların da neye göre adlandırılmış olması belli değildir: birincileri *semantik özellik*, ikincileri *leksikal özellik*, üçüncüleri öbeğin *morfolojik özellikleri*, dördüncüleri *sentaktik işlev* ve beşincileri *sözcük türleriyle olan ilişkiye* göre gruplara bölünüp isimlendirilmiştir.

1.2.5. Nurettin KOÇ

Nurettin Koç, 1990 yılında basılan “Yeni Dilbilgisi”nde, sözcük öbekleri:

1) Eylem öbegi

2) Ad öbegi

2.1) Ad tamlaması

2.1.1) Belirtili ad tamlaması

2.1.2) Belirtisiz ad tamlaması

2.1.3) Eksiz (takısız) ad tamlaması

2.1.4) Zincirleme ad tamlaması

2.2) Adıl tamlaması

2.3) Ön ad (sıfat) tamlaması

2.4) Ad durumu ekleriyle kurulmuş tamlamalar

2.4.1) -dan(-den) ekiyle yapılan tamlama

2.4.2) -da (-de) ekiyle yapılan tamlama

2.4.3) -a (-e) ekiyle yapılan tamlama

- 2.5) İlgeçli tamlama
- 2.6) İkilemeli tamlama
- 2.7) İyelikli tamlama
- 2.8) Bağlaçlı tamlama
- 2.9) İlgi ekiyle yapılan tamlama
- 2.10) Ünlemli tamlama
- 2.11) Eylemsili tamlama
- 2.12) Eylemli tamlama

3) Belirteç öbegi

4) İlgeç öbegi

olmak üzere dört ana bölümde incelemiştir. Belli ki yazar sözcük türlerini ve öbekteki son yani baş ögeyi esas almıştır. Bunu da bütün dünya dillerinde en çok dört kelime grubunun (fiil grubu, isim grubu, edat grubu, zarf grubu) varlığıyla ilişkilendirmiştir (Koç, 2001:493). Söz konusu tasnifte genel olarak *morfolojik özellik ve sözcük türleriyle olan ilişki* göz önünde bulundurulmuştur. Bu sınıflandırmada yazar sözcük türleri ile morfolojik özellikleri bir arada tutmaya çalışmıştır.

1.2.6. Leylâ KARAHAN

1991 yılında neşredilen “Türkçede Söz Dizimi” kitabında kelime grupları oldukça detaylı şekilde incelenir, örneklendirilir ve aşağıdaki gibi tasnif edilmiştir:

- 1) İsim Tamlaması
  - 1.1) Belirtili İsim Tamlaması
  - 1.2) Belirtisiz İsim Tamlaması
- 2) Sıfat Tamlaması
- 3) Sıfat – Fiil Grubu

- 4) İsim – Fiil Grubu
- 5) Zarf – Fiil Grubu
- 6) Tekrar Grubu
- 7) Edat Grubu
- 8) Bağlama Grubu
- 9) Unvan Grubu
- 10) Birleşik İsim Grubu
- 11) Ünlem Grubu
- 12) Sayı Grubu
- 13) Birleşik Fiil
  - 13.1) Bir Hareketi Karşılıyan Birleşik Fiiller
    - 13.1.1) Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller
    - 13.1.2) Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller
  - 13.2) Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller
- 14) Kısaltma Grupları
  - 14.1) İsnat Grubu
  - 14.2) Yükleme Grubu
  - 14.3) Yönelme Grubu
  - 14.4) Bulunma Grubu
  - 14.5) Uzaklaşma Grubu
  - 14.6) Vasıta Grubu
  - 14.7) Eşitlik Grubu
  - 14.8) Birinci unsur uzaklaşma hâli, ikinci unsur yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları
  - 14.9) İkinci unsur yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları
  - 14.10) İkinci unsur bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları

Görüldüğü gibi Karahan'ın tasnifinde en çok *morfolojik özellik, leksikal özellik* ve *sözcük türleriyle olan ilişki* gibi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur. Belli ki söz konusu eserde yazar kelime gruplarını genelleştirmeye ve sınıflandırmada tüm ayrıntıları yansıtmaya çalışmıştır. Kelime gruplarının tasnif ile isimlendirilmesinde belli ve tek bir esas kullanılmamıştır.

1.2.7. Fuat BOZKURT

Fuat Bozkurt, 1995 yılında yayımlanan “Türkiye Türkçesi”nde öbekleri ‘birlik’ olarak isimlendirerek, bunları:

1) Ad Tamlaması

a. Belirtili Tamlama

b. Belirtisiz Tamlama

2) Sıfat Tamlaması

3) İkileme

4) İlgî Birliğı

5) İlgeç Birliğı

6) Eylem Birliğı

7) Eylemlik Birliğı

8) Ortaç Birliğı

9) Ulaç Birliğı

10) San Birliğı

11) Sayı Birliğı

12) Ünlem Birliğı

13) Bağlama Birliğı

14) Kısaltma Birliği

olarak on dört bölümde incelemiştir. bekleri diğer yazarlara göre farklı biçimde adlandırmasına rağmen tasnifi pek ayrılmamaktadır. Birçok sınıflandırmada olduğu gibi genel olarak *leksikal özellik*, *morfolojik özellik* ve *sözcük türleriyle olan ilişki* gibi özellikler göz önünde bulundurulmuştur.

1.2.8. Tahir KAHRAMAN

1996 yılında yayımlanan “ağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi” kitabında belirtme öbekleri, anlatım içindeki işlevlerine ve gösterdikleri yapısal özelliklere göre çeşitlere ayrılırlar:

1) Ad bekleri – kelime türleri ve ilişkinin niteliği bakımından:

1.1) zel ad bekleri

1.2) San bekleri

1.3) Adfiil bekleri

1.4) Bağlaç bekleri

1.5) Sıfat takımları

1.6) Ad takımları

1.6.1) İyelik takımı

1.6.2) Ad takımı

1.6.2.1) Belirtili ad takımı

1.6.2.2) Belirtisiz ad takımı

1.6.2.3) Eksiz belirtili ad takımı

1.6.2.4) Zincirleme ad takımı

2) Sıfat bekleri

- 3) Zarf Öbekleri
  - 2.1) İlgeç öbekleri
  - 2.2) Ulaş öbekleri
- 4) Fiil Öbekleri
- 5) Ünlem Öbekleri
- 6) Kısaltma Öbekleri
- 7) İkilemeler
- 8) Bağlaç Öbekleri

İyelik Takımı ve Ad Takımı ile ilgili açıklamalar hayli karmaşık ve çelişkilidir: “Kişi zamirlerinin adlarla, adların başka adlarla iyelik ilgisi içinde kurdukları takımlara *iyelik takımı* denir. Bir adın başka bir adla iyelik ilgisi içinde kurduğu takıma *ad takımı* denir. Başka bir anlatımla, ad takımları iki ögesi de ad olan iyelik takımlarıdır diyebiliriz. Her iyelik takımı bir ad takımı değildir ama her ad takımı, aynı zamanda bir üçüncü kişi iyelik takımıdır. Ad takımlarındaki belirtilen ad, belirtene iyelik ilgisiyle bağlıdır. İyelik ilgisi, iyelik takımlarında sahiplik- aitlik ilişkisi anlamına gelmektedir. Ad takımlarında ise, iyelik kavramının anlam kapsamı genişleyerek tür-birey, bütün-parça ilişkilerini de içine alır.” (Kahraman, 1996:156) Yukarıda verilen tanımlardan hareketle iki türün iç içe girdiği anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle farklı türlere ait takımların sınırları tam olarak belirlenememiştir.

Bağlaç Öbekleri hem Ad Öbeklerine giren bir alt tür, hem de ayrı bir tür olarak yazılmıştır. Yazar Bağlaç Öbeklerini şöyle tanımlamıştır: “Birbirine bağlaçlarla bağlanmış adların oluşturduğu öbeklerdir.” (Kahraman,1996:152) Burada öbeğe dahil öğelerin arasındaki ilişkiyi nitelendiren kelimenin türü göz önünde bulundurulmuştur. Sonra ise aynı başlığı verdiği kavramı farklı şekilde açıklamıştır: “Cümle içindeki görevi birbirine denk ya da yakın olan kelime ve öbeklerin ile, ve, veya, ya da, yahut...

gibi bağlaçlarla ya da virgül, noktalı virgül işaretleriyle birbirine bağlanmasından oluşan öbeklerdir. Bu bağlaçlar ve burada belirtilmeyenler, cümleleri ve daha geniş söz kümelerini de birbirine bağlayabilmektedir. Ancak bağlaç öbeklerinde, bağlanan öğeler arasındaki ilişki zaten zayıf ve gevşektir. Bağlanan öğeler genişledikçe ilişki daha da zayıflayacaktır. Bu nedenle cümlelerin ve daha geniş söz birliklerinin birbirine bağlanmasından oluşan kümeleri belirtme öbeği saymamak, *bağlaç öbeklerinin sınırının bir cümle dışına taşmayacağını kabul etmek* uygun olacaktır.” (Kahraman, 1996:165-166) Bu açıklamada ise cümle öğelerinin arasındaki ilişkiye önem verilmiştir.

Genel olarak Kahraman’ın tasnifinde “anlatım içindeki işlevler ve gösterdikleri yapısal özellikler”den ziyade öbeklerin; *leksikal özellik, morfolojik özellik ve sözcük türleriyle olan ilişki* gibi ölçütlere göre bölünmesi görülmektedir. Öbeklerin sınıflandırılmasında ölçüt birliği yoktur.

1.2.9. H.İbrahim DELİCE

H.İbrahim Delice’nin 2003 yılında basılan “Türkçe Sözdizimi”nde kelime öbekleri çok detaylı şekilde incelenmiştir. ‘Kelime Öbekleri’ bölümü başlar başlamaz hemen dört farklı yapı sunulmuştur: YARDIMCI ÖĞE/ TEMEL ÖĞE (*kırmızı/kalem*), TEMEL ÖĞE/YARDIMCI ÖĞE/TEMEL ÖĞE (*Leyla ile Mecnun*), TEMEL ÖĞE/TEMEL ÖĞE (*yavaş/yavaş*), TEMEL ÖĞE/YARDIMCI ÖĞE (*bak/ıp durmak*). Öbek yapılarının yukarıdaki gibi gruplandırılması, Halil İbrahim USTA’nın 2000 yılında “Türk Dili Dil ve Edebiyat” Dergisinde sunduğu “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma” makalesindeki sınıflandırmaya hayli benzemektedir.

Sonra ise kelime öbeğinde kullanılan iki tür ek yazılmıştır:

a. Kelimeyi kelimeye bağlamaya yarayan kurucu (*öbek yapım*) eki.

b. Kelime öbeğini bir kelime gibi çekimleyen **öbek çekim** eki.

Türkçede isim işletme ekleri, fiilimsi ekleri, şart eki ve sıfat yapım eklerinin öbek yapımı işlevlerinde kullanıldığı için bu ekler *kurucu* ekler olarak adlandırılıp kelime grupları ise buna göre iki grupta toplanmıştır:

a. Yapısal bağıntı için ek kullanılmayan ve (kelime veya kelime öbeği/kelime veya kelime öbeği + [öbek çekim eki]) yapısıyla oluşturulan **kelimeyle kurulan öbekler**.

b. Yapısal bağıntı için bir ek kullanılan ve (kelime veya kelime öbeği + [öbek yapım eki]/ kelime veya kelime öbeği + öbek yapım eki + [öbek çekim eki]) yapısıyla oluşturulan **ekle kurulan öbekler**.

Genel özellikler anlatıldıktan sonra kelime öbeklerinin detaylı sınıflandırılması aşağıdaki sıraya göre sunulmuştur:

1. KELİME ÖBEKLERİ

1.1. KELİMEYLE KURULAN ÖBEKLER

1.1.1. EDAT ÖBEKLERİ

1.1.1.1. Bağlama Edatı Öbeği

1.1.1.2. Çekim Edatı Öbeği

1.1.1.3. Pekiştirme Edatı Öbeği.

1.1.1.4. Ünlem Edatı Öbeği

1.1.2. EKSİZ İSİM TAMLAMASI

1.1.3. FİİL ÖBEĞİ

1.1.3.1. Bir Yardımcı Fiil İle Kurulan Fiil Öbekleri

1.1.3.1.1. Yabancı İsim/Yardımcı Fiil Yapısında

1.1.3.1.2. Fiil+Zarf-fiil / Yardımcı Fiil Yapısında

1.1.3.2. Asıl Fiil İle Kurulan Fiil Öbekleri

1.1.4. ÖZEL İSİM ÖBEĞİ

1.1.5. SAYI ÖBEĞİ

1.1.6. SIFAT TAMLAMASI

1.1.6.1. Farsça Sıfat Tamlaması

1.1.6.2. Arapça Sıfat Tamlaması

1.1.7. TEKRAR ÖBEĞİ

1.1.7.1. Aynen Tekrar Öbeği

1.1.7.2. Yakın Anlamlı Tekrar Öbeği

1.1.7.3. Zıt Anlamlı Tekrar Öbeği

1.1.7.4. Farsça /be,â, ender/ İle Yapılan Tekrar Öbekleri

1.1.7.5. Sayılı Tekrar Öbeği

1.1.7.6. Edatlı Tekrar Öbeği

1.1.7.7. Bir Kelimesi Anlamlı Tekrar Öbeği

1.1.7.8. Aralıklı Tekrar Öbeği

1.1.7.9. İlâveli Tekrar Öbeği

1.1.7.9.1. ‘M’ İlâveli Tekrar

1.1.7.9.2. Hece İlâveli Tekrar

1.1.8. UNVAN ÖBEĞİ

1.1.9. ZARF ÖBEĞİ

1.2. EKLE KURULAN ÖBEKLER

1.2.1. İKİ DURUMLU ÖBEK

1.2.2. İSİM TAMLAMASI

1.2.2.1. Belirtili İsim Tamlaması

1.2.2.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

1.2.2.3. Zincirleme İsim Tamlaması

1.2.2.4. Farsça İsim Tamlaması

1.2.2.5. Arapça İsim Tamlaması

1.2.3. KISALTMA ÖBEKLERİ

1.2.3.1. Ayrılma Öbeği

1.2.3.2. Belirtme Öbeği

1.2.3.3. İlgı Öbeği

1.2.3.4. İsnat Öbeği

1.2.3.5. Kalma Öbeği

1.2.3.6. Yönelme Öbeği

1.2.4. SIFAT YAPIM EKLİ ÖBEK

1.2.5. YÜKLEMSİ ÖBEKLERİ

1.2.5.1. İsim-fiil Öbeği

1.2.5.2. Sıfat-fiil Öbeği

1.2.5.3. Zarf-fiil Öbeği

1.2.5.4. Şart Öbeği

1.3. DİĞER KELİME ÖBEKLERİ

1.3.1. İKTİBAS ÖBEĞİ

1.3.2. SAPLAMA ÖBEĞİ

Yazar, kelime öbeklerini aşağıdaki ölçütlere göre sınıflandırmıştır: *leksikal özellik, sözcük türleriyle olan ilişki, morfolojik özellik, sentaktik işlev, semantik özellik, yapı ve köken.*

1.2.10. Sıddık AKBAYIR

Sıddık Akbayır'ın 2007 yılında basılan "Cümle ve Metin Bilgisi" kitabında cümleden küçük ve sözcükten büyük anlamlı dil birlikleri olarak tanımlanan sözcük öbekleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- 1) Tamlama Öbeği
  - a) ad tamlaması
  - b) önad tamlaması
- 2) Eylemsi Öbeği
  - a) adeylem öbeği
  - b) ortaç öbeği
  - c) ulaç öbeği
- 3) İlgeç (Edat) Öbeği
- 4) Belirteç (Zarf) Öbeği
- 5) Önad (Sıfat) Öbeği
- 6) Bileşik Eylem Öbeği
- 7) Bağlama Öbeği
- 8) Unvan (San) Öbeği
- 9) Sayı Öbeği
- 10) Durum Eki Öbekler
- 11) İyelik Öbeği
- 12) Aitlik Öbeği
- 13) İkileme Öbeği
- 14) Deyim Öbeği

Söz konusu eserde sözcük öbeklerinin neden yukarıdaki gibi sınıflandırıldığını izah eden açıklamalar bulunmadan sadece sıralama ile örnekler verilmiştir. Bundan dolayı tasnif ölçütleri de tam olarak belli değildir. Örneklere dayanarak tespit edilen sınıflandırma özellikleri aşağıdaki gibidir; *morfolojik özellik, leksikal özellik ve sözcük türleriyle olan ilişki*. Görüldüğü gibi en çok *sözcük türleriyle olan ilişki* göz önünde bulundurulmuştur. Bize göre bunun sebebi, yukarıda adı geçen kitapta sözcük türlerinin oldukça detaylı bir şekilde ele alındığından kaynaklanmaktadır.

1.2.11. Bilâl AKTAN

Bilâl Aktan'ın 2009'da neşredildiği "Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi" adlı eserinde kelime grupları farklı yaklaşımların nezdinde sınıflandırılmıştır. Kitabın 'Kelime Gruplarının Özellikleri' bölümünde H.İ.Usta'nın sınıflandırmasına (Usta, 2000: 216) atfen kelime gruplarının kuruluş tipleri verilmiştir:

I. Tip: Yardımcı unsur + Esas unsur

- a) İsim tamlaması
- b) Sıfat tamlaması
- c) Sıfat – fiil grubu
- ç) İsim – fiil grubu
- d) Zarf – fiili
- e) Ünlem grubu

II. Tip: Esas unsur + Yardımcı unsur

- a) Edat grubu
- b) Unvan grubu
- c) Birleşik fiil grubu

III. Tip: Birinci unsur + İkinci unsur

- a) Tekrar grubu

b) Bağlama grubu

c) Sayı grubu

IV. Tip: Birinci unsur + ek + İkinci unsur

a) İsnat Grubu

b) Yükleme Grubu

c) Yönelme Grubu

ç) Bulunma Grubu

d) Uzaklaşma Grubu

e) Vasita Grubu

f) Eşitlik Grubu

g) İlgı Grubu

Sonra ise ‘Kelime Grupları’ bölümünde yazar kendi tasnifini sunmuştur:

1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu

1.1) Belirtili İsim Tamlaması

1.2) Belirtisiz İsim Tamlaması

1.3) Eksiz Tamlama

2) Sıfat Tamlaması

3) Birleşik İsim Grubu

4) Tekrar Grubu (İkileme)

4.1) Aynen Tekrarlar

4.2) Eş veya Yakın Anlamalı Kelimelerle Yapılan Tekrarlar

4.3) Zıt Anlamalı Kelimelerle Yapılan Tekrarlar

4.4) Pekiştirmeli Tekrarlar

5) Aitlik Grubu

6) Edat Grubu

7) Unvan Grubu

8) Birleşik Fiil

- 8.1) İsim ve Yardımcı Fiilin Birleşmesinden Oluşan Birleşik Fiiller
- 8.2) İsim ve Fiil Birleşmesinden Oluşan (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller
- 8.3) Sıfat – Fiil ile Yardımcı Fiilin Birleşmesinden Oluşan Birleşik Fiiller
- 8.4) Fiil ile Yardımcı Fiilin Birleşmesinden Oluşan Birleşik Fiiller
(Tasvir Fiilleri)
  - a) Yeterlik Fiilleri
  - b) Tezlik Fiilleri
  - c) Sürelilik Fiilleri
  - ç) Yaklaşma Fiilleri

9) Sayı Grubu

10) Ünlem Grubu

11) Bağlama Grubu

12) İsim- Fiil Grubu

13) Sıfat – Fiil Grubu

14) Zarf – Fiil Grubu

15) Kısaltma Grupları

15.1) İsnat Grubu

15.2) Yükleme Grubu

15.3) Yönelme Grubu

15.4) Bulunma Grubu

15.5) Uzaklaşma Grubu

15.6) Vasıta Grubu

15.7) Eşitlik Grubu

15.8) İlgi Grubu

Aktan'ın tasnifine bakıldığında kelime gruplarının aşağıdaki ölçütlere göre bölüdüğü ve isimlendirildiği görülmektedir: *morfolojik özellik*, *leksikal özellik* *semantik özellik* ve *sözcük türleriyle olan ilişki*. Ancak aynı zamanda söz konusu eserde kelime gruplarındaki öğelerin sayısı, sentaktik işlev, vurgu v.s. gibi özellikler de değerlendirilmiş ve anlatılmıştır.

1.2.12. Günay KARAAĞAÇ

Günay Karaağaç, 2013 yılında çıkan “Türkçenin Dil Bilgisi” adlı kitabında söz öbeklerini ‘yapımlık söz öbekleri’, ‘çekimlik söz öbekleri’ biçiminde iki ana başlık altında toplayarak aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

A. Yapımlık Öbekler ,

1. Eylemsi Öbekler

- a. Ad eylem öbekleri
- b. Eylem adı öbekleri
- c. Zarf - eylem öbekleri veya cümle + edat öbekleri

2. Kısaltma öbekleri

- a. İsnat öbeği
- b. Ad-durum veya edat öbekleri
  1. Yapım durumu öbeği
  2. Yaklaşma durumu öbeği
  3. Bulunma durumu öbeği
  4. Uzaklaşma durumu öbeği
  5. Araç durumu öbeği
  6. Yön durumu öbeği
  7. Eşitlik durumu öbeği
  8. Benzerlik durumu öbeği

9. Karşılaştırma durumu öbeği

10. Neden durumu öbeği

11. Sınırlandırma durumu öbeği

c. Ünlem öbeği

ç. Sayı öbeği

3. Birleşik eylem öbeği

a. Adlarla yapılan eylemler

b. Eylemlerle yapılan birleşik eylemler

4. Yineleme öbekleri

5. Aitlik öbeği

6. Bağlama öbek ve cümlesi

7. Özel ad öbeği

a. Birleşik ad öbeği

b. Unvan öbeği

B. Çekimlik Söz Öbeği

1. İlişkilendirme öbekleri

a. Ad tamlaması

1. Belirli ad tamlaması

2. Belirsiz ad tamlaması

3. Zincirleme ad tamlaması

b. İyelik öbeği

1. Tamlayanlı iyelik öbeği

2. Tamlayansız iyelik öbeği

c. İlgı durumu öbeği

2. Nitelendirme öbekleri

Sıfat tamlaması

- a. Varlığın var oluş sıfatları
- b. Varlığın eylem sıfatları

Mevcut tasnifin açıklamasında: söz öbeğini oluşturan öğelerin asıl veya yardımcı sözle kurulması, öğelerin arasındaki ilişki (asıl – bağlı, niteleyen – nitelenen, tamlayan - tamlanan), bu öğelerin ‘yapımlık yönü’ ile ‘çekimlik yönü’, söz öbeğinin oluşma sırası, bütünlük, vurgu, cümle içindeki işlev ve anlam gibi özelliklerin göz önünde bulundurduğu yazılmıştır. Bununla birlikte aşağıdaki ölçütler de tespit edilmiştir: *leksikal özellik, sözcük türleriyle olan ilişki ve morfolojik özellik.*

1.3. Öbeklerde Ölçütler

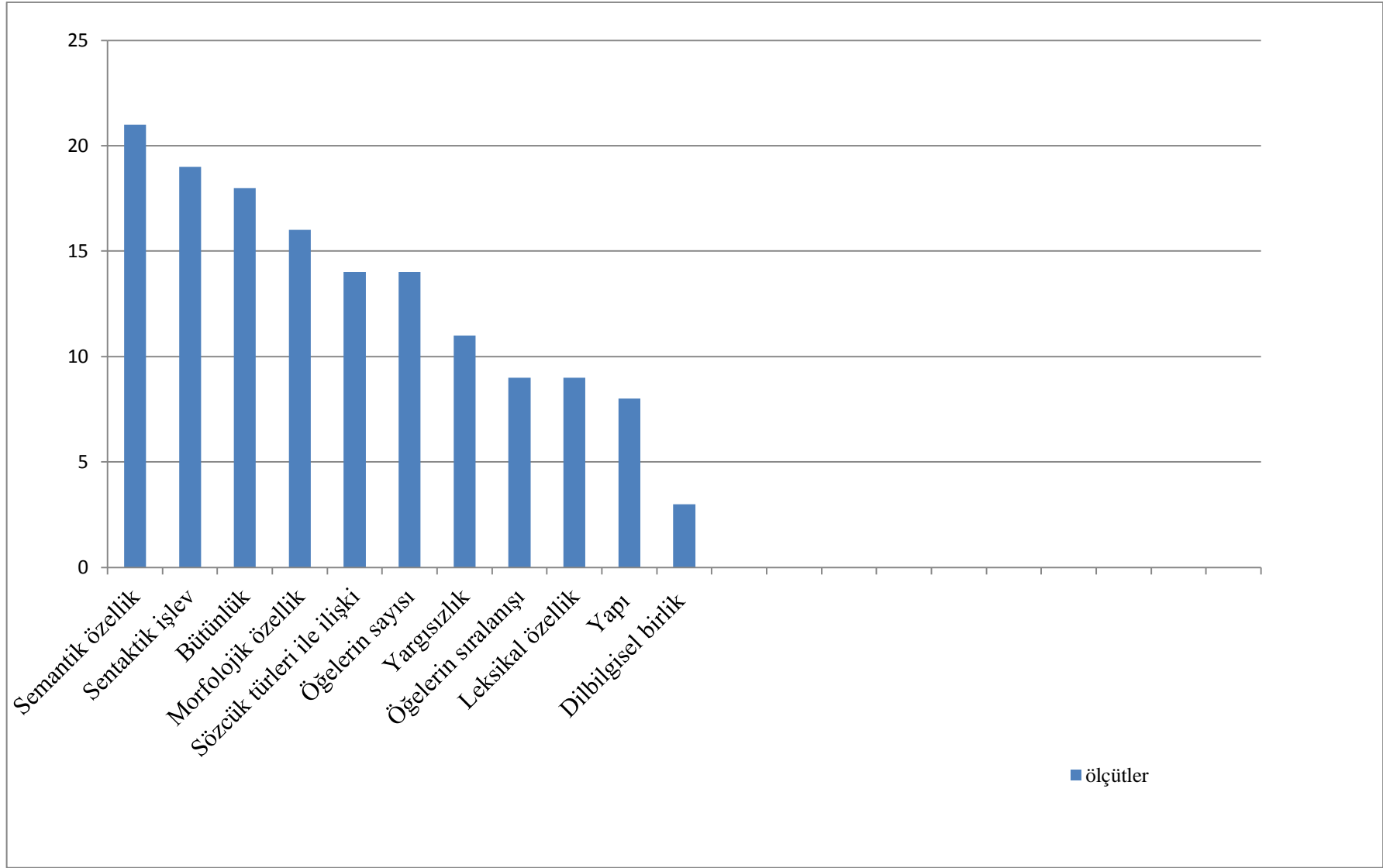
Öbek tanımları, ilgili terimler ile tasnifler ve farklı bilim adamlarının önemsedikleri özellikler ile ölçütler göz önünde bulundurulduğunda yukarıdaki tabloda ve aşağıdaki diagramda verilen sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Taradığımız kaynaklarda öbeklerin adlandırılması, açıklanması ve sınıflandırılmasıyla ilgili 11 farklı ölçüt tespit edilmiştir. Bunlar: semantik özellik, sentaktik işlev, bütünlük, morfolojik özellik, sözcük türleri ile ilişki, öğelerin sayısı, yargısızlık, öğelerin sıralanışı, leksikal özellik, yapı ve dilbilgisel birlik.

Semantik özellik	Sentaktik işlev	Bütünlük	Morfolojik özellik	Sözcük türleri ile ilişki	Öğelerin sayısı	Yargısızlık	Öğelerin sıralanışı	Leksikal özellik	Yapı	Dilbilgisel birlik
Akbayır	Akbayır	Akbayır	Akbayır	Akbayır				Akbayır		
Aktan	Aktan	Aktan	Aktan	Aktan		Aktan		Aktan		
Atabay vb.	Atabay vb.		Atabay vb.	Atabay vb.	Atabay vb.	Atabay vb.				
	Beserek	Beserek			Beserek					
Banguoğlu	Banguoğlu			Banguoğlu	Banguoğlu	Banguoğlu				
	Bilgegil	Bilgegil	Bilgegil	Bilgegil	Bilgegil					
	Bozkurt		Bozkurt	Bozkurt		Bozkurt	Bozkurt	Bozkurt		
Cemiloğlu					Cemiloğlu		Cemiloğlu			
Delice	Delice	Delice	Delice	Delice	Delice			Delice	Delice	
Deny		Deny	Deny							
							Ediskun			
Ergin	Ergin	Ergin	Ergin	Ergin	Ergin		Ergin	Ergin	Ergin	
Fortunatov									Fortunatov	Fortunatov
Hatiboğlu	Hatiboğlu		Hatiboğlu		Hatiboğlu	Hatiboğlu	Hatiboğlu			
Kahraman	Kahraman	Kahraman	Kahraman	Kahraman		Kahraman		Kahraman	Kahraman	
Karağaç			Karağaç	Karağaç			Karağaç	Karağaç	Karağaç	Karağaç
Anlam, mânâ, mantık	Cümle içindeki vazife, yeri, işlevi, işlemi, görevi	Bütünlük	Ekli ve eksiz	Ad, isim, fiil, soylu, Sözcük türleri ile ilişki	Öğelerin sayısı	Yargılı ve yargısız taşıyan ve taşımayan	Düzen	Kelimelerin tekrarlanması ve birleşmesi	Yapı	Dilbilgisel birlik

Semantik özellik	Sentaktik işlev	Bütünlük	Morfolojik özellik	Sözcük türleri ile ilişki	Öğelerin sayısı	Yargısızlık	Öğelerin sıralanışı	Leksikal özellik	Yapı	Dilbilgisel birlik
Karahan		Karahan	Karahan	Karahan		Karahan	Karahan	Karahan	Karahan	
	Koç		Koç	Koç						
Korkmaz	Korkmaz	Korkmaz			Korkmaz	Korkmaz	Korkmaz		Korkmaz	
Kükey	Kükey	Kükey	Kükey						Kükey	
Özkan ve Sevinçli					Özkan ve Sevinçli					
									Peşkovskiy	
Suhotin	Suhotin					Suhotin				Suhotin
										Şahmatov
Şimşek	Şimşek	Şimşek	Şimşek	Şimşek		Şimşek	Şimşek	Şimşek		
Topaloğlu		Topal oğlu			Topaloğlu				Topaloğlu	
Usta	Usta	Usta								
		Uzun			Uzun					
		Uzun ve Aydın			Uzun ve Aydın					
		Vardar		Vardar						
Vinogradov	Vinogradov									
	Yaman	Yaman	Yaman		Yaman	Yaman		.		
Anlam, mânâ, mantık	Cümle içindeki vazife, yeri, işlevi, işlemi, görevi	Bütünlük	Ekli ve eksiz	Ad, isim, fiil soylu, Sözcük türleri ile ilişki	Öğelerin sayısı	Yargılı ve yargısız, taşıyan ve taşımayan	Düzen	Kelimelerin tekrarlanması ve birleşmesi	Yapı	Dilbilgisel birlik

Görüldüğü gibi dilbilimciler öbeklerde en çok semantik özellik, sentaktik işlev ile bütünlüğe önem vermektedirler. Demek ki her şeyden evvel öbeklerin tek sözcükle karşılanamayan kavramları göstermek veya kavramları daha geniş ve ayrıntılı biçimde nitelenmek üzere anlamsal bütünlüğü oluşturulmaları kaynaklarda ortak bir biçimde yer almaktadır.

Dikkatin öbeklerin sentaktik işlevlerine çekilmesi bu birimlerin söz dizimi alanına ait olduğunu ispatlamaktadır. Yukarıdaki tanımlarda da denildiği gibi öbekler bilinmeden cümlenin incelenmesi güçtür. Cümleyi anlayabilmek için önceden öbekleri anlamak gerekmektedir, çünkü bunlar cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere bir araya gelirler ve tek kelime gibi işlem görürler. Fakat cümle ile öbeği birbirinden ayıran hususlar da vardır. Zira cümle iletişimi sağlar, öbek ise ancak adlandırır. Öbekler ancak cümle aracılığıyla ve cümle ile birlikte iletişimi sağlayabilmektedir.

Öbeğin morfolojik özelliklerine dikkat çeken araştırmacılar sözcüklerin ekler yardımıyla birbirine bağlanıp öbeği oluşturmalarından söz ederler. Nedense konunun bu yönü diğer ölçütlere göre çok yorumlanmamıştır. Oysa ki Türkiye Türkçesi, Ural – Altay Dil Ailesine mahsus özellikleri taşıyarak sondan eklemeli bir dildir. Bu dillerde kelime kökleri değişmeyip sonlarına ekler konarak farklı kelimeler türetebilmektedir. Bundan hareketle Türkiye Türkçesinde biçim birimlerinin öbekler incelenirken de göz önünde bulundurulması gerek diyebiliriz.

Öbekler ile sözcük türleri ele alınırken daha çok isim soyundan kelimelerin öbek teşkil ettiginden söz edilmektedir. Bu da çoğu zaman *belirtme öbeği* ve *belirtme grubu* terimlerini tercih edenler tarafından vurgulanmaktadır. Muhtemelen böyle bir eğilim

belirtme öbeği ile *belirtme grubu*'nun tamlamalarla kıyaslandığından kaynaklanmaktadır.

Öbeğe dahil öğelerin sayısı ile sıralanışına değer veren araştırmacılar ise bunların belli kurallara göre yan yana gelmelerinden bahsetmektedirler. Bize göre bu özellik incelenen dilin türüne bağlıdır. Türkiye Türkçesi sondan eklemeli diller grubuna ait olduğundan dolayı ekler kelime köküne belli bir düzene göre eklenirler. Bu da öbeğin içindeki kelimelerin sırasını ve sayısını etkilemektedir.

Söz dizimi konusuna devam edilerek bundan sonra yargısızlık ölçütü gelmektedir. Yargıyla ilgili önerilerin çerçevesinde *yargısız anlatım* teriminin öbek kavramını tam olarak karşılayıp karşılamadığı, anlatma eyleminin yargı içeren cümleler olmadan yapılabiliyor yapılmayacağı ve yargının sadece cümleye mahsus olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu da öbeğin kelime ile cümle arasındaki ara bir birim olduğunu göstermektedir.

Öbeğin leksikal özelliklerine dikkat çeken araştırmacılar kelimelerin bir kavramı, niteliği veya hareketi betimlemek üzere yan yana gelmelerinden söz etmektedirler. Bu durumda öbeği kuran kelimelerin anlamı ile hangi sözcük türüne ait olduğu önemlidir.

Öbeğin yapısı anlatılırken de ona dahil öğelerin beirli bir düzen içinde yan yana gelmeleri dile getirilir. Böylelikle öğeler yapı bakımından bir bütünlük sağlamış olurlar.

Öbekteki dilbilgisel birliği önemseyen Rus bilim adamlarıdır. Onların kastettikleri dilbilgisel birlik, yardımcı ögenin (tümlecini) baş öğeye göre ek, çekim, durum, sayı, cinsiyet kategorisi ve tekillik – çoğulluk açısından uymasındır. Bu da Arapça sıfat terkiplerindeki keyfiyet ve kemiyet kavramlarıyla karşılaştırılabilmektedir.

II .BÖLÜM

2. MODERN TÜRKÇE DİLBİLGİSİNDE ÖBEKLER.

Kimi araştırmacılara göre modern dilbiliminin sunduğu ilkelerden hareket edilerek öbeklerle ilgili tutarsızlıklar ortadan kaldırılabilir. Böylece, öbekler daha kolay, anlaşılır ve tutarlı bir biçimde açıklanır, adlandırılır ve sınıflandırılabilir. Bu amaca ulaşabilmek için Evrensel Dilbilgisi diye bilinen söz dizimi kuramı kullanılabilir. “Evrensel Dilbilgisi, Chomsky ve onu izleyenler tarafından sürekli geliştirilen ve dillerin işleyişini ortak kurallarla açıklamaya çalışan bir söz dizimi kuramıdır”. (Uzun ve Aydın, 2006:66) Tabii bunun yanında bir dili değerlerinden ayıran bazı özellikler de vardır. Dillerde hem sözcüklerin hem de öbeklerin bulunması evrensel bir niteliktir. Öbeğin söz diziminin temel birimi olduğundan dolayı öbeklerin oluşumunun açıklanması ve öbek yapı kurallarının belirlenmesi Evrensel Dilbilgisi içinde önemli bir yere sahiptir.

Evrensel Dilbilgisi geleneğine göre öbeklerin yapısının gösterilmesi ve adlandırılması, dil evrensellikleri bağlamında Türkiye Türkçesi için de geçerli olmalıdır. Yani, öbekler baş olan sözcüğe göre açıklanmalı, adlandırılmalı ve sınıflandırılmalıdır. Yukarıda zikredildiği gibi Türkiye Türkçesi sağdan sola dallanan bir dildir. Dolayısıyla, öbeğin yapısal temelini oluşturan, ona adını veren ve türünü belirleyen birim, dizilişin en sağında bulunmaktadır. Bundan hareketle, Türkiye Türkçesi söz dizimi kaynaklarında gösterilen sözcük öbeklerinin yeniden değerlendirilmesi ve adlandırılması gerekmektedir. Bu yol izlendiğinde, 30’a kadar çıkarılan öbek sayısının epeyce azalacağı ve beş öbek türünden söz edileceği görülecektir. Uzun ile Uzun ve Aydın bu duruma işaret etmiş, Türkiye Türkçesindeki sözcük öbeklerini ad öbeği (AÖ), sıfat öbeği (SÖ), zarf öbeği (ZÖ), edat öbeği (EÖ) ve fiil öbeği (FÖ) olmak üzere toplam beş öbekle sınırlandırmıştır. (Gökdayı, 2010: 1311)

Kaynaklarda çeşitli yöntemlerle isimlendirilen ve sayısı oldukça fazla olan öbeklerinin, baş ögeye göre adlandırma kuralına uyulduğunda, sayısı oldukça azalmakta ve ad, sıfat, zarf, edat ve fiil olmak üzere beş türde öbek ortaya çıkmaktadır.

2.1. Ad Öbeği

Ad öbekleri, cümlede yüklem bir unsur işleviyle ortaya çıkar ve anlamsal veya sözdizimsel işlevlerine göre sınıflandırılabilir. Yüklem temel unsurları olan özne ve nesne genellikle ad öbeklerinden oluşur ve bunlar anlamsal rolleri de doğal olarak yansıtırlar. Ad öbeklerinin anlamsal rolleri hangi fiilin unsuru olduğuylla ilgilidir. Baş konumundaki ögenin türünden hareket edildiğinde ise adlandırmada aşağıdaki değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Ad (İsim) Tamlaması, <i>dağın tepesi, sabah esintisi</i> , vb.	Ad Öbeği
Sıfat Tamlaması, <i>tül perde, bazı çiçekler</i> , vb.	Ad Öbeği
Unvan Grubu, <i>Fatma Nine, Binbaşı Şükrü</i> , vb.	Ad Öbeği
İsim-fiil Grubu, <i>çocuk yetiştirmek, dağlara kaçış</i> , vb.	Ad Öbeği
Sayı Grubu, <i>on beş, iki yüz</i> , vb.	Ad Öbeği
Aitlik Grubu (Öbek + -ki >Gösterme) <i>sizin evdekini</i> , vb.	Ad Öbeği
Yükleme Grubu, <i>insanı takdir</i> , vb.	Ad Öbeği
Yönelme Grubu (>Gösterme), <i>dile kolay</i> , vb.	Ad Öbeği
Bulunma Grubu (>Gösterme), <i>solda sıfır</i> , vb.	Ad Öbeği
Uzaklaşma Grubu (>Gösterme), <i>güzellerden biri</i> , vb.	Ad Öbeği
Eşitlik Grubu, <i>insanca davranış, delice sevgi</i> , vb.	Ad Öbeği
İlgi Grubu, <i>bizim ev, senin kız</i> , vb.	Ad Öbeği
Ünlem Grubu, <i>ey hanımlar, bre adam</i> , vb.	Ad Öbeği
Adıl Takımı-Iyelik Grubu, <i>benim çocuklarım</i> vb.	Ad Öbeği

İktibas Öbeği, <i>to be or not to be</i> değil, vb.	Ad Öbeği
Saplama Öbeği, Cem Sultan, <i>Fatih'in oğlu</i> , vb.	Ad Öbeği
Sıfat Yapım Ekli Öbek, yağmurlu hava, vb.	Ad Öbeği
Eksiz Tamlama Öbeği, Ataç Sokak, Dedeman Otel, vb.	Ad Öbeği
Yalın Hal Öbeği, güzel kız, taş adam, vb.	Ad Öbeği
Yön Hali Öbeği, ileri düşünce, yukarı taraf, vb.	Ad Öbeği

2.2. Fiil Öbeği

Fiil öbeği bir fiil, fiile bağlı zorunlu unsurlar ve fiili niteleyen unsurlarından oluşur. Fiilleri diğer sözcük türlerinden ayıran en önemli özellik fiillerin kendi unsurlarını seçmesidir. Fiiller bu açıdan bakıldığında fiillerin hangi unsurları alacağı sorusu akla gelir. Bazı fiiller '*çocuk güldü*' bir örneğinde olduğu gibi nesne almazlar. '*Görevli çiçekleri suladı*' gibi bir kullanımda ise *sula-* gibi fiiller nesne alırlar ve geçişli fiiller olarak isimlendirilir. Baş konumundaki ögenin türünden hareket edildiğinde ise adlandırmada aşağıdaki değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Fiil Grubu, <i>sahilde yürü-</i> , <i>şehir dışına çık-</i> , vb.	Fiil Öbeği
Şart Öbeği (Eylem + -sA >Çekimli Eylem), <i>keşke içsem</i> , vb.	Fiil Öbeği

2.3. Sıfat Öbeği

Sıfat öbeği olan yapılar sıfatların yardımcı unsur oldukları yapılardan oldukça farklıdır. Türkçede bir sıfatın tipik öbek genişlemesi, sınırlı sayıdaki dereceleme zarfıyla olur: '*en genç*', '*çok olgun*'. Sıfat öbeğinin, çeşitli durum ekleri almış ad soylu sözcüklerle genişlediği de görülür: *vatanına bağlı*, *gözlerden irak*. Fiiller ve edatlar kendilerine zorunlu unsur isterlerse sıfatlar pek az durumlarda zorunlu unsur isteyebilir.

Baş konumundaki ögenin türünden hareket edildiğinde ise adlandırmada aşağıdaki değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Sıfat-Fiil Grubu, <i>geçen saatler, yollanmış mektup</i> , vb.	Sıfat Öbeği
Aitlik Grubu (Öbek + -ki >Niteleme) <i>sizden önceki kiracılar</i>	Sıfat Öbeği
İsnat Grubu, <i>gönlü zengin insan</i> , vb.	Sıfat Öbeği
Yönelme Grubu (>Niteleme), <i>cana yakın kişi</i> , vb.	Sıfat Öbeği
Bulunma Grubu (>Niteleme), <i>yükte hafif eşya</i> , vb.	Sıfat Öbeği
Uzaklaşma Grubu (>Niteleme), <i>içten pazarlıklı insan</i> , vb.	Sıfat Öbeği
Vasita Grubu, <i>çuvalla para, trenle yolculuk</i> , vb.	Sıfat Öbeği

2.4. Zarf Öbeği

Sözcük türleri içinde zarflar ve sıfatların özel bir yeri vardır. Sıfatlar ve zarflar bazı açılardan birbirine benzer. Geleneksel söz dizimi çalışmalarında bir zarf öbeğinden bahsedilmez. Dilbilimde sözcüklerin tek başlarına da bir öbek yapının ana unsuru olabileceği ilkesinden dolayı bazı bilim adamları zarfların genellikle tek sözcüklü öbekler (*yavaş, çok, az, ileri.*) kurduğunu ve bir zarf öbeğinin genişlemesinin başka zarflarla (*çok yavaş, daha hızlı, daha önce*) gerçekleştiğini dile getirmektedirler. Baş konumundaki ögenin türünden hareket edildiğinde ise adlandırmada aşağıdaki değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Zarf-fiil Grubu, <i>dışarı çıkınca, yemeğini yiyip</i> , vb.	Zarf Öbeği
Zarf Grubu, <i>çok daha kötü günler</i> , vb.	Zarf Öbeği
Şart Öbeği (Eylem+-sA>Eylemsi), <i>sınava çalışırsa başarac</i>	Zarf Öbeği

2.5. Edat Öbeği

Edatların dildeki en temel görevlerinden birisi zaman ve yerle ilgili bilgileri işaretlemesidir. Edat öbekleri zarf görevinde de bulunabilir. Durum ekinin zengin olarak kullanıldığı dillerde edatlar ve durum ekleri birbirleri yerine kullanılabilir: *Hasan için / Hasan'a*. Edat öbekleri sentaktik baş olurlar, fakat anlamsal baş olamazlar (Payne 1997:124). Baş konumundaki ögenin türünden hareket edildiğinde ise adlandırmada aşağıdaki değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Edat Grubu, *nehirler gibi, yolcu için*, vb.

Edat Öbeği

Bağlaçlar ile ünlemlerim asla baş öge olmadıkları için bağlaç öbeği ile ünlem öbeği yoktur. Tekrar grubu veya ikileme öbeği de birer öbek olarak incelenmemelidir. Öbek olarak gösterilen bu birimleri oluşturan sözcükler birbirinden ayrılarak kullanılmak istendiğinde çoğunlukla anlamlı bir birim gibi görünmezler. Tek sözcük olarak algılanan ikilemeler, öbekler arasına sokulmamalıdır. Aynı şekilde, birleşik fiil grubu da öbekler içinde gösterilmemelidir, çünkü bitişik veya ayrı yazılmalarına bakılmaksızın birleşik sözcükler tek sözcük gibi algılanan ve öylece kullanılan kalıplaşmış birimlerdir. Hem, birleşik fiiller öbek olarak gösterilirken diğer birleşik sözcüklerden hiç bahsedilmemesi doğru değildir. Benzer bir biçimde, birleşik isim grubu veya özel ad öbeği denen ve kişi adı ve soyadından oluşan birimlerin de öbek olarak gösterilmesi uygun değildir. Bunlar dil bilgisel kurallarla değil tamamen dil dışı nedenlerle bir araya gelmiş iki adın bir arada kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenle öbekler arasına sokulamazlar. İktibas öbeği, yabancı dilerden asıl biçimiyle yapılan birer alıntı oldukları ve Türkçeleşmedikleri için tek sözcük gibi değerlendirilmeli ve öbekler arasında gösterilmemelidir. Pekiştirme edatı öbeğinde pekiştirme edatı ile kastedilen de bağlacı olduğundan ve bağlaçlar da baş konumunda

yer almadıklarından böyle bir öbek olmamalıdır. İki durumlu öbek denen dizilimler birer ikilemedir ve öbek değildir. Deyim öbeği diye bir öbekten bahsedilmesi, deyim diye bir sözcük türü bulunmadığı ve deyimler kalıplaşmış oldukları için uygun değildir.

Tekrar Grubu-İkileme Öbeği, <i>fokur fokur, ıvır zıvır, az çok, taptaze</i> , vb.	Ø
Birleşik Fiil Grubu, <i>şikâyet et-, zevk al-, anlayabil-</i> , vb.	Ø
Birleşik Isim Grubu-Özel Ad Öbeği, <i>Muharrem Ergin, Ahmet Hamdi Tanpınar</i>	Ø
Bağlama Grubu, <i>Leyla ile Mecnun, et ve tırnak</i> , vb.	Ø
Pekiştirme Edatı Öbeği, <i>Ahmet de geldi</i> , vb.	Ø
İki Durumlu Öbek, <i>ilden ile, yediden yetmiş</i> , vb.	Ø
Kısaltma gruplarının tersi görünüşünde olan kelime grupları, <i>baş üstüne, eller yukarı</i> , vb.	Ø
Deyim Öbeği, <i>başının çaresine bakmak</i> , vb.	Ø

Böylelikle Gökdayı öbeklerin geleneksel tasnifinin yerine dil bilimsel sınıflandırmayı tercih etmiştir. (Gökdayı, 2010:1311 - 1314)

III. BÖLÜM

3. SÖZDİZİMSEL YAKLAŞIM

3.1. Öbeklerde Sözdizimsel Bağlantı

Türkiye Türkçesindeki öbeklerde sözdizimsel bağlantı konusu, Oktay Selim KARACA'nın Rusçadan Türkiye Türkçesine çevirdiği Nikolay BASKAKOV'un "Çağdaş Türkçede Kelime Grupları" adlı eserde ele alınmıştır. Bu çalışmada işlevsel özelliklere göre sınıflandırma amacına uygun olarak öbeklerin veya kelime gruplarının işlevsel-semantic ve yapısal-gramatik planlar düzeyinde tasnifine değinilmiştir.

Yapısal-gramatik kısımda; kurucu öge türünün belirlendiği leksik-morfolojik düzey, bağlantı tiplerine göre ayrıldığı sözdizimi düzeyi ve birleşen ögelerin sayısına göre yapılan sınıflandırılmaya yer verilmiştir. İşlevsel-semantic plan düzeyinde ise kelime gruplarının işlevsel özellikleri ile hangi görevde kullanıldıklarına yönelik yapılan tasnif yer alır. Bu sınıflandırma düzeni ile kelime gruplarının yapısal ve işlevsel bakımdan ayrılma ölçütleri kesinleştirilmiş, kelime gruplarının işlevsel özelliklerine açıklık getirilmiştir.

Önce yapılan araştırmalarda kelime grupları bağımsız bir sözdizimi kategorisi olarak görülmemiş ya morfolojik olarak anlamlı kelimelerin genişlemesi ya da cümleyi oluşturan kelimeler arasındaki bağlantı biçimleri olarak değerlendirilmiştir. Dilin yapı özelliklerini kendi işleyişine uygun biçimde ortaya çıkarmak için cümlenin temel taşı olan kelime gruplarını, sözdizimi birliği olarak ayrı bir düzeyde ele almak gerekmektedir.

Kelime gruplarının cümlede üstlendikleri görevler esas alınarak yapılacak bir sınıflandırma, bu anlamlı birliklerin isimlik ve belirtmelik olmak üzere iki başlık altında

değerlendirilmesine imkan vermekte ve aynı görevi üstlenen sözcük türlerinin sebep olduğu adlandırma sorununu çözmeye yardımcı olmaktadır.

“Farklı sözcük türlerine ait kelimeler, yan yana gelerek sözdizimlik düzeyde birbirine bağlanır ve anlamlı bir bütünü teşkil eden kelime gruplarını oluştururlar. Bağlanma, üç farklı şekilde (uyum, sıralanma, yönetme) meydana gelebilir.” (Özbek ve Karaca, 2016: 703 – 738)

Sözdizimlik bağlantı yöntemleri; grubu oluşturan kelimelerin üstlendikleri görevleri bilmeye, belirten ve belirtilen öğelerin arasındaki ilişki türünü anlamaya, kurucu öge ile nesne konumundaki öge arasında oluşan yönetim ilişkisinin güçlü veya zayıf yönlerini görmeye, grubun öğeleri arasındaki uyumun hangi türde olduğunu tespit etmeye yardımcı olur. Sıralanma bağlantı türünün dışında, diğer bağlantı yöntemlerinin hepsinde gramer göstergeleri, yani ekler kullanılır. Sıralanma yönteminde ise ilişkiyi kelimelerin konumu tayin eder.

“Kelime gruplarını gramer göstergeleri ile ifade etmeye imkân veren, yapısal plan ve işlevsel plan olmak üzere iki sınıflandırma düzeyi vardır. Yapısal-gramatik özellikler, kelime gruplarının işlevsel plan düzeyindeki özelliklerinin ortaya çıkarılmasında önemli bir role sahiptir.” (Özbek ve Karaca, 2016: 703 – 738)

Baskakov, günümüz Türkçedeki öbekleri yapısal-gramatik plan ve işlevsel-semantik plan olmak üzere iki seviyede sınıflandırmaktadır. “Yapısal-gramatik planda kelime grupları iki asıl ve bir alt olmak üzere üç düzeyde inceleniyor.” (Baskakov, 2011:17)

Yapısal bakımdan tasnifin esası şudur: Kelime grubu en az iki anlamlı kelimedenden oluşur. İki kelimedenden oluşan kelime grubu, basit kelime grubudur. İki kelimedenden fazla kelimedenden oluşan kelime grubu da zincirleme (veya birleşik) kelime

grubudur. Zincirleme kelime grupları, üç ögeli ve çok ögeli kelime grupları şeklinde alt gruplara ayrılmaktadır. (Baskakov, 2011: 81-147)

Gramatik yönden Baskakov'un tasnifinin esası şudur: "Türkçede gerek cümlede gerekse kelime grubunda temel (kurucu, yönetici, tamlanan, belirtilen) unsurun, yardımcı (tamlayan, belirten) unsurdan sonra geldiği bilinmektedir. Öyleyse temel unsur bakımından kelime gruplarını ikiye ayırmak mümkündür. Temel unsuru isim veya isim gibi kullanılabilen bir kelime olan kelime grupları isimli kelime grupları, temel unsuru fiil (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) olan kelime grupları da fiilli kelime grupları olarak iki ana gruba ayrılmaktadır." (Baskakov, 2011: 30-54)

Sözdizimsel bağlantı tipinden kastedilen şudur: Türkçede iki kelimenin yan yana gelerek anlamlı bir bütün oluşturabilmesinin, yan yana gelen iki kelime arasında ilişki kurulabilmesinin veya kelime grubu oluşturabilmenin üç temel yolu vardır.

Birinci bağlantı yöntemi, ilgi ve iyelik temelinde oluşan kelime gruplarıdır. Baskakov buna uyum yöntemi adını vermektedir. Uyum yöntemini ikiye ayırmaktadır. Kelime grubunun tamlayan ögesi ilgi eki, tamlanan ögesi de iyelik eki almışsa buna tam uyum yöntemi; tamlayan öge ilgi eki almamışsa, tamlanan öge 3. kişi iyelik eki almışsa buna da yarım uyum yöntemi demektedir.

İkinci bağlantı yöntemi olan sıralanma yöntemi, grubu oluşturan ögelerin eksiz birleşmesidir. Kelime grubunu oluşturan ögeler herhangi bir ek almadan yan yana gelerek anlamlı bir bütün oluştururlar. Türkçede, böyle iki kelimenin anlamlı bir bütün oluşturmasını sağlayan şey; belirten veya tamlayanın önce, belirtilen veya tamlananın sonra gelmesi şeklindeki temel sözdizimi kuralıdır.

Üçüncü bağlantı şekli de yönetmedir. Hâl eki almış öge, yani yardımcı öge, temel öge tarafından yönetilmektedir. Yani yardımcı öge yönetilen, temel öge yönetendir. Bu bağlantı şeklinde belirten unsur, ilgi hali dışında herhangi bir hâl eki

almaktadır. İlgili hali dışında bir hal eki almış öge, yani belirten öge, belirtilenin nesnesi sayılmaktadır. Yönetme (istem) her ne kadar fiiller için geçerliyse de bazı nedenlerden ötürü edatlar da yönetme konumunda bulunabilmektedir.

İşlevsel bakımdan öbeklerin temeli ise bu yapıların cümlede hangi görevleri yerine getirdiğine dayanmaktadır. Türkçenin sözdizimiyle ilgili geleneksel kaynaklarda bu görevler yer tamlayıcısı, nesne, zarf vs. gibi yazıldıysa, Baskakov öbekleri isimlik, sıfatlık ve zarflık olarak üç gruba sınıflandırmıştır. (Baskakov, 2011:17)

“Çağdaş Türkçede kelime grubu düzeyindeki sözdizimin temeli, basit kelime gruplarına dayanır. Bu temelde oluşan çok ögeli kelime grupları ya iki basit kelime grubunun yan yana gelmesiyle ya da basit kelime grubunun başka bir kelime olarak genişlemesiyle meydana gelir.” (Özbek ve Karaca, 2016: 703 – 738)

Kelime gruplarını meydana getiren ögelerin morfolojik özellikleri ile sözdizimlik bağlantı şekilleri, bu gruplara ait yapı tiplerinin oluşmasında ve işlevsel özelliklerinin ortaya çıkarılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Buna ek olarak kelimelerin yapısal-gramatik özelliklerini, işlevsel yapı tiplerinin tespit edilmesinde kullanılan bir araç olarak değerlendirmek gerekir. Kelime gruplarının cümlede üstlendiği görevlere göre sınıflandırılması ise asıl amaçtır. Kelime grupları her ne kadar cümleden ayrılarak farklı bir sözdizimlik kategoride yer alsalar da tamamıyla cümleden bağımsız olarak değerlendirilemezler. Yapısal-gramatik çözümlemede aynı kategoride yer alan kelime gruplarının cümlede üstlendikleri görevler farklı olabilir.

İsimlik kelime gruplarında isimli kelime gruplarının sayısı, fiilli kelime gruplarının sayısından çok daha fazladır. Bu durum, Türkiye Türkçesindeki isim soylu kelimelerin, fiil soylu kelimelerden sayıca daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Örneklerde tespit edilen isimlik kelime gruplarının büyük çoğunluğunun, uyum ve sıralanma yoluyla oluştuğu görüldü. Bu durum, yönetme sözdizimlik bağlantı

yönteminin daha çok fiilli ve belirtmelik kelime gruplarına özgü bir bağlantı yöntemi olmasıyla açıklanabilir. Eserlerde tespit edilen kelime gruplarının işlevsel özelliklerine göre dağılımında; isimlik kelime gruplarının sayısının, belirtmelik kelime gruplarının sayısından daha fazla olduğu görülür. Bu durum, belirtmelik kelime grubu öğelerinin uyum yoluyla bağlanamaması ve taranan eserlerde çok sayıda iyelikli kelime grubu olmasıyla açıklanabilir. Belirtmelik işleve sahip kelime gruplarında kullanılan en çok kullanılan sözdizimlik bağlantı yönteminin ise yönetme” olduğu tespit edilmiştir.

Belirtmelik kelime gruplarının çok büyük bölümü sıfatlık işleve sahiptir. Yalnızca belirteni fiil olan, isimli, basit kelime gruplarındaki örneklerin büyük bölümü zarflık işleve sahiptir. Zarflık kelime grupları, bir hareketin belirtisini ya da bir belirtinin belirtisini bildirir. Tespit edilen kelime grupları arasında hareketin belirtisini bildirenlerin sayısı daha fazladır. İsimlik kelime gruplarında yer alan isimli kelime gruplarının sayısı, fiilli kelime gruplarından daha fazla olduğu halde belirtmelik kelime gruplarında yer alan isimli kelime gruplarının sayısının, fiilli kelime gruplarının sayısı ile neredeyse eşit olduğu görülmüştür. Bunun sebebi; temel öge durumundaki mastar fiil biçimi, bir isim gibi iyelikli ya da yalın hâlde çok fazla kullanılmazken temel öge durumundaki sıfat-fiil ve zarf-fiillerin; sıfatlar, zarflar ve edatlar kadar yaygın kullanılabilmesidir.

Rus dilbilimciler de daha çok öbeğe giren sözcüklerin arasındaki bağımlılığa, yani sözdizimsel bağlantıya önem vererek sınıflandırmayı buna göre gerçekleştirmektedirler. Öbeğe dahil öğelerin arasındaki söz dizimsel ilişkiler bağımlılığın esasında oluşmaktadır. Zira öbekte her daim baş ve bu başa dilbilgisi açısından bağımlı öge bulunmaktadır. Bu dilbilgisel bağımlılık, bağımlı ögenin başın dilbilgisel kategorilerinden kaynaklanan taleplere uygun olarak biçimlenmesi ile ifade edilmektedir. Öbekte görülen sözdizimsel bağımlılık aşağıda sıralanan üç yöntemle gerçekleştirilmektedir:

Uyum: bağımlı öge, başın cinsiyet, tekillik-çoğulluk ile durum kategorilerine göre biçimlenmektedir (*зелёную траву* (bağımlı olan ‘*зелёную*’ sözcüğü baş olan ‘*траву*’ sözcüğünün dişil, tekil ve belirtme durumu kategorilerini benimseyerek ve buna uygun ekleri alarak biçimlenmektedir). Baş ile bağımlı ögenin arasındaki ilişkiler nitelemenin temelinde oluşmaktadır. Bu yüzden de uyumluluk söz konusu iken bağımlı ögenin görevini yerine getiren sıfattır. Fakat mevzubahis yöntem Türkçe gibi sondan eklemeli diller için geçerli değildir, çünkü gramatikal cinsiyet, sıfatların tekillik-çoğulluk ile durum açısından isme göre biçimlendirilmesi Ural-Altay Dil Ailesi’ne mensup dillerin özelliklerine aykırıdır. ‘*Yeşil otu*’ öbeğini Türkiye Türkçesindeki bir örnek olarak aldığımızda ‘*yeşil*’ sıfatının ‘*otu*’ isminin ne gramatikal cinsiyeti, ne tekillik-çoğulluğu ne de çekimlendiği durum açısından etkilendiği görülmektedir.

Yönetme: bağımlı öge, başın dilbilgisel özelliklerine göre durum kategorisi açısından biçimlenmektedir. Bağımlı öge isim veya onun görevinde bulunan diğer sözcük türü; baş öge ise fiil (*говорить о будущем* - *gelecekte bahsetmek*), isim soylu sözcükler (*след собаки* - *köpek izni*, *пятый из пассажиров* - *yolculardan beşincisi*, *вид спорта* - *spor dalı*) ve zarf (*втайне от семьи* - *aileden gizlice*) ile ifade edilmektedir. Örneklerden görüldüğü gibi başı fiil olan öbeklerde, hem Türkiye Türkçesinde, hem de Rusçada yönetimden söz etmek mümkündür. Zira dillerin ikisinde de kendine bağlı sözcükleri biçimlendiren fiiller mevcuttur. Başı isim olan öbeklerde ise Rusçada bağımlı öge belli durum ekini alıyorsa, Türkiye Türkçesinde ise isim tamlamasına dönmektedir. Türkiye Türkçesi ile Rusçada başı sayı olan öbeklerde zayıf yönetim görülmektedir, çünkü iki ögenin arasında ya edat, ya da edat görevini gerçekleştiren durum eki vardır. Başı zarf olan öbeklerde ise yönetim iki ögenin arasında düşmüş, fakat var diye düşünülen, fiilin aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (*сделать втайне от семьи* - *aileden gizlice yapmak*)).

Edatın bulunup bulunmaması bakımından yönetim ‘edatlı’ ve ‘edatsız’ olarak ikiye ayrılmaktadır. Edatlı yönetim söz konusu ise genelde ‘zayıf yönetim’ ortaya çıkmaktadır, çünkü baş ile bağımlı ögenin arasına edat veya edat görevini yerine getiren durum eki girerek bağımlılığı zayıflatmaktadır (*выйти из дома - evden çıkmak*). Edatsız yönetimde ise başın leksikal ve gramatikal özellikleri bağımlı ögeyi doğrudan etkilemektedir. Genelde bu tür yönetim, başı fiil olan öbekelerde söz konusudur (*вернуться на родину - vatana dönmek*).

Birleşme: biçimi değişmeyen ve çekime uğramayan bağımlı öge başa sadece konum ile anlam bakımından bağlıdır. Bağımlı ögenin görevini zarf, zarf-fiil ile fiilin mastar hali yerine getirmektedir. Ancak bununla birlikte bağımlı ögelerin tamamen serbest şekilde birleşmelerinden de söz etmek yanlıştır. Zira belli birleşme kuralları da vardır. Böylece, zarf-fiiller ancak fiillerle (*разговаривать смеясь - gülererek konuşmak*), zarflar genelde fiillerle (*прийти быстро - çabuk gelmek*), mastar hali ise sadece belli fillerle (*хочу спать - uyumak istiyorum*), isim (*желание учиться - okuma isteği*) ile sıfatlarla (*готовый переехать - taşınmak için/taşınmaya hazır*) birleşebilmektedir. Tabi yukarıda verilen örneklerden belli olduğu gibi Türkiye Türkçesinde fiilin mastar hali ile isim ve sıfat birleştiğinde durum değişmektedir. ‘Fiilin mastar hali + isim’ öbeğinde mastar hali isim-fiile dönüşmektedir. ‘Fiilin mastar hali + sıfat’ öbeğinde ise iki ögenin arasına ya edat, ya da görevi edata yakın durum eki girmektedir. Bundan ziyade Türkiye Türkçesinde sıfat diye kabul edilen birçok sözcüğün kolayca isim olarak kullanılabilindiğinden dolayı ikinci öge hem isim, hem de sıfat olarak nitelendirilebilmektedir. (Valgina, 2003: 19-61)

3.2. Öbeklerde Derin ve Yüzey Yapı

Dil göstergelerden oluştuğuna göre yüzey yapı, gösteren derin yapı, gösterilen yan olarak görülür. Yüzey yapı, dilin gözle görülen, kulakla duyulan somut yanını oluştururken derin yapı, var sayılanı işaret eder. Yüzey yapı, dilin söylenen-yazılan yanını; derin yapı, kavranan, algılanan yanını, yani anlamını gösterir. Bu nedenle derin yapının temel anlamı, yüzey yapının anlatsal anlamı / söylemsel anlamı karşıladığı benimsenir. Bu durum; ek, sözcük, sözcük öbeği, cümle, cümle üstü olmak üzere tüm dil birimleri için geçerlidir. Dilin bir bütün olduğu, dil birimlerinin birbirleri aracılığıyla varlık bulduğu göz önünde bulundurulunca her gösterenin değerini yani gösterilen yanını yalnız gösterenin nitelik ve biçiminden değil aynı zamanda bütün içindeki yerinden ve bağıntılarından aldığı gerçeği ortaya çıkar. Bu durumda derin yapıyı bağlamın belirginleştirdiğini söyleyebiliriz.

“Bir ileti, söze ya da yazıya döküldüğünde derin yapıdan yüzey yapıya doğru giden bir süreç başlar. Zeynel Kıran-Ayşe Kıran, A. J. Greimas’a dayalı olarak verdikleri bilgide bir söylemin temelden yüzeye doğru gelen üç ana katmanda gerçekleştiğini, anlamın söylemin değişik öğelerinin eklemesiyle derin yapıdan başlayarak yüzey yapılarla birleşerek oluştuğunu söylerler”. (Üstünova, 2010 : 697 – 704) “Üretici süreç adı verilen bu durum, derin yapıdan yüzey yapıya doğru ilerlediği gibi yüzey yapıdan derin yapıya doğru da ilerleyebilir”. (Kıran 2007: 183) Hangi yönde olursa olsun bu dönüşüm aşamasında, bir başka deyişle gösterenin gösterilene dönüşümünde kimi dilbilgisel veriler, derin yapıdaki biçimleriyle yüzey yapıya ulaşabilirken kimi dilbilgisel veriler, yalnızca onları işaret eden, algılanmasını sağlayan dil birimleri aracılığıyla yüzey yapıya taşınırlar. Çünkü dilin zamandan ve emekten tasarruf ilkesi, estetiğe olan düşkünlüğü, bazı dil birimlerinin yüzey yapıya çıkmasına

izin vermez. Bu nedenle kimi dil birimleri, onları işaret eden yapılar yüzey yapıda olacak biçimde saklanır yani derin yapıda bırakılır.

Derin yapıyla yüzey yapı, birbirine bir dizi dönüşümle bağlıdır. Yüzey yapının derin yapıya ya da gösterenin gösterilene dönüşüm işlemi, dilin yapısal özelliklerini belirleyen kurallarca yönetilir. Dönüşümler, derin yapıda üretilen yapılar üzerinde kendi bünyelerine uygun değişiklikler meydana getirirler. İki yapı arasındaki ayrım, derin yapının gizli dilbilgisel verileri bünyesinde barındırmasıyla kendini gösterir. Yüzey yapıyla derin yapının algılanma biçiminde ortaklık kaçınılmazdır. Bu nedenle dil birimlerinin derin yapısının tüm kullanıcılar tarafından aynı biçimde çözülmesi gerekmektedir. Derin yapı terimi, gösterilenin kişilere göre değişik biçimde algılanması anlamına gelmemelidir. Derin yapı, yüzey yapıda bize sunulan ipuçları doğrultusunda tamamlanabildiğinden alıcıya göre değişmemelidir. Çünkü dil, alıcıyla verici arasında kodlama ve kod çözmeye dayalı bir sistem olduğundan tüm alıcıların, vericinin gönderdiği iletiyi aynı tarzda algılamasını zorunlu kılmaktadır. Bu da dil birimlerinin gösterileninin tek olmasını gerektirir.

Derin yapıyı bağlam belirginleştirir. Bu da dilsel göstergelerin, ait olduğu metin içinde, ilişki kurduğu diğer dilsel göstergelerin aracılığıyla dil bilgisi kuralları doğrultusunda çözülmesini zorunlu kılar. Vericinin zamandan ve emekten tasarruf amacıyla yüzey yapıya taşımadığı ama ipuçlarını yüzey yapıda vererek alıcı tarafından varsayılmasını istediği dilsel göstergeler olabilir. Bir başka deyişle kimi dilsel göstergeleri derin yapıda bırakabilir. Kısaca özetlemek gerekirse sadece yüzey yapıdan atılan dilsel göstergelerin, derin yapıda varlıklarını koruyabildiklerini söyleyebiliriz. Derin yapıda bırakılan dil birimleri, söylenmeseler bile iletişim anında zihinde anlam olarak yüzey yapıdaki boşluğu tamamlarlar. Okuyucunun yeterince unuttuğu, artık eski bilgiyi hatırlaması gerektiği düşünüldüğü zamansa yeniden yüzey yapıya taşınarak

önceki veya sonraki dil birimleriyle sıfır tekrar yoluyla bağlanmaları mümkündür. Türkçede özne atma eğiliminin oluşu, iyelik öbeklerinde sıklıkla tamlayanın yüzey yapıya çıkmayışı, sözcük öbeklerinde ortak tamlayan / tamlanan kullanımı, bir cümlede verilen bir ögenin diğer cümlede varsayılışı vb. özellikler bile yüzey yapıyla derin yapının aynı olmaması gerektiğinin göstergesidir.

Bazı dilsel göstergeler de, dil dışı göndermeler aracılığıyla tamamlanma özelliği gösterebilir. Doğan Günay, bu durumu “Dilbilimsel olarak eksik anlatım ya da okuyucudan tamamlanması istenen biçim, değişik şekillerde (önvarsayım, örtüklük, üstkural, sezdirimler gibi) olabilir. Bu tür eksilteli anlatımların tamamlanması, alıcının bireysel yanları, anlatılanın mantıksal yapısı, bir dili bilme ve bir dilin anlatım biçimlerini doğru kullanma ile doğrudan ilintilidir.” (Günay 2007: 85) sözleriyle açıklar.

Dilin sistem olarak algılanması, dil birimlerinin birbirinin varlık sebebi olarak görülmesi, gösterilenin algılanmasındaki zorunlulukların açıklayıcısıdır. Kısaca yüzey yapıyla derin yapının ya da gösterenle gösterilenin birebir örtüşmediği söylenebilir. Derin yapıyla yüzey yapı arasında ayırım yapılması, yüzey yapıda birbirine benzemeyen ancak birbirleriyle yakın anlamlı olan yapılar arasındaki anlam benzerliğinin / ortaklığının açıklanmasını sağlar. Bu durum, yüzey yapıda alıcının doldurması gereken boşluklar olduğunu gösterir. İşte bu boşlukların eksilti niteliği taşıyanlarının tüm alıcılar tarafından aynı tarzda doldurulması gerekmektedir. “Eğer eksilteleri derin yapıdan yüzey yapıya taşıma işlemi, dil bilgisi kuralları doğrultusunda yapılırsa derin yapının çeşitlilik göstermesi söz konusu olamaz; derin yapı, kişilere göre değişkenlik gösteremez.” (Üstünova, 2010 : 697 – 704)

Ayrıca bir dil birimini biçimsel özellikleriyle ele alıp yapısal dil bilgisi özelliklerini temel kurucu ögeler olarak görmek; aktardığı anlamı, yalnızca dilbilgisel

açından değerlendirmek, yüzey yapı ilişkileri ve biçimsel bağlantı ögelerini belirlemekten başka bir işe yaramaz. Oysa dil birimleri, sistem içinde insan bildirişiminin temel birimleri olarak aktardıkları dil dışı ilişkiler ve anlamlar açısından da incelenmelidir. Böylece yüzey yapıda görünmeyen ama derin yapıda kurulu ilişkilerin niteliği önem kazanacaktır.

“Yüzey yapı-derin yapı ilişkileri, tekrarlar aracılığıyla ortaya konur. Sesten cümleye kadar her tür dil biriminin tekrarlanmasıyla oluşturulan yapılar, göstergeler arasında anlam bağı kurarak sistemin çalışmasına ve derin yapının etkin biçimde algılanmasına hizmet ederler.” (Üstünova, 2010 : 697 – 704)

Sonuç olarak yüzey yapının, derin yapının yansıması olduğunu; bu nedenle göstergenin bir başka deyişle yüzey yapıdaki her gösterenin derin yapıda tek bir gösterilene olduğunu söyleyebiliriz. Yüzey yapıyla derin yapının algılanma biçimindeki ortaklığın kaçınılmazlığı, dil birimlerinin derin yapısının tüm kullanıcılar tarafından aynı biçimde çözülmesini zorunlu kılmaktadır. Derin yapı terimi, gösterilenin kişilere göre değişik biçimde algılanması anlamına gelmemelidir.

Sözdizimi üzerine yapılan tespit ve tasnif çalışmalarında işlevsel özelliklerin esas alınması, tutarlı sonuçlar elde edilmesine ve derin yapının ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır.

3.3. Öbeklerde Tür Değişikliği

Diller, toplumsal ve canlı tabiatları nedeniyle sürekli bir gelişme ve değişme içindeler. Sesler ve eklerle sınırlı kalmadan bu değişme ve gelişmeler, söz varlığı ile sözcük türlerini bile etkilerler. Bazı sözcüklerde anlam değişmelerinin yanında zamanla tür değişikliğine de rastlanmıştır.

“Sözcük türünün değişmesi Türkiye Türkçesi için çok yeni sayılabilecek bir konudur. Bundan dolayı Türkçede kelimelerin tür bakımından esnek bir yapıya sahip olduğunu, bir cümlede isim olarak kullanılan bir kelimenin başka cümlede sıfat veya zarf olarak kullanılabileceğini, yani sözcük türünün sentaktik işleve göre değiştiğini olduğunu anlatan bilgiler sınırlıdır.” (Günşen ve Erdem, 2007: 72)

Oysa ki Bağımsal Dilbilgisi ile Yapısal Sözdizimi gibi alanların araştırılmasına odaklanan Fransız dilbilimci Luciene Tesniere ta yirminci yüzyılın başında sözcük türünün değişmesini sözdizimi açısından incelemek gerektiğini dile getirmiştir. Tesniere, söz konusu sürece ‘öteleme’ ve ‘dönüştürme’ anlamında ‘translation’ adını vermiştir. Ona göre tür değiştiren öğeler morfolojik göstergelere bakılmaksızın ancak sözdizimsel işlevleri bakımından algılanmalıdır. Zira bu durumda eklere daha çok önem verildiğinde ne doğru sınıflandırma, ne de kavrama mümkündür. Morfolojinin egemenliğinden kurtularak sözdizimciler artık ufak tefek bilgilerle yetinmeksizin sadece sözdizimine özgü araştırma konusuna odaklanmış olacaklardır. Böylelikle malzemeler daha kolay sınıflandırılır ve daha detaylı anlatılacaktır. Sonuçta elde edilecek makul bir tasnif de daha mantıklı gerekçelerle donatılmış kuramların oluşturulmasını sağlayacaktır.

Translasyon veya tür değiştirme olayının temelinde sözcüğün bir dilbilgisel ulamdan diğer dilbilgisel ulama geçmesi yatmaktadır. Türünün değiştiği düşünülen birim cümle dışında ve morfolojik özellikleri açısından ele alınmamalıdır. Çünkü

önemli olan türü değiştikten sonra cümle içinde ne gibi işlevleri üstlenmesidir. Bundan hareketle sözcük değişirken aşağıdaki aşamalar gözlemlenmektedir: dilbilgisel ulamın değişmesi, sözdizimsel işlevin değişmesi ve sözcük yapısının değişmesi.

Translasyon veya tür değişikliği, belli yapısal bağlar oluşmadan önce ortaya çıkan zaruri ön koşul görevini üstlenmektedir. Söz konusu yapısal bağlar, basit cümlenin temelinde yatar ve belli dilbilgisel ulamlara ait sözcüklerin arasında doğal bir şekilde oluşmaktadır. Translasyon veya tür değişikliği esnasında sözcüğün dilbilgisel ulamının değişmesinin sayesinde yeni yapısal bağlar oluşmaktadır.

Translasyon veya tür değişikliğini doğru anlayabilmek için bu sürecin sözdizimsel olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. şayet morfoloji açısından değerlendirilirse hiç anlaşılmayacaktır. Zira morfolojik özelliklere bakıldığında türünü değiştiren sözcük gerçekten de değişmeden önce ait olduğu dilbilgisel ulamın göstergelerini taşıyor gibi görünmektedir. Bu yaklaşımı benimseyenler, bir sözcüğün sözdizimsel işlevlerini göz ardı ederek ancak şeklini önemsemektedirler.

Tür değişikliği, genelde önceden söylenmiş sözlerle bağlanamayan dilbilgisel ulama mensup bir sözcüğü bağlayabilmek için ya da bağlanmasının sonucunda meydana gelmektedir. Böylelikle konuşma esnasında karşılaşılan bazı sorunlar giderilmektedir. Mevzubahis dilbilgisel sürecin sayesinde ulamlar değiştirilerek yeni cümleler doğru kurulabilmektedir. Konuştuğu dili iyi bilen birisi, asla başladığı cümleyi bitirmede sıkıntı çekmez, çünkü konuşurken söylenen ve söylenecek sözcüklerin sözdizimsel özelliklerini düşünmez. Cümlenin başı ne olursa olsun onu tamamlamada sorun çıkmaz, zira her daim translasyon veya tür değişikliğine başvurulabilir ve birbirine uymayan sözcüklerin türleri değiştirilir. Tür değiştirme süreci oldukça basit ve doğaldır.

Söz konusu dilbilgisel olayın adlandırılmasına gelince Tesniere, İngilizce hariç diğer dillerde ‘translation’ teriminin kullanılmasından yanaydı. İngilizcede ‘translation’ teriminin ‘çeviri’ anlamında kullanıldığı için ‘aktarma’ anlamında olan ‘transference’ terimi tercih edilmiştir. Dilbilgisel ulamı değişecek sözcüğe ‘transferende’, yeni ulamı kazanan sözcüğe ‘transfere’ ve ulamın değişmesini etkileyen morfolojik göstergeye ‘translatif’ denmiştir. Tesniere, Fransızcadaki örnekleri incelediği için tür değişikliği sürecinin ancak ad, sıfat, zarf ile fiilin çerçevesinde gerçekleştirilebileceğini yazmıştır.

Tür değişikliği sürecinin dilbilgisel göstergeleri (‘translatif’) olarak kimi dillerde sözcükten önce gelen edatlar (Avrupa dilleri), bazılarda (Fin – Ugor ile Kafkas dilleri) ise sözcüğün sonuna konan ekler sayılmaktadır.

Tesniere, tür değiştirme sürecini ‘yaşayan’ ve ‘ölü’ veya ‘kalıp’ olarak ikiye bölmektedir. Zaman geçtikçe türünü değiştiren sözcük kalıplaşır ve ilk anlamını kaybederek ancak etimoloji açısından değerlendirilebilir. Böylelikle kalıplaşmış sözcüklerin tür değiştirme süreci kelime türetme süreciyle karşılaştırılabilir. Bazen kalıplaşmış sözcüğün asıl dilbilgisel ulamına işaret eden izler görülmektedir. Fakat bu izler artık ancak kökenin araştırılması bakımından incelenebilir.

Kimi durumlarda ise türün değişmesine işaret eden hiç bir dilbilgisel gösterge yani ek bulunmamaktadır. Fakat bu dilbilgisel ulamın değişmediği anlamına gelmez. Zira morfolojik gösterge olmazsa bile sözdizimsel durum yine de aynıdır. Fransızcada buna örnek olarak adların sıfatlara ve sıfatların zaflara geçmesi verilmiştir. Tesniere’ye göre, sözcüğün yapısını etkilemeyen dilbilgisel ulamın değişmesi, sözdizimini biçimbilgisine dayanarak kurmaya çalışanların çabalarını ziyadesiyle sarsmaktadır. Morfolojik göstergelerle yansıtılmayan tür değişikliği olaylarının ihmali, söz konusu sürecin önemli kısmının kaçırılmasına yol açmaktadır. Akabinde de temelli sistem oluşturulabileceğinden söz etmek mümkün değildir.

Tür değişikliği sonuna kadar kavranmamış ve betimlenmemişse bile geçmişte de dilbilimciler konuyla ilgili tahminlerde bulunmuşlardı. Charles Bally, sözcük türlerinin değişmesinin sözdizimi alanında araştırılırsa çok verimli sonuçlara ulaşılacağını düşünerek ilk kez bilimsel alana dahil edilmesini önermiştir. Bally'e göre tür değişikliği, dilin derin katmanlarında yatarak işlevsel değişmelerin nasıl ortaya çıktığına ışık tutmaktadır.

1934 yılında sözdiziminin kurulmasıyla ilgili makaleyi yayımlarken Tesniere kendi ürettiği 'translation' ile diğer dilbilimcilerden duyduğu 'transposition' terimlerinin arasında kalmıştır. Neticede daha kısa olduğu ile daha kolay söyleneceğini düşünerek 'translation' terimini tercih etmiştir.

Yirminci yüzyılın başından itibaren uzun zaman boyunca tür değişme olayı dilbilimcilerin dikkatini çekmiş ve tartışmaları yaratmaya başlamıştır. Ancak o yıllarda sadece sezgisel yaklaşımlarla sınırlı kalmıştır. Zira araştırmacılar söz konusu olayın mevcut olduğunu ve önem taşıdığını hissetmiş oldukları halde hâlâ temelli bir kuramı oluşturmamış ve sözdizimiyle ilişkilendirmemişlerdir. (Tesniere, 1988: 375 - 399)

Tesniere'den başka bilim adamları da morfolojik göstergelerle yansıtılmayan tür değişikliği olaylarına dikkat çekmişlerdir. "Sözcüğün yapısına müdahale edilmeden, başka bir deyişle, herhangi bir ek almadan türünün değişmesine 'fonksiyon değiştirme' adı verilmektedir. İngilizcede bu olaya functional shift ya da conversion denmektedir." (Finegan, 1994: 99; Crystal, 1991: 83)

Engin Yılmaz ise mevzubahis olayı sözcük türlerinin esnekliğiyle ilişkilendirerek "belirli sözcük türüne ait bir ögenin yapı bakımından bir değişikliğe uğramadan, diğer bir deyişle, herhangi bir ek almadan başka sözcük türüne geçmesine işlev değiştirme" demektedir. (Yılmaz, 2014: 103) Yılmaz'a göre işlev değiştirme durumunun anlaşılması için her sözcük türüne has karakteristik yapısının, yani dilsel

kimliğinin ortaya konulması şarttır. Bunun için beş ölçütün hesaba katılması gerekmektedir: işlev, anlam, kullanım, eksilti, biçim ve konum. Eğer bu ölçütlerin sadece birisi değişirse, kelimenin dilsel kimliği değişmez. Bu nedenle türsel kaymadan veya geçişten bahsetmek mümkün değildir. Öte taraftan eksilti (İng. ellipse) olayını da göz önünde bulundurmak gerek. Zira bilindiği gibi bazen en az çaba ilkesi gereği dilde kısaltmalar olabilir. “Anlam bütünlüğünü bozmaksızın bağlantı içinde bazı öğelerin kullanımdan düşmesi ile eksilti yapılar oluşmaktadır. Ancak eksilen boşluğu ana dil kullanıcıları dil yetileri sayesinde uygun bir biçimde doldurabilmektedirler.” (Yılmaz, 2014: 105)

Berke Vardar’ın yönetiminde hazırlanan “Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü”nde ‘conversion’ terimi ‘evrişim’ şeklinde Türkçeye çevirilmiş ve aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: “Evrişim: (Alm: Konversion, Fr. Conversion, İng. Conversion) Dilbilgisel anlambirimler aracılığıyla bir dilbilgisel ulamın bir başka dilbilgisel ulama dönüşmesi. Örneğin, yapı sözcüğüne *-sal* anlambiriminin eklenmesi sonucu gerçekleşen evrişimle yapısal elde edilir.” (Vardar, 1988: 101)

Vardar’ın açıklaması ile örneğine istinaden evrişim ile kelime türetme yöntemi birbirine benzemektedir. Bunun yanı sıra yukarıda Finegan ile Crystal’ın tanımlarını göz önünde bulundurarak verilen bilgilere incelendiğinde ‘fonksiyon değiştirme’nin kelimenin herhangi bir yapı değişikliğine uğramadan sözcük türünün değişmesi olduğu anlaşılmaktadır. Vardar’ın örneğinde ise kelimenin ek olarak sözcük türünü değiştirdiği görülmektedir.

“Türkçede de bazı kelimelerde, biçim değişikliği olmadan fonksiyon değişikliği görülmektedir. Özellikle sıfatlar, çoğu zaman zarf olarak da kullanılmaktadır. Örnek: *güzel konuştu* (zarf), *güzel çiçekler* (sıfat).” (Sarı, 2000: 228)

Aynı şekilde, bazı sıfatlar isim (bunun tam tersini söylemek de mümkündür) olarak da kullanılmaktadır. Örnek: *alt geçit, masanın altı; iç taraf, odanın içi, iyi adam, adamın iyisi* vb. Engin Uzun, “*Ali iyi konuşur, iyi insanlar çok yaşamaz, iyiyi kötüden ayırmak zordur, sınav gerçekten iyiydi*” (Uzun, 2004: 70) örneklerindeki *iyi* kelimesinin türlerinin farklı olduğunu, bu sebeple de bu tip kelimelerin ‘çok-türlü sözcükler’ şeklinde isimlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

“Ayrıca Türkçede yapım ya da çekim eklerinden birini almış olan bazı kelimeler de birden fazla sözcük türüne dahil edilebilmektedir. Örneğin, iyelik ekini almış bir kelime, sıfat olarak; çekimli bir fiil, zarf olarak kullanılabilir. Bu tip fonksiyon değişiklikleri hem art zamanlı hem de eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Kelimelerin art zamanlı olarak tür değişikliğine uğraması, daha çok eklerin kalıplaşması sonucunda meydana gelmektedir.

Mustafa Sarı, Türkçede art zamanlı sözcük türü değişikliklerini kalıplaşan eklerle göre aşağıdaki gibi tasnif etmiştir:

- 1) Zarf-flil eklerinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan değişiklikler: öte (*öt-e, öt-e+den, öt-e+ki*), göre (*gör- + -A*), ile (*il- + -A*), takı/dakı (*tak- + -I*), diye (*ti- + -p > deyü / diyü*), ötürü (*öt- + -Gur > ötkürü > ötrü*).
- 2) İyelik ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan değişiklikler: gibi (*kip + i*), gayri (*gayr + i*), bazı (*ba'z + ı*).
- 3) Çatı eklerinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan değişiklikler: sakın (*saķındı < saķ + -(ı)n- + dı*).
- 4) -lA zarf ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan değişiklikler: bile (*bir + ile, bir + -lA*).
- 5) Yapım eklerinin fonksiyonunu yitirmesiyle ortaya çıkan değişiklikler: bayağı (*baya + kı*).

Türkçenin tarihî dönemlerine ait metinlerden alınan örnekler göz önünde bulundurularak aşağıdaki neticeler elde edilmiştir:

- 1) Türkiye Türkçesinde fonksiyon değiştirme söz varlığını genişletme ya da yeni
- 2) Sözcük kazanma yöntemi değildir.
- 3) Türkiye Türkçesinde art zamanlı sözcük türü değişimleri ek kalıplaşması (öte, diye, gibi, ötürü, göre, gayri, bazı, sakın, birle) ve yapım ekinin fonksiyonunu yitirmesi (bayağı) sonucunda ortaya çıkmaktadır.
- 4) Türkçedeki görevli kelimelerin çoğu, fonksiyon değiştirme sonunda sözcük türünü değiştirmiş anlamlı kelimelerdir.
- 5) Türkçede önce anlamlı kelimeler, sonra ise görevli kelimeler ortaya çıkmıştır.
- 6) Emir kipi ikinci tekil şahsıyla çekimlenmiş bir kelime (sakın) tür değişikliğine uğramıştır.
- 7) -A, -I gibi tek heceli zarf-fiil ekleri ve üçüncü tekil şahıs iyelik eki -(s)I kalıplaşmaya yatkındır. (Sarı, 2000: 227-242)

Türkiye Türkçesinde sözcük türlerinin eş zamanlı değişikliklerine odaklanan çalışmalarda asıl sözcük türüne ek olarak sonradan ortaya çıkan ve bugün her iki türde de kullanılabilen kelimeler ve bunların sebepleri üzerinde durulmaktadır. Mustafa Sarı, diğer bir çalışmasında Türkiye Türkçesinde eşzamanlı olarak tür değişikliğine uğrayan kelimeleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

- 1) Anlamalı sözcüklere ‘görev’ yüklenmesiyle ortaya çıkanlar: ister (*iste-* + *r* > *ister... ister*), gerek (*gerek ... gerek*), gelgelelim (*gel* + *gel* - + *elim*), ne var ki (*ne* + *var* + *ki*).
- 2) Ünlem görevi yüklenmiş anlamalı kelimeler: Anne! Yandık! Bittik!
- 3) Kelime grubundan bir sözün düşmesi ve eklerin fonksiyonlarını yitirmesi sonucunda tür değişikliğine uğrayanlar:
- 4) İyelik ekleri: güzelim (*güzel* + *im*), canım (*can* + *im*), ertesi (*erte* + *si*).

Türkçede sıfatlar çekimsiz kelimelerden sayılır. Başka bir deyişle sıfatlar çekim eklerini alamazlar. Zira çekim eki alan sıfatlar isimleşirler. İyelik ekleri, ancak isimlere gelebilir. Bundan dolayı iyelik eki alan sözcüğün sıfat görevinde kullanılması beklenmez. Ancak Türkçede, *+(i)m* birinci tekil şahıs iyelik eki asıl işlevini yitirebildiğinden bu eki alan kelimenin sıfata dönüştüğü görülmektedir. Örneğin "*Güzelim çiçekler solmuş. Canım İstanbul.*" cümlelerinde *güzelim* ve *canım* kelimeleri sıfat görevindedir. Ancak burada *+(i)m* birinci tekil şahıs iyelik eki işlevini yitirmiş ve artık aitlik bildirmemektedir, çünkü sıfatlara abartma ve aşırılık anlamı katmıştır. Bu durumda, ekin asıl fonksiyonunu yitirmesiyle, gerçekte isim olan kelime sıfat özelliği kazanmıştır. Burada tamlamaların *benim güzelim olan çiçekler, benim canım olan İstanbul* şeklinde olduğu ve *olan* kelimesinin düştüğü düşünülmelidir.

+ (*s*)/*i* üçüncü tekil şahıs iyelik eki de bazen sıfat olarak kullanılmaktadır. *Ertesi gün* örneğinde iyelik eki almış olan *ertesi* kelimesinin sıfat olduğu anlaşılmaktadır. Bu örnekte de tamlamanın *bugünün ertesi olan gün* şeklinde olduğu ve asıl sıfat görevindeki *olan* kelimesinin düşmesiyle, *ertesi* isminin sıfat özelliği kazandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tip kullanımlarda, iyelik eki almış kelimenin bu görevi geçici olarak yüklenir, yani iyelik eki almış kelimedenden sonra gelen ve düştüğü tahmin edilen unsur ortaya çıktığında, iyelikli kelime kendi asıl görevini yeniden üstlenir.

Hâl ekleri: aksine (*aksi + (n) e*), böylesine (*böyle + si + (n) e*), sahanda (*sahan + da*), fırında (*fırın + da*), sözde (*söz + de*), yünden (*yün + den*), topraktan (*toprak + tan*), demirden (*demir + den*).

“Hâl ekleriyle çekimlenmiş sözcükler de kendinden sonra gelen ve çoğunlukla sıfat - fiil eki almış sözcüğün düşmesi sonucunda, isimken sıfat özelliği kazanmış olurlar. *Aksine davranışlar, böylesine sözler* şeklindeki tamlamalar, sıfat tamlamasıdır. Yönelme Hâl eki almış kelimeler de tamlamanın sıfat ögesidir. Oysa ki sıfatlar hâl eklerini alamazlar.” (Sarı, 2001: 232 – 238)

Ancak, +A yönelme hâl eki almış kelimedenden sonra sıfat-fiil eki almış olan bir ögenin düştüğünü anlıyoruz. Düşen kelimenin sıfat görevi de isim olan kelimenin üzerine yüklenmiş diye düşünülebilir. “Bu takdirde, tamlamaların *aksine yapılmış davranışlar, böylesine söylenmiş (ya da ağır) sözler* şeklinde olduğunu göz önünde bulundurmak gerek. *Sahanda yumurta, fırında tavuk, sözde kızlar* gibi tamlamalardaki sıfat görevinde görünen +DA hâl eki almış olan isimler, aslında kendilerinden sonra sıfat-fiil eki almış olan kelimelerin görevlerini yüklenmişlerdir, *sahanda pişmiş yumurta, fırında pişmiş tavuk, sözde kalmış kızlar, yünden kazak, topraktan ev, demirden kapı* tamlamaları da *yünden örülmüş kazak, topraktan yapılmış ev, demirden yapılmış kapı* şeklinde olup, sıfat-fiil eki taşıyan kelimelerin düşmesiyle +Dan Çıkma Hâl ekini almış olan isim, sıfat özelliği kazanmıştır.” (Sarı, 2001: 232 – 238)

Yukarıda bahsedilen hâl eklerinden birini almış olan kelimenin, tür bakımından değişikliğe uğraması geçicidir, yani düştüğü varsayılan kelimenin yazılması ya da söylenmesi, hâl eki almış kelimelerin tekrar kendi görevlerini üstlenecekleridir.

Gerek M. Sarı'nın gerekse diğer bilim adamlarının çalımlarında genel olarak tür değiştirme örnekleri isim çerçevesinde tutularak yani fiilden isme, fiilden edata, fiilden ünleme, isimden sıfata, isimden zarfa ve zarftan sıfat veya isme geçen tür değiştirme örnekleri ortaya koyulmuştur.

Oysa konunun isimden fiile dönük örnekleri, yani isim soylu bir kelimenin fiil çekimi eki alarak çekimli fiil olarak kullanılan örnekleri de az değişlidir. İsim merkezli tür değiştirme örneklerinin hem art hem de eşzamanlı örnekleri yazı dili/ölçünlü Türkçe için söz konusu iken, fiile dönük tür değiştirme örnekleri ağızlarla sınırlıdır. A. Günşen ile M.D. Erdem de Türkiye Türkçesinin ağızlarında isim soylu sözcüklerin fiile dönüşmesiyle ilgili örnekleri incelemiştir. Tür değiştirme konusunu Türkiye Türkçesi ağızları çerçevesinde ele alan bu araştırmada, özellikle *haydi*, *çabuk* ve *yavaş* kelimeleri üzerinde durulmuştur. Zira, bu kelimeler tür değiştirme açısından çok iyi üç örnektir.

“Kelime türü bakımından esas itibariyle isim olan bu kelimeler, Türkiye Türkçesi ağızlarında fiil çekim eklerini alarak yüklemlemektedirler. Karadeniz ve Rumeli ağızları başta olmak üzere, birçok yörede *haydi*, *çabuk* ve *yavaş* kelimelerinin fiil çekim ekleri aldığı ve cümlede yüklem görevini yerine getirmeleri görülmüştür. Örneğin: *Haydindi, hopla da gel yanıma.*” (Günşen ve Erdem, 2007: 72-82)

“Bununla birlikte *haydi*, *çabuh*, *yavaş* kelimeleri Orta Anadolu, Orta ve Batı Karadeniz, Trakya, çok nadir olarak da Dou Karadeniz’de fiil çekim ekleriyle kullanılmaktadırlar. Daha çok emir ikinci teklik şahıs (-n) ve şart ekinin hitap eki almı ekliyle (-sana/-sene, -sanıza/-senize) kullanılan bu yapılardan kelimeleri daha da ileri giderek şimdiki zaman çekimine de girmektedirler. Yani isim türünde bir kelimeyken tür değiştirip fiil olarak da kullanılmaya başlamışlardır. Örneğin: *Haydisene, çabuhsana! Çabuhuyom, çabuhuyom! Yavaşuyom, yavaşuyom!*” (Günşen ve Erdem, 2007: 72-82)

Ağızlarda kelime türleri arasındaki geçişler yazı diline göre daha hızlı ve farklılık göstermektedir. Bu konuyu irdeleyen yazarlara göre ağızlara bu açıdan bakıldığında çok daha fazla malzeme elde etmek mümkündür.

“Çekim eklerinin kalıplaşarak yapım eki gibi kullanıldığının Türkiye Türkçesinde çeşitli örnekleri vardır. *Toptan (satış), birden (ani) veya gözde, yüzde* örneklerindeki - de, -den ekleri bir çekim ekiyken yapım eki görevinde kullanılmıştır. Çokluk bildiren *Beşevler* örneğindeki -lar (-ler) eki de bunların arasına katılabilir. Belirtisiz ad tamlamalarında aslında bir çekim eki olan 3. teklik iyelik ekinin de böyle bir yapım eki görevi üstlendiğini kabul etmek gerekmektedir.” (Günşen ve Erdem, 2007: 72-82)

Türkçe terim yapma yollarından biri iki kelimenin bir araya getirilerek belirtisiz ad tamlaması biçiminde bir kavramı karşılamaktır. Terim yapmada ideal olan tek kelimeyle bir kavrama karşılık bulmaktır. Buna imkân olmadığı durumlarda *ünsüz benzeşmesi, kuzukulağı, ana sınıfı, seçim yasağı, onikiparmak bağırsağı, devedikeni, hafıza kaybı, ışın tedavisi, kan basıncı, kesme işareti, tarih öncesi, yer çekimi, gök taşı* biçiminde iki kelimedenden oluşan belirtisiz ad tamlamalarıyla terim türetiriz. Terim yapmada sıfat tamlaması yanında en çok da belirtisiz ad tamlaması yapısından yararlanırız. Bu yapıların kurulmasını yukarıdaki örneklerinde görüldüğü gibi 3. teklik iyelik eki sağlar. Örneklerdeki -ı (-i, -u, -ü), -sı (-si, -su, -sü) 3. tekil iyelik eki, iki kelimeyi bir araya getirip yeni bir yapının, yeni bir anlamın ortaya çıkmasına yardımcı olur. Bu özelliğinden dolayı 3. teklik iyelik eki bir yapım eki görevi üstlenir.

Dil bilgisi kitaplarında belirtisiz ad tamlaması veya tamlama öbeği adı altında *yalnızca tamlananın ek aldığı ad tamlaması* türü diye birkaç örnekle açıklanan bu konu aslında örneklerden hareket edilerek ele alındığında çok çeşitli özelliklere sahip olduğu görülecektir. Bunların dışında belirtisiz ad tamlamalarının ilgi çekici bir başka özelliği daha var. “Bunun için *ayçiçeği* örneğini verelim. Belirtisiz ad tamlaması yapısındaki *ayçiçeği* bir başka ismin başına gelerek *ayçiçeği yağı* biçiminde bir isim gibi kullanılıyor. *Ayçiçeği* artık belirtisiz ad tamlaması durumundan çıkıp bir isim kimliği

kazanyor. İyelik eki bu örnekte özelliğini yitirmiş bir ad yapma eki durumuna girmiştir.” (Zülfikar, 2013: 32 - 36)

IV. BÖLÜM

4. ÖRNEKLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Mevcut bölümde örnek öbekler ve öbek yapıları cümlelerin içinde incelenmiştir. Bu cümleler de eşsüremli ve sabit bir derlem olarak Mersin Üniversitesi'nin çalışanları tarafından tasarlanmış Türkçe Ulusal Derlemi'nden alınmıştır. Derlemin çeşitli konu alanlarına ait güncel metinleri içermesi, öbek yapılarını incelemek için elverişli koşulları sunmaktadır. Zira öbeklerin esneklik ile değişkenlik gibi özelliklerini doğal ortamda gözlemleyebilmek için geleneksel kaynaklarda tercih edilen edebi eserlerle sınırlı kalmamak gerekir.

Örnek cümleler taranırken öbek yapısının değişmesini etkileyen ve iki dilbilgisel ulama ait belirtileri içeren sözcükler tercih edilmiştir. Çünkü bunun gibi örneklerin sayesinde Türkçede öbek yapılarının ne kadar çeşitli ve esnek olduğu görülebilmektedir. İki dilbilgisel ulama ait belirtilerden kastımız, istem ile çekim ekleri gibi dilbilgisel göstergelerdir. İstem, aranmakta olan iki ulamlı sözcükten önce gelen diğer sözcüğü biçimlendirirse, çekim ekleri ise mevzubahis iki ulamlı sözcüğün ikinci ulama aidiyetini belirlemektedir. Yukarıda zikredilen taleplerden mütevellit istem gerektiren ve ad çekim eklerini alan edatlar ile isim-fiiller ele alınmıştır.

Taranan cümlelerin içinde yukarıda zikredilen iki dilbilgisel ulama ait belirtileri içeren edatlar ile isim-fiilleri bulunduran öbekler incelenmiştir. Öbekler incelenirken altı ölçüt göz önünde bulundurulmuştur: sözdizimsel işlev, öbek türü, sözdizimsel bağlantı, derin – yüzey yapı, evrişimsel belirtiler ve öbeğin özelliği.

Sözdizimsel işlev maddesinde öbeğin cümle içinde ne tür fonksiyonları üstlenebilmesi gösterilmiştir. Öbek türü ele alınırken ise üç farklı adlandırma yazılmıştır. Birincisi, öbeklerle ilgili geleneksel kaynaklarda tercih edilen isimdir.

İkincisi, modern dilbilgisel yaklaşımların çerçevesinde belirlenen adlandırmadır. Üçüncüsü ise Baskakov'un kendi sınıflandırmasında temel unsur açısından tespit ettiği addır. Sözdizimsel bağlantıdan kastımız, iki veya daha çok kelimenin yan yana gelerek öbek kurarken arasında oluşan ilişkidir. Öbekler bu maddeye göre irdelenirken Baskakov'un tespit ettiği üç sözdizimsel bağlantı yöntemi göz önünde bulundurulmuştur. Derin ve yüzey yapının sayesinde ise öbek yapısının ne kadar esnek ve değişken olabilmesi gösterilmiştir. Zira öbeğin cümle içindeki esnekliği derin yapıdan ve onun yüzey yapıda bıraktığı ipucundan, yani ekten, kaynaklanmaktadır. Evrişimsel belirtilerle ilgili maddede de öbek yapısının değişmesini etkileyen ve iki dilbilgisel ulama ait belirtileri içeren sözcüklerin tür değiştirme süreci ele alınmıştır. Ayrıca bu kelimeler türlerini veya başka deyişle dilbilgisel ulamlarını değiştirirken öbekteki yerleri ve öbeği nasıl etkiledikleri incelenmiştir. Son olarak yukarıda sıralanan bütün ölçütlerin yansıttıkları özellikler yazılmıştır.

Sonra da örnek cümlelerin içinde incelenen öbekler tespit edilen sözdizimsel bağlantı ile özelliklerin benzeyip benzemediğine göre dört gruba ayrılmıştır.

4.1. ÖBEKLEŞMEDE SÖZDİZİMSEL BAĞLANTI İLE ÖBEK ÖZELLİKLERİNİN BENZEDİĞİ ÖRNEKLER:

Mevcut gruba giren örnekler, koyu ve yatık olarak belirtilen öbeklerin sözdizimsel bağlantı ile öbek özelliklerine göre on iki alt gruba sınıflandırılmıştır. Her alt grubun başında belirtilen öbeklerde yardımcı ögenin veya ögelerin baş ögeyle birleştiği sözdizimsel bağlantının türü ve sergilenen öbek özellikleri yazılmıştır. Her alt gruba giren örnekler de içerdikleri çekimlenmiş edatlar ile isim-fiillere göre gruplandırılmıştır. Söz konusu edat ile isim-fiillerin çekimlenme biçimleri, alt grubun adlandırılmasından sonra gösterilmiştir.

4.1.1. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle *uyum* yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın öbekte *ad soylu yardımcı öge* görevinde bulunduğu örnekler:

Bu alt gruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle uyum yoluyla bağlanmıştır. İki'den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Uyum bağlantı yöntemi, ilgi ve iyelik temelinde ortaya çıktığından dolayı öbeğin başı mutlaka iyelik ekini, ona en yakın yardımcı öge de ilgi ekini alır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar İlgi durumu ekini almışlardır. Bu yüzden de söz konusu edatlar ancak öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunabilirler.

başka + sI + nIn

1. İhtiyarın yüreğinde **ondan başkasının görmediği** bir gül fidanı vardı.
  - a. Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde
  - b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu
  - c. Sözdizimsel bağlantı: (*ondan başkasının*) yönetme *görmediği*) uyum

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *ondan başka + sI + [kimse] + nIn görmediği*.
- e. Evrişimsel belirtiler: *o + n + dan başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı **+dan** ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *ondan başka + sI + nin görmediği* - ad soylu yardımcı öge (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

2. Ahmet ve **arkadaşından başkasının sesi** çıkmaz oldu.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*arkadaşından başkasının*) yönetme *sesi*) uyum

Bir ad ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *arkadaşından başka + [biri] + sI + nIn sesi*

- e. Evrişimsel belirtiler: *arkadaş* + *ı* + *n* + **dan** *başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı +**dan** ekini yükleyerek *arkadaş* adını biçimlendirdi) > *arkadaşından başka* + **sı** + **nın** – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > **arkadaşından başkasının sesi** - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

3. Rukiye'yi annesi sanır gibiydi, **ondan başkasının** kendisine **yemek yedirmesini** kabul etmiyor.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*ondan başkasının*) yönetme *yemek yedirmesini* uyum

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *ondan başka* + [*biri*] + **sı** + **nın** *yemek yedirmesini*
- e. Evrişimsel belirtiler: *o* + *n* + **dan** *başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı +**dan** ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *ondan başka* + **sı** + **nın** - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > **ondan başkasının yemek yedirmesini** - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

4. Süleyman, kitabına **bir başkasının dokunmasından** rahatsız oldu.
  - a. Sözdizimsel işlev: zarf tümleci görevinde
  - b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu
  - c. Sözdizimsel bağlantı: (*bir başkasının*) sıralanma *dokunmasından*) uyum
Sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişleyip ad öbeğinin yardımcı ögesi görevini yerini getirir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
  - d. Derin – yüzey yapı: *bir başka + [bir] + sI + nIn dokunmasından*
  - e. Evrişimsel belirtiler: *bir başka* – sıfat öbeğinin baş ögesi (*başka* sıfatı) > *bir başka + sı + nin* - ad öbeğinin baş ögesi (sıfat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* sıfatı dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > ***bir başkasının dokunmasından*** - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
  - f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.
5. Bundan dolayı, ***başkasının isteğini*** başkası istiyor diye isteme.
  - a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
  - b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
  - c. Sözdizimsel bağlantı: (*başkasının isteğini*) uyum
İki ad uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
  - d. Derin – yüzey yapı: *başka + [biri] + sI + nIn isteğini*
  - e. Evrişimsel belirtiler: *başka* - sıfat (derin yapıda eksiltelen ad soylu sözcüğü niteler) > *başka + sı + nin* - ad (sıfat ad çekim eklerini alarak dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *başka + sı + nin isteği* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
  - f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

önce+ sI + nIn

6. Deniz dibi ressamı, has boyalar, tertemiz fırçalarla işe koyulurdu **bundan yirmi yıl öncesinin denizini** boyarken...

a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde

b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*bundan yirmi yıl öncesinin*) yönetme *denizini*) uyum

Bir zamir ile evrişimleşmiş edat öbeğinin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda beş ögeli öbek oluşmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *bundan yirmi yıl önce + [mazi] + sI+nIn denizini*

e. Evrişimsel belirtiler: *bu+nda n yirmi yıl önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +**dan** ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *bundan yirmi yıl önce+si+nin* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı *ada* dönüştü) > *bundan yirmi yıl öncesinin denizini* (ad öbeğinin yardımcı ögesi).

f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

7. ***Bundan on yıl öncesinin kırılmaz gözüyle*** bakılan yöntemleri bugün aşıldığı için birer risk kaynağı konumunda.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*bundan on yıl öncesinin*) yönetme *kırılmaz gözüyle*) uyum

Bir zamir ile evrişimleşmiş edat öbeğinin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı

öğenin baş öğeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda altı öğeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *bundan on yıl önce+[mazi]+sI+nIn kırılmaz gözüyle*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu+nda n on yıl önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı **+dan** ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *bundan on yıl önce+si+nin* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *bundan yirmi yıl öncesinin kırılmaz gözüyle* (ad öbeğinin yardımcı ögesi).
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur..

8. **Soğuk Savaş öncesinin şartları** artık yok.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Soğuk Savaş*) sıralanama *öncesinin şartları*) uyum
Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş öğeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda dört öğeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *Soğuk Savaş+[DAn] önce+[mazi]+sI+nIn şartları*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Soğuk Savaş+tan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı **+tan** ekini yükleyerek *Soğuk Savaş* ad öbeğini biçimlendirmesi gerekiyordu, ama ek düştü) > *Soğuk Savaş önce+si+nin* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *Soğuk Savaş öncesinin şartları* (ad öbeğinin yardımcı ögesi).
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

9. **Bir gece öncesinin aksine** tam bir düzenle oynandı.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bir gece*) sıralanma *öncesinin aksine*) uyum

Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *Bir gece* +[DAn] önce+[mazi]+sI+nIn aksine
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bir gece*+den önce – edat öbeğinin baş ögesi (önce edatından ekini yükleyerek *gece* adını biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *Bir gece önce*+si+nin - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak önce edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *Bir gece öncesinin aksine* (ad öbeğinin yardımcı ögesi).
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

sonra + sI + nIn

10. **Otuz yıl sonrasının mimarlarısınız.**

- a. Sözdizimsel işlev: yüklem görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı:(*Otuz yıl sonrasının*) sıralanma *mimarlarısınız*) uyum

Dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile sayının sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *Otuz yıl*+ [Dan] sonra+[süre]+sI+nIn *mimarlarısınız*.

- e. Evrişimsel belirtiler: *Otuz yıl sonra* – edat öbeğinin baş ögesi > *Otuz yıl sonra*+**st+nin** - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı *ada* dönüştü) > **Otuz yıl sonrasının mimarları**sınız (ad öbeğinin yardımcı ögesi).
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

11. **Öğleden sonrasının postasında** işler gevşektir.

- a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Öğleden sonrasının*) yönetme *postasında*) uyum
Dilbilgisel ulamı *ada* dönüşmüş bir edat ile adın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *Öğleden sonra*+*[süre]*+*st+nin* *postasında*.
- e. Evrişimsel belirtiler: *Öğle*+**den sonra** – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +**den** ekini yükleyerek *öğle* adını biçimlendirdi) > *Öğleden sonra*+**st+nin** - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı *ada* dönüştü) > *Öğleden sonrasının postasında* (ad öbeğinin yardımcı ögesi).
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

12. **Bundan sonrasının kurtuluşu** yoktur.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bundan sonrasının*) yönetme *kurtuluşu*) uyum

Dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile zamirin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *Bundan sonra+[süre]+sI+nIn kurtuluşu.*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bu+nda n sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*dan* ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *Bundan sonra+si+nin* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *Bundan sonrasının kurtuluşu* (ad öbeğinin yardımcı ögesi).
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

öte + sI + nIn

13. *Yüzyılların ötesinin görkemi*, duvarlarla birlikte ağaçları aşıyordu.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Yüzyılların ötesinin*) uyum *görkemi*) uyum

Dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *Yüzyılların öte+[evre]+sI+nIn görkemi.*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Yüzyılların öte [evresinin]* – sıfat (derin yapıda eksiltelen adı niteledi) > *Yüzyılların öte+si+nin* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *Yüzyılların ötesinin görkemi* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.

f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

14. Meşhur Mecidiyeköye kurtların indiği, *Maslaktan ötesinin olmadığı*, Bakırköy'ün hakikaten bir köy olduğu zamanlardır.

a. Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde

b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*Maslaktan ötesinin*) yönetme *olmadığı*) uyum

Dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile adın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *Maslaktan öte+[bölge]+sI+nIn olmadığı*

e. Evrişimsel belirtiler: *Maslak+tan öte* – edat öbeği (*öte* edatı +*tan* ekini yükleyerek *Maslak* adını biçimlendirdi) > *Maslaktan öte+si+nin* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *Maslaktan ötesinin olmadığı* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.

f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

15. *Ondan ötesinin ne getireceğini* henüz bilmiyoruz.

a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde

b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*Ondan ötesinin*) yönetme *ne getireceğini*) uyum

Dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile zamirin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu öbek, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu

yardımcı öğenin baş öğeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda dört öğeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *Ondan öte+[hadise]+sI+nIn ne getireceğini*
- e. Evrişimsel belirtiler: *O+nda n öte* – edat öbeği (*öte* edatı **+dan** ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *Ondan öte+si+nin* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *Ondan ötesinin ne getireceğini* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

gibi + sI + nIn

16. Senin gibi dost düşman başına, şaşarım *senin gibisinin aklına*.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*senin gibisinin*) uyum *aklına*) uyum
Dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile zamirin uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı öğenin baş öğeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç öğeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *senin gibi+[biri]+sI+nIn aklına*
- e. Evrişimsel belirtiler: *sen+in gibi* – edat öbeği (*gibi* edatı **+in** ekini yükleyerek *sen* zamirini biçimlendirdi) > *senin gibi+si+nin* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *senin gibisinin aklına* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

17. Şair olduğunu belirterek Sami'yi öven ve gazelde *onun gibisinin yetişmediğini* dile getiren hayranlara bunu söyledi.
- Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
  - Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu
  - Sözdizimsel bağlantı: (*onun gibisinin*) uyum *yetişmediğini*) uyum
Dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile zamirin uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
  - Derin-yüzey yapı: *onun gibi+[biri]+sI+nIn yetişmediğini*
  - Evrişimsel belirtiler: *o+n+un gibi* – edat öbeği (*gibi* edatı +*un* ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *onun gibi+si+nin* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *onun gibisinin yetişmediğini* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
  - Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur.

4.1.2. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle uyum yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın öbekte ad soylu yardımcı öge görevinde bulunduğu ve tamlayıcısına ek yüklediği örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle uyum yoluyla bağlanmıştır. İkidenden fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Uyum bağlantı yöntemi, ilgi ve iyelik

temelinde ortaya çıktığından dolayı öbeğin başı mutlaka iyelik ekini, ona en yakın yardımcı öge de ilgi ekini alır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar İlgi durumu ekini almışlardır. Bu yüzden de söz konusu edatlar ancak öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunabilirler. Öte taraftan aşağıdaki cümlelerde söz konusu edatlar istem gerektirmediği için onlardan önce gelen sözcüklere ek yüklenmez.

kadar + I + nIn

18. Herkes *yaşadığı kadarının uzmanıdır* ancak.

- a. Sözdizimsel işlev: yüklem görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması /ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: ((*yaşadığı kadarının*) sıralanma *uzmanıdır*) uyum
Bir sıfat-fiil ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı öge baş ögeyle uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *yaşadığı [tecrübe] kadar + I + nIn uzmanıdır*
- e. Evrimsel belirtiler: *yaşadığı kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *yaşadığı* sıfat-fiilini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *yaşadığı kadar+ı+nın* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *yaşadığı kadarının uzmanıdır* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur; edat tamlayıcısına ek yüklenmez.

19. Kimilerinize **bu kadarının yeterli olduğunu** biliyorum.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması /ad öbeği / fiilli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: ((*bu kadarının*) sıralanma ((*yeterli olduğunu*) sıralanma) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı öge baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *bu kadar + I + nIn yeterli olduğunu*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *bu kadar+ı+nın* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *bu kadarının yeterli olduğunu* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur; edat tamlayıcısına ek yüklenmez.

20. Doğal varlıklar olan mağaralarımız çok sayıda olup, **bin kadarının varolduğu** saptanmıştır.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması /ad öbeği / fiilli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bin kadarının*) sıralanma *varolduğu*) uyum

Bir sayı ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı öge baş ögeyle uyum yoluyla bağlanarak üç ögeli öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *bin [+A] kadar [mağara] + sI + nIn varolduğu*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bin kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *bin* sayısını biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *bin kadar+ı+nun* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *bin kadarının varolduğu* - ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: mutlaka öbeğin ad soylu yardımcı ögesi görevinde bulunur; edat tamlayıcısına ek yüklemes.

4.1.3. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle yönetme yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edat ile isim-fiilin öbekte baş öge görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle yönetme yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Yönetme bağlantı yöntemi, baş ögenin yardımcı ögeyi yönetmesi temelinde oluşmaktadır. Bu bağlamda yardımcı öge ilgi durumu hariç bir durum ekini almaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edat ile isim-fiiller, istemleri gereği onlardan önce gelen sözcüklerin farklı durum eklerini almalarına sebep olmuşlardır. Bu yüzden de söz konusu edat ile isim-fiiller belirtilen öbeklerde baş öge konumunda bulunmaktadırlar.

başka + sI

21. Bunu bir *Türk'ten başkası* beceremez.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Türk'ten başkası*) yönetme
Bir ad ile ona ek yükleyen edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *Türk'ten başka + [biri] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Türk + ten başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı + *ten* ekini yükleyerek *Türk* adını biçimlendirdi) > *Türk'ten başka + sI* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur...

22. *Yüzmekten başkası* yalandı.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*yüzmekten başkası*) yönetme
Bir isim – fiil ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *yüzmekten başka + [uğraş] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *yüzmek + ten başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı + *ten* ekini yükleyerek *yüzmek* isim - fiilini biçimlendirdi) > *yüzmekten başka + sI* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

başka + sI + nA

23. Kimse *kendisinden başkasına* duygusal yatırım yapmıyor.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*kendisinden başkasına*) yönetme
Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *kendisinden başka* + [*biri*] + *sI* + *nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *kendi+si+nden başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı +*den* ekini yükleyerek *kendisi* zamirini biçimlendirdi) > *kendisinden başka+sı+na* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

24. Yoksa cehennemde yer kalmazdı *şairlerden başkasına...*

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*şairlerden başkasına*) yönetme
Bir ad ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *şairlerden başka* + [*biri*] + *sI* + *nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *şair+ler+den başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı +*den* ekini yükleyerek *şairler* adını biçimlendirdi) > *şairlerden başka+sı+na* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

sonra+sI + nDA

25. Almanya, *olaydan hemen sonrasında* suçluları yakaladı, yargıladı ve mahkûm etti.

- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*olaydan hemen sonrasında*) yönetme
Bir ad ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- Derin-yüzey yapı: *olaydan hemen sonra+[süre]+sI+nDA*
- Evrişimsel belirtiler: *olay+dan hemen sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +**dan** ekini yükleyerek *olay* adını biçimlendirdi) > *olaydan hemen sonra+sI+nda* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

26. İkinci uydunun fırlatılması ise *ilkinin fırlatılmasından 6-12 ay sonrasında* gerçekleşecekti.

- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*ilkinin fırlatılmasından*) uyum *6-12 ay sonrasında*) yönetme
Bir sayı ile adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu öbek, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli öbek oluşmuştur.
- Derin-yüzey yapı: *ilkinin fırlatılmasından 6-12 ay sonra+[süre]+sI+nDA*

- e. Evrişimsel belirtiler: *ilkinin fırlat+ıl+ma+sı+ndan* 6-12 ay sonra – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı **+ndan** ekini yükleyerek *ilkinin fırlatılması* öbeğini biçimlendirdi) > *ilkinin fırlatılmasından 6-12 ay sonra+sı+nda* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

27. Bu oğlanın **bundan sonrasında** ne yapacağını anlatamam.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bundan sonrasında*) yönetme
- Bir zamir ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak evrişime uğramış öbek oluşturmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *bundan sonra+[süre]+sI+nDA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı **+ndan** ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *bundan sonra+sı+nda* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

öte + sI

28. Ama **susmaktan ötesi** gelmiyor elimden.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*susmaktan ötesi*) yönetme

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *susmaktan öte + [çare] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *susmak+tan öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +*tan* ekini yükleyerek *susmak* isim – filini biçimlendirdi) > *susmaktan öte+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

29. ***Yüzünden ötesi***, saçları bile buğday başaklarından oluyor.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*yüzünden ötesi*) yönetme
Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *yüzünden öte + [parça] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *yüzü+nden öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +*nden* ekini yükleyerek *yüzü* adını biçimlendirdi) > *yüzünden öte+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

30. Başta da söyledim ya; ***koridorun ötesi*** yasaktı.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*koridorun ötesi*) uyum

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbe
k oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *koridorun öte + [parça] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *koridorun öte [parçası]* – sıfat (derin yapıda eksiltilmiş adı niteler) > *koridorun öte+si* – ad öbeğinin baş ögesi (ad çekim ekini alan sıfatın dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

31. Bölgesel ve *sınır ötesi* sorunlarda işbirliğinin geliştirilmesi.

- a. Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*sınır ötesi*) uyum

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *sınır + [DAn] öte + [parça] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *sınır+dan öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +*dan* ekini yükleyerek *sınır* adını biçimlendirdi, ama ek düştü) > *sınır öte+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

öte + sI + nA

32. Geri çekilebilecekleri *mevzilerden ötesine* geçmezler.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*mevzilerden ötesine*) yönetme

Bir ad ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *mevzilerden öte+ [arazi] + sI+nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *mevzi+ler+den öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +**den** ekini yükleyerek *mevzi* adını biçimlendirdi) > *mevziler-den öte+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

33. Artık **bundan ötesine** de, biraz biz bakalım.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bundan ötesine*) yönetme
Bir zamir ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *bundan öte+ [yaşam] + sI+nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu+ndan öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +**dan** ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *bundan öte+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

kadar + I

34. Bundan *30 milyon ile 27 milyon yıl öncesine kadar* Anadolu'nun ve Trakya'nın yükselmesi devam etmiş ve kuzeyde Parateris'in oluşumuna katkıda bulunmuştur.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*30 milyon ile 27 milyon yıl*) sıralanma (*öncesine*) uyum (*kadar*) yönetme

Sayılar ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği ve bu ad öbeği ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı öğeleridir ve bu yardımcı öğelerin baş öğeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda dört öğeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapısı: *30 milyon ile 27 milyon yıl öncesine kadar [dönem] + I*
- e. Evrişimsel belirtiler: *30 milyon ile 27 milyon yıl önce+si+ne kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatı *+ne* ekini yükleyerek *30 milyon ile 27 milyon yıl öncesi* edat öbeğini biçimlendirdi) > *30 milyon ile 27 milyon yıl öncesine kadar + I* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur..

35. *Buraya kadar* basitti.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Buraya kadar*) yönetme

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: [*işin*]*buraya kadar + I*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bura+ya kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatı *+ya* ekini yükleyerek *buraya* zamirini biçimlendirdi) > *Buraya kadar + ı* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur..

36. ***Bir düzeye kadarı*** normal sayılırken, belli bir noktadan sonrasının yadrganmasını, galiba o toplumun gelenekleri belirliyor.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bir düzeye*) sıralanma *kadarı*) yönetme
Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: [*tedbirlerin*] *bir düzeye kadar + I*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bir düzeye+e kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatı *+e* ekini yükleyerek *düzeye* ismini biçimlendirdi) > *bir düzeye kadar+ı* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

göre + sI

37. *İhanetin size göresi, bize göresi* olur mu?

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*İhanetin (size göresi, bize göresi)* yönetme) uyum
Zamirler ile edatların yönetme yoluyla bağlanarak oluşturdukları öbekler evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı öğeleridir ve bu yardımcı öğelerin baş öğeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda beş ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *İhanetin size göre + [algılanma] + sI, bize göre+ [algılanma] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *siz+e göre, bize gör+e* – edat öbeklerinin baş öğeleri (*göre* edatları *+e* ekini yükleyerek *siz* ve *biz* zamirlerini biçimlendirdiler) > *İhanetin size göre+si, bize göre+si* – ad öbeklerinin baş öğeleri (edat öbekleri ad çekim ekini alarak edatların dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

38. Yiyeceklerin de kurusu, yaşı, en iyisi, en ucuzu **benim cüzdanıma göresi** oradaydı.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*benim cüzdanıma*) uyum *göresi*) yönetme

Zamir ile adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *benim cüzdanıma göre + [olan] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *benim cüzdanım+a göre* – edat öbeğinin baş ögesi (*göre* edatı +*a* ekini yükleyerek *cüzdanım* adını biçimlendirdi) > *benim cüzdanıma göre+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *göre* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

İsim- fiiller:

tümleç + nI   **isim-fiil + (y)I**

- 39. Kumanda birliği etkili bir eşgüdümlemeyi, ***gerekenlerin niteliğini anlamayı*** ve disiplini sağlar.
  - a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
  - b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
  - c. Sözdizimsel bağlantı: (*gerekenlerin niteliğini*) uyum *anlamayı*) yönetme
Sıfat – fiil ile adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
  - d. Derin – yüzey yapı:
  - e. Evrişimsel belirtiler: *gerekenlerin niteliği+ni anlamak* –fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *gerekenlerin niteliğini anlama+yı* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
  - f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç + (y)I

isim-fiil + (y)A

40. Belki de **bir konuşmayı hatırlamaya** yöneliktir.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*bir konuşmayı*) sıralanma *hatırlamaya*) yönetme

Sıfat ile isim-fiilin sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

d. Derin – yüzey yapı:

e. Evrişimsel belirtiler: *bir konuşma+yı hatırlamak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *bir konuşmayı hatırla-ma+ya* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç + (y)I

isim-fiil + DA

41. Nasıl ki ilişkide ilk adımı o atıyor, **ilişkiyi bitirmede** de ilk adımı ona attırmanız size büyük avantaj sağlar.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*ilişkiyi bitirmede*) yönetme

Bir ad ile isim – fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.

d. Derin – yüzey yapı:

- e. Evrişimsel belirtiler: *ilişki+yi bitirmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *ilişkiyi bitir-me+de* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç + nI   **isim-fiil + DAn**

42. *Uzağı sevmeden* geleceğe karşı duyulan bir sevgiyi kastediyordu.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: sıfat – fiil grubu / sıfat öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*uzağı sevmeden*) yönetme
- Ad ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli sıfat öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *uzağ+ı sevmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *uzağı sev-me+den* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç + I   **isim-fiil +sI +nI**

43. Günlük yaşam içinde bazı sözleri ve davranışlarıyla *gönlünüzden geçenleri okumasını* istiyorsunuz.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*gönlünüzden geçenleri*) yönetme *okumasını* yönetme

Ad ile sıfat-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu sıfat öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *gönlünüzden geçenler+i okumak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *gönlünüzden geçenleri oku-ma+sı+nu* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç + I   **isim-fiil +sI +nA**

44. Nedense sevinmiştim *reisin beni aramasına*.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*reisin (beni aramasına)*) yönetme
Zamir ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *ben+i aramak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *reis+in beni ara-ma+sı+na* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki ile ad çekim ekleri yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç + nI   isim-fiil+sI +nDA

45. Bu bakımdan dövme kaşığı *dondurmanın kıvamını almasında* oldukça önemli bir faktör.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim-fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*dondurmanın kıvamını*) uyum *almasında*) yönetme
İki adım uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *dondurmanın kıvamını+ı almak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *dondurmanın kıvamını al-ma+sı+nda* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç + nI   isim-fiil+sI +nDAn

46. *Başını tutmasından* hâlâ ağrısı olduğu anlaşılıyordu.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Başını tutmasından*) yönetme
Ad ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:

- e. Evrişimsel belirtiler: *başın+ı tutmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *başını tut-ma+sı+nda n* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+(y)A   **isim-fiil+(y)I**

47. Bırakın kendinizi sorgulamayı, hiç kimse *dünyaya gelmeyi* zaten seçemedi ki siz seçesiniz.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*dünyaya gelmeyi*) yönetme
- Ad ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *dünya+ya gelmek* –fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *dünyaya gel-me+yi* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+(y)A   **isim-fiil+(y)A**

48. Bu durumu, hızlı bir yokuşu koşarak indikten sonra *bir düzlüğe varmaya* benzetebiliriz.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bir düzlüğe*) sıralanma (*varmaya*) yönetme

Sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *bir düzlüğe+e varmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *bir düzlüğe var-ma+ya* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+nA

isim-fiil+DA

49. Ancak *diyaliz tedavisine başlamada* hastanın klinik durumu dikkate alınmalıdır.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*diyaliz tedavisine*) uyum *başlamada*) yönetme
İki adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *diyaliz tedavisi+ne başlamak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *diyaliz tedavisine başla-ma+da* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+(y)A   **isim-fiil+DA**

50. Başkası olmayı reddederek *öz kimliğine dönmekten* mutludur.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*öz kimliğine*) sıralanma *dönmekten*) yönetme

Sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

d. Derin – yüzey yapı:

e. Evrişimsel belirtiler: *öz kimliği+ne dönmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *öz kimliğine dön-mek+ten* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+(y)A   **isim-fiil +sI +nI**

51. Hep arkasından konuşuyor, *yanımıza yaklaşmasını* da istemiyorduk.

a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde

b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*yanımıza yaklaşmasını*) yönetme

Ad ile sıfat-fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.

d. Derin – yüzey yapı:

e. Evrişimsel belirtiler: *yanımız+a yaklaşmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *yanımıza yaklaş-ma+sı+nı* - ad öbeğinin baş ögesi

(matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+(y)A   **isim-fiil +sI +nA**

52. Ama sadece arkadaş olarak kaldık, *ileriye gitmesine* izin vermedim.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim-fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*ileriye gitmesine*) yönetme

Zarf ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.

d. Derin – yüzey yapı:

e. Evrişimsel belirtiler: *ileri+ye gitmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *ileriye git-me+si+ne* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+(y)A   **isim-fiil +sI +nDA**

53. Gerekli adımların atılması, *ülkenin sürece girmesinde* büyük önem taşımaktadır.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*ülkenin (sürece girmesinde)*) yönetme) uyum

Bir ad ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin baş ögesidir ve bu baş ögenin yardımcı ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *sürec+e girmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *ülkenin sürece gir-me+si+nde* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+(y)A

isim-fiil +sI +nDAn

54. Sürekli *bana bakmasından* rahatsız olmuştum, ama belli etmemek için kibar kibar gülümsedim.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bana bakmasından*) yönetme
- Ad ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *ban+a bakmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *bana bak – ma+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA isim-fiil +(y)I

55. Zaman zaman çarmıha gerilsek de **burada kalmayı** tercih ediyoruz.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*burada kalmayı*) yönetme

Zamir ile isim - fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *bura+da kalmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *burada kal* – *ma+yı* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA isim-fiil +(y)A

56. Tabaka halinde bulunan madenlerin çıkartılması ise **geniş alanlarda oturmaya** yol açmaktadır.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*geniş alanlarda*) sıralanma (*oturmaya*) yönetme

Sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *geniş alanlar+da oturmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *geniş alanlarda otur-ma+ya* - ad öbeğinin baş ögesi

(mastar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA isim-fiil +DA

57. İşte hem bu noktada hem de bu unsurlardan yararlanarak *öngörüde bulunmada* klasik ayrıştırma tekniğinden yararlanılabilir.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*öngörüde bulunmada*) yönetme

Bir ad ile isim – fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.

d. Derin – yüzey yapı:

e. Evrimsel belirtiler: *öngörü+de bulunmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *öngörüde bulun-ma+da* - ad öbeğinin baş ögesi (mastar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA isim-fiil +DAn

58. Kadınlarımız *külden yataklarda yatmaktan* bembeyaz kesildi.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*külden yataklarda*) sıralanma *yatmaktan*) yönetme

Sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *külden yataklar+da yatmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *külden yataklarda yat-mak+tan* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA   isim-fiil +sI +nI

59. Baş Mimar sıfatıyla *ortalarda dolaşmasını* eleştirmeye başlarlar.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*ortalarda dolaşmasını*) yönetme
- Ad ile sıfat-fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *ortalar+da dolaşmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *ortalarda dolaş-ma+sı+nu* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA isim-fiil +sI +nA

60. *Onun aynı sokakta yürümesine* tahammül edemez.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Onun (aynı sokakta)* sıralanma *yürümesine* yönetme)
Sıfat ile adm sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla ve bu baş ögenin en soldaki ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *aynı sokak+ta yürümek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *aynı sokakta yürü-me+si+ne* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA isim-fiil +sI +nDA

61. *Siyonistlerin Filistin'de yerleşmesinde* de önemli bir rol oynamıştır.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / fiilli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Siyonistlerin (Filistin'de yerleşmesinde)* yönetme)
uyum
Bir özel ad ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş ad öbeğinin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:

- e. Evrişimsel belirtiler: *Filistin'de yerleşmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *Siyonistler+in Filistin'de yerleş-me+si+nde* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DA isim-fiil +sI +nDAn

62. Yaşlılarından en önemli farkı, bana kalırsa, *olumsuz iklimde yaşamısından* kaynaklanıyordu.
- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*olumsuz iklimde*) sıralanma *yaşamısından*) yönetme
Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *olumsuz iklim+de yaşamak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *olumsuz iklimde yaşa – ma+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn**isim-fiil +(y)I**

63. Bu yönde getirilecek bir sınırlama egemenliğin doğasına aykırıdır ve *egemen otoriteden bahsetmeyi* imkânsız hale getirir.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*egemen otoriteden*) sıralanma *bahsetmeyi*) yönetme
Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *egemen otorite+den bahsetmek* –fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *egemen otoriteden bahset* – *me+yi* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn**isim-fiil +(y)A**

64. Sonunda sırtıma yorganı alarak *hırsızların arkasından çıkmaya* karar verdim.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*hırsızların arkasından*) uyum *çıkmaya*) yönetme
İki adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:

- e. Evrişimsel belirtiler: *hırsızların arkası+ndan çıkmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *hırsızların arkasından çık – ma+ya* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn   **isim-fiil +DA**

65. *Bu kapıdan geçmede* sıkıntı yoksa, daha büyük kapıyı açmaya gideriz.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bu kapıdan*) sıralanma *geçmede*) yönetme

Sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bu kapı+dan geçmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *Bu kapıdan geç – me+de* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn   **isim-fiil +DAn**

66. Delikanlı tokadın etkisiyle yana savruluyor, *iskemleden düşmekten* son anda kurtuluyor.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*iskemleden düşmekten*) yönetme

Ad ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *iskemle+den düşmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *iskemleden düş – mek+ten* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn   **isim-fiil +sI +nI**

67. *Farklı görünümlerin bir varlıktan kaynaklanmasını* hayal edebiliriz.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Farklı görünümlerin*) sıralanma (*bir varlıktan*) sıralanma *kaynaklanmasını* yönetme) uyum

Sıfat ile adın ve sayı ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturdukları ad öbekleri, genişlemiş öbeğin yardımcı ögeleridir ve bu yardımcı ögelerin baş ögeyle yönetme yoluyla ve birbiriyle uyum bağlanması sonucunda beş ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *bir varlık+tan kaynaklanmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *Farklı görünümlerin bir varlıktan kaynaklan – ma+sı+nu* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn**isim-fiil +sI +nA**

68. Herşeyi sonlandırmak üzereyken tanınmış biri haline gelmek *Aslı'nın bazı şeylerden şüphelenmesine* sebep olabilirdi.

- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / filli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*Aslı'nın (bazı şeylerden)* sıralanma *şüphelenmesine* yönetme) uyum

Sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturdukları ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla ve birbiriyle uyum bağlanması sonucunda dört ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- Derin – yüzey yapı:
- Evrişimsel belirtiler: *bazı şeyler+den şüphelenmek* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *Aslı'nın bazı şeylerden şüphelen – me+si+ne* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn**isim-fiil +sI +nDA**

69. *İki sistemin birbirinden ayrılmasında*, önemli olan birliği oluşturan siyasal birimlerin hukuki statülerinin ve karşılıklı ilişkilerinin nasıl değerlendirildiğidir.

- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / filli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*İki sistemin*) sıralanma *birbirinden ayrılmasında*) yönetme) uyum

Sayı ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir, bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla ve başka yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli ad öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *birbiri+nden ayrılmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *İki sistem+in birbirinden ayrıl* – *ma+sı+nda* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

tümleç+DAn

isim-fiil +sI +nDAn

70. Seyrettikçe, kalkıp gitmesinden, *benden uzaklaşmasından* endişe etmeye başlıyordum.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim – fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*benden uzaklaşmasından*) yönetme
Zamir ile isim-fiilin yönetme yoluyla bağlanarak sonucunda iki ögeli ad öbeği oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı:
- e. Evrişimsel belirtiler: *ben+den uzaklaşmak* – fiil (tamlayıcısına istemi gereği ek yükledi) > *benden uzaklaş* – *ma+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (matar eki yüklenerek altulama isim-fiile dönüştü; ad çekim ekleri yüklendi).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

4.1.4. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle yönetme yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın öbekte baş öge, oluşturduğu öbeğin ise cümlede nesne görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle yönetme yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Yönetme bağlantı yöntemi, baş ögenin yardımcı ögeyi yönetmesi temelinde oluşmaktadır. Bu bağlamda yardımcı öge ilgi durumu hariç bir durum ekini almaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar, istemleri gereği onlardan önce gelen sözcüklerin farklı durum eklerini almalarına sebep olmuşlardır. Bu yüzden de söz konusu edatlar belirtilen öbeklerde baş öge konumunda bulunmaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerde söz konusu edatlar Belirtme durumu ekini aldıklarından dolayı cümlede nesne görevinde bulunmaktadır.

başka + sI + nI

71. Herkes *kendinden başkasını* görmezden geldi.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*kendinden başkasını*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- d. Derin – yüzey yapı: *kendinden başka + [biri] + sI + nI*

- e. Evrişimsel belirtiler: *kendi* + **nden** *başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı + **den** ekini yükleyerek *kendi* zamirini biçimlendirdi) > *kendinden başka* + **si** + **ni** - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: baş öge konumunda ve cümlede nesne görevinde bulunur.

72. Artık **senden başkasını** görmeyecek.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*senden başkasını*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- d. Derin – yüzey yapı: *senden başka* + [*biri*] + **si** + **ni**
- e. Evrişimsel belirtiler: *sen* + **nden** *başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı + **den** ekini yükleyerek *sen* zamirini biçimlendirdi) > *senden başka* + **si** + **ni** - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik baş öge konumunda ve cümlede nesne görevinde bulunur.

önce + si + ni

73. Sen varsın ya, **senden öncesini** hatırlamıyorum.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*senden öncesini*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- d. Derin – yüzey yapı: *senden önce + [mazi] + sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *sen+den önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +*den* ekini yükleyerek *sen* zamirini biçimlendirdi) > *senden önce+si+ni* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

74. Her melek görür *bizden öncesini* ve bizden sonrasını.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bizden öncesini*) yönetme
- Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *bizden önce + [mazi] + sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *biz+den önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +*den* ekini yükleyerek *biz* zamirini biçimlendirdi) > *bizden önce+si+ni* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

75. Sarılışlar ve dokunuşlar, *çırpınıştan öncesini* andırır.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*çırpınıştan öncesini*) yönetme

Bir ad ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- d. Derin – yüzey yapı: *çarpınıştan önce + [hareket] + sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *çarpınıştan önce +tan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı *+tan* ekini yükleyerek *çarpınıştan önce* adını biçimlendirdi) > *çarpınıştan önce+si+ni* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

76. Sözleşme yapmanız gerekirse ***bu tarihten öncesini*** kullanın.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bu tarihten*) sıralanma *öncesini*) yönetme
Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *bu tarihten önce + [günler] + sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu tarih+ten önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı *+ten* ekini yükleyerek *tarih* adını biçimlendirdi) > *bu tarihten önce+si+ni* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

sonra+sI + nI

77. *Bundan sonrasını* şartlar gösterecek.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bundan sonrasını*) yönetme
Bir zamir ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *Bundan sonra+[ahval]+sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bu+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*ndan* ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *Bundan sonra* +*sI+nI* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

78. *Bu kadarından sonrasını* kaçırdım.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bu kadarından sonrasını*) yönetme
Bir edat öbeği ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *Bu kadarından sonra+[hadise]+sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bu kadar+ı+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*ndan* ekini yükleyerek *bu kadar* edat öbeğini biçimlendirdi) >

Bu kadarından sonra+st+nt - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

79. Her melek görür bizden öncesini ve *bizden sonrasını*.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
c. Sözdizimsel bağlantı: (*bizden sonrasını*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- d. Derin – yüzey yapı: *bizden sonra* + [*gelecek*] + *st+nt*
e. Evrişimsel belirtiler: *biz+den sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*den* ekini yükleyerek *biz* zamirini biçimlendirdi) > *bizden sonra+st+nt* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

80. Şah İsmail, Anadolu zihniyet tarihinde *kendisinden öncesini*

ve sonrasını ayırabilecek kadar önemli bir dönüm noktasıdır.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
c. Sözdizimsel bağlantı: (*kendisinden öncesini ve sonrasını*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş iki edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *kendisinden önce+[süre]+sI+nI*
ve sonra+[süre]+sI+nI
- e. Evrişimsel belirtiler: *kendi+si+nden önce ve kendi+si+nden sonra* – edat öbeklerinin baş öğeleri (*sonra* ve *önce* edatları *+nden* ekini yükleyerek *kendi* zamirini biçimlendirdiler) > *kendisinden önce+si+ni* ve *sonra+sı+ni* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* ve *önce* edatlarının dilbilgisel ulamları ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

81. *Ondan sonrasını* da düşünürsün.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*ondan sonrasını*) yönetme
Bir edat öbeği ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *ondan sonra+[hadise]+sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *o+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı *+ndan* ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *ondan sonra+sı+ni* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

82. Herkes *gece on ikiden sonrasında* bekliyordu.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*gece on ikiden*) sıralanma *sonrasını*) yönetme
Bir ad ile sayının sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *gece on ikiden sonra*+*[süre]*+*sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *gece on iki+den sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*den* ekini yükleyerek *gece on iki* ad öbeğini biçimlendirdi) > *gece on ikiden sonra+sI+nI* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

öte + sI + nI

83. *Tarih kitabımızın yazdığından ötesini* merak eden varsa, araştırmalarını o doğrultuda yapar, bir fikir edinir.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Tarih kitabımızın (yazdığından ötesini)* yönetme)

uyum

Bir sıfat-fiil ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu öbek, genişlemiş öbeğin baş

ögesidir ve bu baş ögenin yardımcı ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *Tarih kitabımızın yazdığından öte+ [bilgi] + sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Tarih kitabımızın yazdığı+ndan öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +**ndan** ekini yükleyerek *yazdığı* sıfat-fiilini biçimlendirdi) > *Tarih kitabımızın yazdığından öte+si+ni* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

84. Sanki *bu topraklardan ötesini* görmek istiyordu.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bu topraklardan*) sıralanma *ötesini*) yönetme
- Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *bu topraklardan öte+ [arazi] + sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu toprak+lar+dan öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +**dan** ekini yükleyerek *topraklar* adını biçimlendirdi) > *bu topraklardan öte+si+ni* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

85. Yumurta kapıya dayanmışken, ***giriş imtihanından ötesini*** düşünmek kolay olmuyor.
- Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
  - Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
  - Sözdizimsel bağlantı: (*giriş imtihanından*) uyum *ötesini*) yönetme
İki adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
  - Derin – yüzey yapı: *giriş imtihanından öte*+ [*vaziyet*] + *sI+nI*
  - Evrişimsel belirtiler: *giriş imtihan*+*t*+***ndan*** *öte* – edat öbeğinin baş ögesi (*öte* edatı +***ndan*** ekini yükleyerek *imtihan* adını biçimlendirdi) > *giriş imtihanından öte*+***si+ni*** – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
  - Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur, öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

göre + sI + nI

86. Katalogların sayfalarından çıkarılmışçasına albenili duran o giysileri ellerken, bakarken, ***gönlüme göresini*** de her defasında bulurken bazı dertlerimi gerçekten unutuyorum biraz.
- Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
  - Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
  - Sözdizimsel bağlantı: (*gönlüme göresini*) yönetme
Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *gönlüme göre + [olan] + sI + nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *gönlüm+e göre* – edat öbeğinin baş ögesi (*göre* edatı +*e* ekini yükleyerek *gönlüm* adını biçimlendirdi) > *gönlüme göre+si+ni* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak edatın dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: baş öge konumunda ve cümlede nesne görevinde bulunur.
87. Daha güzelini alacağız, *sana göresini* alacağız, dedik.
- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*sana göresini*) yönetme
Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *sana göre + [olan] + sI + nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *san+a göre* – edat öbeğinin baş ögesi (*göre* edatı +*a* ekini yükleyerek *sen* zamirini biçimlendirdi) > *sana göre+si+ni* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak edatın dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: baş öge konumunda ve cümlede nesne görevinde bulunur.
88. Yüzlerce FM'den *kendilerine göresini* seçmişlerdir.
- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*kendilerine göresini*) yönetme
Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *kendilerine göre + [olan] + sI + nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *kendilerin+e göre – edat öbeğinin baş ögesi (göre edatı +e ekini yükleyerek kendileri zamirini biçimlendirdi) > kendilerine göre+si+ni – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak edatın dilbilgisel ulamı ada dönüştü).*
- f. Özellik: baş öge konumunda ve cümlede nesne görevinde bulunur.

4.1.5. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle yönetme yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın öbekte baş öge, oluşturduğu öbeğin ise cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle yönetme yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Yönetme bağlantı yöntemi, baş ögenin yardımcı ögeyi yönetmesi temelinde oluşmaktadır. Bu bağlamda yardımcı öge ilgi durumu hariç bir durum ekini almaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar, istemleri gereği onlardan önce gelen sözcüklerin farklı durum eklerini almalarına sebep olmuşlardır. Bu yüzden de söz konusu edatlar belirtilen öbeklerde baş öge konumunda bulunmaktadırlar. Aşağıda sıralanan örneklerde söz konusu edatlar Bulunma durum ekini aldığı için bu ekin yer gösterme özelliği gereği öbekler cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunurlar.

başka + sI + nDA

89. *Senin kapından başkasında* dilenmek haram!

- Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*Senin kapından*) uyum *başkasına*) yönetme

Bir zamir ile adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş ad öbeğinin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin ek yükleyen baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- Derin – yüzey yapı: *Senin kapından başka + [biri] + sI + nDA*
- Evrişimsel belirtiler: *Senin kapı+ndan başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı +**ndan** ekini yükleyerek *kapı* adını biçimlendirdi) > *Senin kapından başka+sI+nda* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- Özellik: cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunur; baş öge konumunda bulunur.

90. Ama ben seni, *senden başkasında* bulamam.

- Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*senden başkasında*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- Derin – yüzey yapı: *senden başka + [biri] + sI + nDA*
- Evrişimsel belirtiler: *sen+den başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı +**den** ekini yükleyerek *sen* zamirini biçimlendirdi) > *senden başka+sI+*

nda - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı *ada* dönüştü).

- f. Özellik: cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunur; baş öge konumunda bulunur.

4.1.6. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle yönetme yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatla oluşan öbeğin cümlede zaman bildiren zarf görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle yönetme yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Yönetme bağlantı yöntemi, baş ögenin yardımcı ögeyi yönetmesi temelinde oluşmaktadır. Bu bağlamda yardımcı öge İlgi durumu hariç bir durum ekini almaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar, istemleri gereği onlardan önce gelen sözcüklerin farklı durum eklerini almalarına sebep olmuşlardır. Bu yüzden de söz konusu edatlar belirtilen öbeklerde baş öge konumunda bulunmaktadırlar. Aşağıda sıralanan örnekler Yönelme durumu ekini alan *önce* edatını içermektedir. Bu bağlamda belirtilen öbekler, edatın esas özelliği gereği ve söz konusu ekin adı fiile zaman işleviyle bağladığı için cümlede zaman bildiren zarf görevinde bulunmaktadır.

önce+ sI + nA

91. *Şeyh Bedreddin olayından iki yüzyıl öncesine*, 12. yüzyıla rastlıyor.
- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
  - Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
  - Sözdizimsel bağlantı: (*Şeyh Bedreddin olayından*) uyum *iki yüzyıl önce*)
yönetme
Bir özel ad ile diğer adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin ek yükleyen baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda altı ögeli öbek oluşmuştur.
  - Derin – yüzey yapı: *Şeyh Bedreddin olayından iki yüzyıl önce* + [mazi] + sI + nA
  - Evrişimsel belirtiler: *Şeyh Bedreddin olayı+ndan iki yüzyıl önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +*ndan* ekini yükleyerek *Şeyh Bedreddin olayı* ad öbeğini biçimlendirdi) > *Şeyh Bedreddin olayından iki yüzyıl önce+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
  - Özellik: baş öge konumunda ve cümlede zaman bildiren zarf görevinde bulunur.
92. Karbon 14 tekniğiyle yapılan tarihlemeye göre buluntu aşağı yukarı *günümüzden 9.000 yıl öncesine* aittir.
- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
  - Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
  - Sözdizimsel bağlantı: (*günümüzden 9.000 yıl öncesine*) yönetme

Bir ad ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- d. Derin – yüzey yapı: *günümüzden 9.000 yıl önce* + [mazi] + *sI* + *nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *gün+ümüz+den 9.000 yıl önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +**den** ekini yükleyerek *günümüz* adını biçimlendirdi) > *günümüzden 9.000 yıl önce+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: baş öge konumunda ve cümlede zaman bildiren zarf görevinde bulunur.

93. Yapılan araştırma ise matbaa harflerinin **1209 yılından öncesine** ait olması gerektiğini netice vermiştir.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*1209 yılından*) sıralanma *öncesine*) yönetme
Sayı ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *1209 yılından önce* +[dönem] + *sI+nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *1209 yıl+ı+ndan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +**ndan** ekini yükleyerek *yılı* adını biçimlendirdi) > *1209 yılından önce+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü)
- f. Özellik: baş öge konumunda ve cümlede zaman bildiren zarf görevinde bulunur.

94. Çin, Mezopotamya ve eski Yunan'da astronomiyle ilgili çalışmalar *milattan öncesine* dayanır.
- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
  - Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
  - Sözdizimsel bağlantı: (*milattan öncesine*) yönetme
Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.
  - Derin – yüzey yapı: *milattan önce* +[*dönem*] + *sI+nA*
  - Evrişimsel belirtiler: *milat+tan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +*tan* ekini yükleyerek *milat* adını biçimlendirdi) > *milattan önce+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü)
  - Özellik: baş öge konumunda ve cümlede zaman bildiren zarf görevinde bulunur.

4.1.7. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle uyum yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın öbekte baş öge görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle uyum yoluyla bağlanmıştır. İkidenden fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Uyum bağlantı yöntemi, ilgi ve iyelik temelinde ortaya çıktığından dolayı öbeğin başı mutlaka iyelik ekini, ona en yakın yardımcı öge de ilgi ekini alır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva

ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar iyelik eki ile farklı durum eklerini almışlardır. Bu yüzden de söz konusu edatlar öbeğin baş ögesi görevinde bulunabilirler.

öte + sI + nDA

95. Şöyle ki, işaretler **kendilerinin ötesinde** başka birşeyi gösterirler.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*kendilerinin ötesinde*) uyum

Bir zamir ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *kendilerinin öte+ [mana] + sI+nDA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *kendilerinin öte [manasında]* – sıfat (derin yapıda eksiltelen adı niteledi) > *kendilerinin öte+si+nDE* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

96. Şiirin sanki **bilinen dilin ötesinde** bir dili daha var.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bilinen dilin*) sıralanma *ötesinde*) uyum

Bir sıfat-fiil ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *bilinen dilin öte+ [mana] + sI+nDA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bilinen dilin öte [manasında]* – sıfat (derin yapıda eksiltelen adı niteledi) > *bilinen dilin öte+si+nde* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

gibi + sI

97. Çünkü dünyada *onun gibisi* yoktur.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*onun gibisi*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *onun gibi + [biri] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *o+n+un gibi* – edat öbeğinin baş ögesi (*gibi* edatı +*un* ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *onun gibi+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur..

98. Bir daha zor gelir *senin gibisi*.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*senin gibisi*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *senin gibi + [biri] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *sen+in gibi* – edat öbeğinin baş ögesi (*gibi* edatı +*in* ekini yükleyerek *sen* zamirini biçimlendirdi) > *senin gibi+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur..

99. ***Onlar gibisi*** her bostanda biterdi.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*onlar gibisi*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *onlar+[In] gibi + [biri] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *onlar+in gibi* – edat öbeğinin baş ögesi (*gibi* edatı +*in* ekini yükleyerek *onlar* zamirini biçimlendirdi, ama ek düştü) > *onlar gibi+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

gibi + sI + nA

100. *Sizin gibisine* de “adam” diyorlar sanırım.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Sizin gibisine*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *Sizin gibi + [biri] + sI + nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Siz+in gibi* – edat öbeğinin baş ögesi (*gibi* edatı **+in** ekini yükleyerek *siz* zamirini biçimlendirdi) > *Sizin gibi+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

101. *Benim gibisine* gezgin Frizyalı denir.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Benim gibisine*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *Benim gibi + [biri] + sI + nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Ben+im gibi* – edat öbeğinin baş ögesi (*gibi* edatı **+im** ekini yükleyerek *ben* zamirini biçimlendirdi) > *Benim gibi+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

102. *Mırlı Havayolları'nın bir teknesi gibisine* alçalmaya başlıyoruz.
- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
  - Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
  - Sözdizimsel bağlantı: ((*Mırlı Havayolları'nın bir teknesi*) uyum *gibisine*) uyum
İki ad öbeğinin uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle uyum yoluyla bağlanması sonucunda beş ögeli öbek oluşmuştur.
  - Derin – yüzey yapı: *Mırlı Havayolları'nın bir teknesi gibi* + *sI* + *nA*
  - Evrişimsel belirtiler: *Mırlı Havayolları'nın bir teknesi gibi* – edat öbeğinin baş ögesi > *Mırlı Havayolları'nın bir teknesi gibi+si+ne* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
  - Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

4.1.8. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle uyum yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın oluşturduğu öbeğin cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle uyum yoluyla bağlanmıştır. İkidenden fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Uyum bağlantı yöntemi, ilgi ve iyelik temelinde ortaya çıktığından dolayı öbeğin başı mutlaka iyelik ekini, ona en yakın yardımcı öge de ilgi ekini alır.

Aşağıda sıralanan örneklerde söz konusu edatlar Bulunma durum ekini aldığı için bu ekin yer gösterme özelliği gereği öbekler cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunurlar.

öte + sI + nDAn

103. *Kıtalar ötesinden* geldi.

- a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Kıtalar ötesinden*) uyum

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *Kıtalar+[In] öte+ [bölge] + sI+nDAn*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Kıtalar+ın öte [bölge+si+nden]* – sıfat (derin yapıda eksiltelen adı niteledi) > *Kıtalar öte+si+nden* – ad öbeğinin baş ögesi (sıfat ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunur.

104. *Bulutların da ötesinden* geliyordun.

- a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bulutların da ötesinden*) uyum

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *Bulutların da öte+ [bölge] + sI+nDAn*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bulutlar+ın da öte [bölge+si+nden]* – sıfat (derin yapıda eksiltelen adı niteledi) > *Bulutların da öte+si+nden* – ad öbeğinin baş

ögesi (sıfat ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunur.

105. *Denizin ötesinden* bu yana ışıklar süzülüyor.

a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde

b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*Denizin ötesinden*) uyum

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

d. Derin – yüzey yapı: *Denizin öte+ [bölge] + sI+nDAn*

e. Evrişimsel belirtiler: *Deniz+in öte [bölge+si+nden]* – sıfat (derin yapıda eksiltelen adı niteledi) > *Denizin öte+si+nden* – ad öbeğinin baş ögesi (sıfat ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunur.

106. *Ülkeler ötesinden* duyuyorum sınısıcak sesini.

a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde

b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*Ülkeler ötesinden*) uyum

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

d. Derin – yüzey yapı: *Ülkeler+[In] öte+ [bölge] + sI+nDAn*

e. Evrişimsel belirtiler: *Ülkeler+in öte [bölge+si+nden]* – sıfat (derin yapıda eksiltelen adı niteledi) > *Ülkeler öte+si+nden* – ad öbeğinin baş ögesi (sıfat ad çekim eklerini alarak *öte* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunur.

4.1.9. Öbekte baş öğenin yardımcı öğeyle veya öğelerle uyum yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın oluşturduğu öbeğin cümlede nesne görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş öğeleri birbiriyle uyum yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla öğeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, öğeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Uyum bağlantı yöntemi, ilgi ve iyelik temelinde ortaya çıktığından dolayı öbeğin başı mutlaka iyelik ekini, ona en yakın yardımcı öğe de ilgi ekini alır. Aşağıda sıralanan örneklerde söz konusu edatlar Belirtme durumu ekini aldıklarından dolayı cümlede nesne görevinde bulunmaktadırlar.

gibi+sI+nI

107. Zira başka alemlerdeki insanlar arasında *bizim gibisini* bulmak zor.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bizim gibisini*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın uyum yoluyla bağlanması sonucunda iki öğeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *bizim gibi+[biri]+sI+nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *biz+im gibi* – edat öbeği (*gibi* edatı *+im* ekini yükleyerek *biz* zamirini biçimlendirdi) > *bizim gibi+si+ni* – ad öbeğinin baş öğesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur.

108. Analar **onun gibisini** doğurup kundağa sarmamışlar.

a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*onun gibisini*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın uyum yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *onun gibi+[biri]+sI+nI*

e. Evrişimsel belirtiler: *o+n+un gibi* – edat öbeği (*gibi* edatı **+un** ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *onun gibi+si+ni* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur.

109. Seni tanımadığım yıllarda da belki hep **senin gibisini** aramıştım.

a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*senin gibisini*) uyum

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın uyum yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *senin gibi+[biri]+sI+nI*

e. Evrişimsel belirtiler: *sen+in gibi* – edat öbeği (*gibi* edatı **+in** ekini yükleyerek *sen* zamirini biçimlendirdi) > *senin gibi+si+ni* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: cümlede nesne görevinde bulunur.

4.1.10. Öbekte baş öğenin yardımcı öğeyle veya öğelerle sıralanma yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın yardımcı öğeye ek yüklenmediği, oluşturduğu öbeğin ise cümlede nesne görevinde bulunduğu örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş öğeleri birbiriyle sıralanma yoluyla bağlanmıştır. İki'den fazla öğeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, öğeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Sıralanma bağlantı yöntemi, öbek öğelerinin ek almadan yan yana gelerek birleşmesi temelinde oluşmaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar, onlardan önce gelen sözcüklere ek yüklenmemiştir. Aşağıda sıralanan örneklerde söz konusu edatlar Belirtme durumu ekini aldıklarından dolayı cümlede nesne görevinde bulunmaktadır.

kadar + I + nI

110. ***Bu kadarını*** biz de beklemiyorduk doğrusu.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bu kadarını*) sıralanma

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: [*olayın*] *bu kadar + I + nI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) >

bu kadar+ı+nı – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemmez, öbek cümlede nesne görevinde bulunur.

111. Oysa ben de *onların bildiği kadarını* biliyordum, belki de daha fazlasını ama dile getiremiyordum.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*onların bildiği*) uyum *kadarını*) sıralanma
Bir zamir ile sıfat-fiil uyum yoluyla bağlanarak öbeğin yardımcı ögesini oluşturmuştur ve bu yardımcı öge dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat olan baş ögeyle sıralanma yoluyla bağlanarak üç ögeli öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *onların bildiği* [+nA] *kadar* [miktar] + I +nI
- e. Evrişimsel belirtiler: *onların bildiği kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *bildiği* sıfat-fiilini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *onların bildiği kadar+ı+nı* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemmez, öbek cümlede nesne görevinde bulunur.

112. Şimdilik *şu kadarını* söyleyeyim, sizin dünyanızla iyi ilişkiler kurmak istiyoruz.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*şu kadarını*) sıralanma

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: [*işin*] *şu* [+nA] *kadar* + I +nI
- e. Evrişimsel belirtiler: *şu kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *şu* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *şu kadar+ı+nı* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemmez, öbek cümlede nesne görevinde bulunur.

4.1.11. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle sıralanma yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın yardımcı ögeye ek yüklenmediği ve fiil soylu ögelerle birleştiği, oluşturduğu öbeğin ise cümlede hareket tarzını bildirdiği örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle sıralanma yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Sıralanma bağlantı yöntemi, öbek ögelerinin ek almadan yan yana gelerek birleşmesi temelinde oluşmaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar, onlardan önce gelen sözcüklere ek yüklememiş ve fiil soylu ögelerle birleşmiştir. Aşağıda sıralanan örneklerde söz konusu edatlar Çıkma durumu ekini aldıklarından dolayı cümlede hareket tarzını bildiren öbekleri kurmuşlardır.

gibi + sI + nDAn

113. "**Hayır**", **gibisinden** baş salladı kadın.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: ("**Hayır**", **gibisinden**) sıralanma
Öbeğe dönüşmüş bir iç cümle ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: [*hareketin*] **Hayır, gibi + + sI + nDAn**
- e. Evrişimsel belirtiler: **Hayır, gibi** – edat öbeğinin baş ögesi > **Hayır, gibi+si+nden** – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak **gibi** edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: tamlayıcına ek yüklemes, hareketin tarzını bildirir, fiil soylu öğelerle birleşir.

114. "**Bu ne dümenler çeviriyor**" **gibisinden** birbirimize baktık.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: ("**Bu ne dümenler çeviriyor**" **gibisinden**) sıralanma
Öbeğe dönüşmüş bir iç cümle ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: [*hareketin*] "**Bu ne dümenler çeviriyor**" **gibi + sI + nDAn**
- e. Evrişimsel belirtiler: "**Bu ne dümenler çeviriyor**" **gibi** – edat öbeğinin baş ögesi > "**Bu ne dümenler çeviriyor**" **gibi+si+nden** – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak **gibi** edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

- f. Özellik: tamlayıcına ek yüklemmez, hareketin tarzını bildirir, fiil soylu ögelerle birleşir.
115. *Anadolu'da bir dağın, bir ırmağın nasıl oluştuğu gibisinden* efsaneler çok boldur.
- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Anadolu'da bir dağın, bir ırmağın nasıl oluştuğu gibisinden*) sıralanma
- Öbeğe dönüşmüş bir iç cümle ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *Anadolu'da bir dağın, bir ırmağın nasıl oluştuğu gibi* + [anlatım] + *si* + *nDAn*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Anadolu'da bir dağın, bir ırmağın nasıl oluştuğu gibi* – edat öbeğinin baş ögesi > *Anadolu'da bir dağın, bir ırmağın nasıl oluştuğu gibi+si+nden* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: tamlayıcına ek yüklemmez, hareketin tarzını bildirir, fiil soylu ögelerle birleşir.
116. "*Buyrun, girin*" *gibisinden* bir davet beklenmeksizin açıldı.
- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: ("*Buyrun, girin*"*gibisinden*) sıralanma
- Öbeğe dönüşmüş bir iç cümle ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: [*hareketin*] "*Buyrun, girin*" gibi + *sI* + *nDAn*
- e. Evrişimsel belirtiler: "*Buyrun, girin*" gibi – edat öbeğinin baş ögesi >"*Buyrun, girin*" gibi+*si*+*nden* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *gibi* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: tamlayıcına ek yüklemes, hareketin tarzını bildirir, fiil soylu ögelerle birleşir.

4.1.12. Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle sıralanma yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın yardımcı ögeye ek yüklemediği örnekler:

Bu altgruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle sıralanma yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Sıralanma bağlantı yöntemi, öbek ögelerinin ek almadan yan yana gelerek birleşmesi temelinde oluşmaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar, onlardan önce gelen sözcüklere ek yüklememiştir.

kadar + I + nA

117. Hayal gücüm **bu kadarına** el verdi.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: isim tamlaması / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bu kadarına*) sıralanma

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: [*kurgunun*] *bu kadar* + *I+nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bu kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *Bu kadar+ı+na* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

118. Konunun tartışmasını daha ileriye bırakarak ***şu kadarına*** değinelim.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*şu kadarına*) sıralanma
Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: [*konunun*] *şu* [+nA] *kadar* [*gidiş*] + *I+nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *şu kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *şu* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *şu kadar+ı+na* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

119. ***O kadarına*** aklı ermezdi zaten.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat öbeği / ad öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*o kadarına*) sıralanma

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: [*işin*] *o* [+nA] *kadar* [*gidiş*] + I+nA
- e. Evrişimsel belirtiler: *o kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *o kadar+ı+na* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

kadar + I + nDA

120. Toplam şu kadar sayıda yayın yaptım, ***şu kadarında*** ilk sıradaki isim idim, şu kadarı uluslararası indekslerde yer aldı.

- a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*şu kadarında*) sıralanma
Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: [*derginin*] *şu* [+nA] *kadar* [*sayı*] + I+ nDA
- e. Evrişimsel belirtiler: *şu kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *şu* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *şu kadar+ı+nda* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

121.Yaklaşık **%30 kadarında** bir sebep saptanamaz.

- a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (**%30 kadarında**) sıralanma

Bir ad öbeği ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: [*olayın*] **%30 [+A] kadar [çeşit] + I +nDA**
- e. Evrimsel belirtiler: **%30 kadar** – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek **%30** öbeğini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > **%30 kadar+ı+nda** – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

122.Şimdi geriye doğru baktığımda, birlikte geçirdiğimiz **yılların ne kadarında yaşadığınızı** düşünüyorum da üzülüyorum.

- a. Sözdizimsel işlev: nesne görevinde
- b. Öbek türü: sıfat-fiil grubu / sıfat öbeği / fiilli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*yılların (ne kadarında)*) sıralanma

uyum *yaşadığınızı*) yönetme

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu öbek yardımcı ögedir, ve bu yardımcı öge önce gelen diğer yardımcı ögeyle uyum yoluyla ve baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanarak sıfat öbeği oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *yılların ne* **[+(y)A] kadar [dönem]+I+nDA**
yaşadığınızı

- e. Evrişimsel belirtiler: *ne kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *ne* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *yılların ne kadar+ı+nda* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı *ada* dönüştü) > *yılların ne kadarında yaşadığınızı* – sıfat öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

kadar + I + nDAn

123. **O kadarından** emin değilim.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*O kadarından*) sıralanma
Bir zamir ile dilbilgisel ulamı *ada* dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: [*işin*] *o* [+nA]*kadar* [*gidiş*] + I + nDAn
- e. Evrişimsel belirtiler: *O kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *o* zamirini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *o kadar+ı+ndan* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı *ada* dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

124. Hiç kimse **gücü yettiği kadarından** fazlasıyla sorumlu tutulamaz.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*gücü yettiği*) uyum *kadarından*) sıralanma

Bir ad ile sıfat-fiil uyum yoluyla bağlanarak öbeğin yardımcı ögesini oluşturmuştur, ve bu yardımcı öge dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat olan baş ögeyle sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *gücü yettiği [+nA] kadar [iş] + I +nDAn*
- e. Evrimsel belirtiler: *gücü yettiği kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *yettiği* sıfat-fiilini biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *gücü yettiği kadar+ı+ndan* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

125. *Çocuğun yumruk kadarından* kocanın sakalı dizindeki yine aynı ruhta buluruz.

- a. Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Çocuğun yumruk*) uyum *kadarından*) sıralanma
İki adım uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği yardımcı ögedir, bu yardımcı öge dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat olan baş ögeyle sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *çocuğun yumruk [+A] kadar [biri] + I +nDAn*
- e. Evrimsel belirtiler: *çocuğun yumruk kadar* – edat öbeğinin baş ögesi (*kadar* edatının ek yükleyerek *yumruk* adını biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *çocuğun yumruk kadar+ı+ndan* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *kadar* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: edat tamlayıcısına ek yüklemes.

4.2. ÖBEKLEŞMEDE SÖZDİZİMSEL BAĞLANTININ BENZEDİĞİ, ÖBEK ÖZELLİKLERİNİN BENZEMEDİĞİ ÖRNEKLER:

Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle yönetme yoluyla bağlandığı örnekler:

Bu gruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle yönetme yoluyla bağlanmıştır. İki den fazla ögeden oluşan öbeklerde yardımcı, yani sol tarafta bulunan, ögeler birbiriyle diğer sözdizimsel bağlantı türlerinin yardımıyla birleşebilir. Fakat önemli olan, onların öbeğin başıyla nasıl bir araya gelmeleridir. Yönetme bağlantı yöntemi, baş ögenin yardımcı ögeyi yönetmesi temelinde oluşmaktadır. Bu bağlamda yardımcı öge ilgi durumu hariç bir durum ekini almaktadır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatlar, istemleri gereği onlardan önce gelen sözcüklerin farklı durum eklerini almalarına sebep olmuşlardır.

başka+sI+nDAn

126. Atatürk'ün söylediği bu sözler arasında **bu iki isimden başkasından bahsetmemesi**, o zaman hepimizin ehemmiyetle nazarı dikkatini celbetmiş ve buna türlü manalar vermiştik.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: isim-fiil grubu / ad öbeği / fiilli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bu iki isimden*) sıralanma *başkasından*) yönetme *bahsetmemesi*) yönetme

Bir zamir, sayı ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş ad öbeğinin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı

öğenin ek yükleyen diğer yardımcı ögeyle ve baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda beş ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *bu iki isimden başka + [biri] + sI + nDAn bahsetmemesi*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu iki isim+den başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı **+den** ekini yükleyerek *isim* adını biçimlendirdi) > *bu iki isimden başka+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > ***bu iki isimden başkasından bahsetmemesi*** – ad öbeğinin yardımcı ögesi.
- f. Özellik:

127. ***Yako'dan başkasından*** alış veriş etmeyi gençlerden kim tercih etmektedir?

- a. Sözdizimsel işlev: yer tamlayıcısı görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Yako'dan başkasından*) yönetme
Bir özel ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatla yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *Yako'dan başka + [biri] + sI + nDAn*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Yako'dan başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı **+dan** ekini yükleyerek *Yako* özel adını biçimlendirdi) > *Yako'dan başka+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik:

128. Seviyorum canlarım ben zekayı, böyle parlak bakışlar, böyle keskin bir mantık zinciri *zeka sahibi insanlardan başkasından* gelmiyor.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*zeka sahibi*) uyum (*insanlardan başkasından*) yönetme

İki adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu sıfat ögesi diğer ismi niteleyerek ona sıralanma yoluyla bağlanmış ve evrişime uğrayıp genişlemiş ad öbeğinin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin ek yükleyen baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *zeka sahibi insanlardan başka + [biri] + sI + nDAn*
- e. Evrişimsel belirtiler: *zeka sahibi insanlar+dan başka* – edat öbeğinin baş ögesi (*başka* edatı +**dan** ekini yükleyerek *insanlar* adını biçimlendirdi) > *zeka sahibi insanlardan başka+sI+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *başka* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik:

sonra+ sI+nDAn

129. Ama, *bundan sonrasından* kurtulamayacaktır.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bundan sonrasından*) yönetme

Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edatın yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *bundan sonra+[hadise]+sI+nDAn*

e. Evrişimsel belirtiler: *bun+dan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*dan* ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *bundan sonra+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik:

130. Üçüncü dönem *toprak krizi sonrasında geçen* dönemi kapsamaktadır.

a. Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde

b. Öbek türü: sıfat-fiil grubu / sıfat öbeği / fiilli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*toprak krizi*) uyum *sonrasından*) sıralanma *geçen*) yönetme

İki adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat ile sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli öbek oluşmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *toprak krizi [+nDAn] sonra+[süre]+sI+nDAn geçen*

e. Evrişimsel belirtiler: *toprak krizi [+nden]sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatından ekini yükleyerek *kriz* adını biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *toprak krizi sonra+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *toprak krizi sonrasında geçen*- (ad öbeğinin yardımcı ögesi).

f. Özellik:

131. Seni bekleyen büyük hakikatlerden, meselâ *ölümün ürküntüsünden sonrasında* ne haber?

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*ölümün ürküntüsünden*) uyum *sonrasında*) yönetme
İki adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *ölümün ürküntüsünden sonra*+*[süre]*+*sI+nDAn*
- e. Evrişimsel belirtiler: *ölümün ürküntüsün+den sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*den* ekini yükleyerek *ürküntüsü* adını biçimlendirdi) > *ölümün ürküntüsünden sonra+sı+ndan* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik:

4.3. ÖBEKLEŞMEDE SÖZDİZİMSEL BAĞLANTININ

BENZEMEDİĞİ, ÖBEK ÖZELLİKLERİNİN BENZEDİĞİ ÖRNEKLER:

Öbekte çekimlenen edatın *baş öge* görevinde bulunduğu örnekler:

Bu gruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin ögeleri farklı sözdizimsel bağlantı yöntemleriyle bağlanmışlardır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettikleri ve gruplandırmalarına sebep oldukları edatların onlardan önce gelen sözcüklere durum eklerini yükleyip yüklememesine bağlı kalmaksızın, söz konusu edatlar belirtilen öbeklerde baş öge konumunda bulunmaktadır.

önce + sI

132. **Bu odadan öncesi** ise, konsolun, ninemin öldüğü yatağın karşısında durduğu oda.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bu odadan*) sıralanma *öncesi*) yönetme

Bir sıfat ile adın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin ek yükleyen baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *odadan önce + [gelen daire] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *oda+dan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +*dan* ekini yükleyerek *oda* adını biçimlendirdi) > *odadan önce+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı *ada* dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

133. **Çocuğun 5 yaşından öncesi**, erişkin dönem için kriter oluşturmaz.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Çocuğun 5 yaşından*) uyum *öncesi*) yönetme

Bir ad ile diğer adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin ek yükleyen baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *Çocuğun 5 yaşından önce + [mazi] + sI*

- e. Evrişimsel belirtiler: *Çocuğun 5 yaş+ı+ndan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +**ndan** ekini yükleyerek *Çocuğun 5 yaşı* ad öbeğini biçimlendirdi) > *Çocuğun 5 yaşından önce+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

134. Aslında **ondan öncesi** var.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*ondan öncesi*) yönetme
- Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *ondan önce + [mazi] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *o+ndan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +**dan** ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *ondan önce+si* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

135. **Fırtına öncesi** sessizlik vardı halinde.

- a. Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Fırtına öncesi*) uyum
- Bir ad ile edatın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *Fırtına + [DAn] önce + [hal] + sI*

- e. Evrişimsel belirtiler: *Fırtına+dan önce* – eksiltilmiş edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatının derin yapıda **+dan** ekini yükleyerek *fırtına* adını biçimlendirmesi gerekiyordu, ama ek düştü) > *Fırtına önce+si* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

136. Çoluk çocuğa **yıllar öncesi** karışmıştı.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*yıllar öncesi*) uyum

Bir ad ile edatın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- d. Derin – yüzey yapı: *yıllar + [DAn] önce + [mazi] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *yıl+lar+dan önce* – eksiltilmiş edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatının derin yapıda **+dan** ekini yükleyerek *yıllar* adını biçimlendirmesi gerekiyordu, ama ek düştü) > *yıllar önce+si* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

önce + sI + nDA

137. Birkaç örnekle *Tanzimat öncesinde* naiplerin nasıl atandıklarını belirtmeye çalışalım.

- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*Tanzimat öncesinde*) uyum

Bir ad ile edatın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- Derin – yüzey yapı: *Tanzimat + [DAn] önce + [mazi] + sI+nDA*
- Evrişimsel belirtiler: *Tanzimat+tan önce* – eksiltilmiş edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatının derin yapıda **+tan** ekini yükleyerek *Tanzimat* adını biçimlendirmesi gerekiyordu, ama ek düştü) > *Tanzimat önce+si* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

138. *Ondan öncesinde* şarkıcılar sahneye toplu olarak çıkarlar ve şarkılarını oturarak söylerlerdi.

- Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*Ondan öncesinde*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.

- Derin – yüzey yapı: *Ondan önce + [mazi] + sI+nDA*
- Evrişimsel belirtiler: *O+ndan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı **+dan** ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *Ondan önce+si* - ad

öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

139. Tarihî *Susurluk kazasından birkaç ay öncesinde* yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamış oldu.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*Susurluk kazasından*) uyum *birkaç ay öncesinde*) yönetme

İki adın uyum yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda beş ögeli ad öbeği oluşmuştur.

d. Derin – yüzey yapı: *Susurluk kazasından birkaç ay önce* + [mazi] + sI+nDA

e. Evrişimsel belirtiler: *Susurluk kaza+sı+ndan birkaç ay önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı +**dan** ekini yükleyerek *Susurluk kazası* ad öbeğini biçimlendirdi) > *Susurluk kazasından birkaç ay önce+si* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim ekini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

140. Bakanlar Kurulu *karar vermeden iki yıl öncesinde* Rumlar silahlanmışlardı, dağlarda, kırsal alanda kendilerini savunur duruma gelmişlerdi.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*karar vermeden (iki yıl öncesinde)* sıralanma) yönetme

Ad öbeği ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın sıralanma yoluyla bağlanarak oluşturduğu ad öbeği, genişlemiş öbeğin baş ögesidir ve bu baş ögenin yardımcı ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda beş ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *karar vermeden iki yıl önce + [mazi] + sI+nDA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *karar ver+me+den iki yıl önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatı **+den** ekini yükleyerek *karar ver* – birleşik fiilini biçimlendirdi) > *karar vermeden iki yıl önce+si+nde* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

sonra + sI

141. **Savaştan sonrası** ise Orta Asya'nın politik haritası tamamen değişti.
  - a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
  - b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
  - c. Sözdizimsel bağlantı: (*Savaştan sonrası*) yönetme
Bir ad ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
  - d. Derin – yüzey yapı: *Savaştan sonra + [süre] + sI*
  - e. Evrişimsel belirtiler: *Savaş+tan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı **+tan** ekini yükleyerek *savaş* adını biçimlendirdi) > *Savaştan sonra+st* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
  - f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

142. **Bundan sonrası** tamamen Mehmet'e bağlıydı.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Bundan sonrası*) yönetme
Bir zamir ile onu biçimlendiren edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiştir.
- d. Derin – yüzey yapı: *Bundan sonra* + [süre] + sI
- e. Evrişimsel belirtiler: *Bu+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +**dan** ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *Bundan sonra+sı* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

143. Öğrenci **okul yılları sonrası** da edindiği arkadaşlığı kaybetmez.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*okul yılları sonrası*) uyum
Ad öbeği ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edatın uyum yoluyla bağlanarak genişlemiş öbek oluşturmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *okul yılları*+[n]+[DAn] *sonra*+[süre]+sI
- e. Evrişimsel belirtiler: *okul yıl+lar+ı+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +**dan** ekini yükleyerek *yılları* adını biçimlendirdi, ama ek düştü) > *okul yılları sonra+sı* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

144. **Görüşmeler sonrası**, teknisyenler seviyesinde çalışma grupları oluşturulacakmış.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Görüşmeler sonrası*) uyum
Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin-yüzey yapı: *Görüşmeler+[DAn] sonra+[süre]+sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Görüşme+ler+den sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +**den** ekini yükleyerek *görüşmeler* adını biçimlendirdi, ama ek düştü) > *Görüşmeler sonra+sı* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

145. **Ondan sonrası** zaten çok kolay.

- a. Sözdizimsel işlev: özne görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Ondan sonrası*) yönetme
Bir zamir ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.
- d. Derin – yüzey yapı: *Ondan sonra + [süre] + sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *O+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +**dan** ekini yükleyerek *o* zamirini biçimlendirdi) > *Ondan sonra+sı* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

146. *Ameliyat sonrası* da günlerim pek iyi gitmiyordu.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*Ameliyat sonrası*) sıralanma

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edat sıralanma yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin – yüzey yapı: *Ameliyat* + [*DAn*] *sonra* + [*süre*] + *sI*
- e. Evrişimsel belirtiler: *Ameliyat+tan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*tan* ekini yükleyerek *ameliyat* adını biçimlendirdi, ama ek düştü) > *Ameliyat sonra+sı* – ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

sonra+ sI + nA

147. Çünkü *bundan sonrasına* yalnızca Yunanistan’a bağlanmak kalıyordu.

- a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde
- b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu
- c. Sözdizimsel bağlantı: (*bundan sonrasına*) yönetme

Bir zamir ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

- d. Derin-yüzey yapı: *bundan sonra+[süre]+sI+nA*
- e. Evrişimsel belirtiler: *bu+ndan sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +*ndan* ekini yükleyerek *bu* zamirini biçimlendirdi) > *bundan sonra*

+**sı+na** - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

148. Artık ***bugünden sonrasına*** bakacağız.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*bugünden sonrasına*) yönetme

Bir ad ile onu biçimlendiren dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat yönetme yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *bugünden sonra*+*[süre]*+*sI+nA*

e. Evrişimsel belirtiler: *bugün*+***den*** *sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatı +***den*** ekini yükleyerek *bugün* adını biçimlendirdi) > *bugünden sonra*+***sı+na*** - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

149. ***İki ay sonrasına*** bir randevu saptadık.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*İki ay sonrasına*) uyum

Bir ad öbeği ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *İki ay* +*[DAn]* *sonra*+*[süre]*+*sI+nA*

e. Evrişimsel belirtiler: *İki ay* +***dan*** *sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatının +***dan*** ekini yükleyerek *ay* adını biçimlendirmesi gerekiyordu, ama

ek düştü) > *İki ay sonra+sı+na* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

150. Mecburen *seçim sonrasına* kalacak, yeni Meclis yapacak.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*seçim sonrasına*) uyum

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat uyum yoluyla bağlanarak öbek oluşturmuştur.

d. Derin-yüzey yapı: *seçim* +[DAn] *sonra*+ [süre]+sI+nA

e. Evrişimsel belirtiler: *seçim+den sonra* – edat öbeğinin baş ögesi (*sonra* edatından +*den* ekini yükleyerek *seçim* adını biçimlendirmesi gerek, ama ek düştü) > *seçim sonra+sı+na* - ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *sonra* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik: öbeğin baş ögesi konumunda bulunur.

4.4. ÖBEKLEŞMEDE HEM SÖZDİZİMSEL BAĞLANTI, HEM DE ÖBEK ÖZELLİKLERİNİN BENZEMEDİĞİ ÖRNEKLER:

Öbekte baş ögenin yardımcı ögeyle veya ögelerle farklı sözdizimsel bağlantı yoluyla bağlandığı ve çekimlenen edatın öbekte birbirine benzemeyen çeşitli özelliklerin ortaya çıkmasına sebep olduğu örnekler:

Bu gruba dahil örneklerde koyu ile yatık olarak belirtilen öbeklerin yardımcı ile baş ögeleri birbiriyle farklı sözdizimsel bağlantı yollarıyla bağlanmıştır. Aşağıda sıralanan örneklerin ihtiva ettiği ve gruplandırmasına sebep olduğu edat, ortak özellikleri bulunmayan öbeklerin kurulmasına sebep olmuş durumdadır.

önce + sI + nDAn

151. *Milattan öncesinden beri bildiğimiz* Ada'da hiçbir devlet idaresi böylesine bir adalet kuramamıştı, aksine zulüm yapmıştı.

- Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde
- Öbek türü: sıfat-fiil grubu / sıfat öbeği / fiilli kelime grubu
- Sözdizimsel bağlantı: (*Milattan öncesinden*) yönetme (*beri*) yönetme *bildiğimiz*) sıralanma

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, genişlemiş öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin diğer yardımcı ögeyle yönetme ve baş ögeyle sıralanma yoluyla bağlanması sonucunda dört ögeli öbek oluşmuştur.

- Derin-yüzey yapı: *Milattan önce+[mazi]+sI+nDAn beri bildiğimiz*
- Evrişimsel belirtiler: *Milat+tan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatının *+tan* ekini yükleyerek *milat* adını biçimlendirdi) > *Milattan önce+si+nden-* ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak

önce edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü) > *Milattan öncesinden beri bildiğimiz* (sıfat öbeğinin yardımcı ögesi).

f. Özellik:

152. Taaa, *milattan öncesinden*, mitolojiden geliyor.

a. Sözdizimsel işlev: zarf görevinde

b. Öbek türü: edat grubu / edat öbeği / isimli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*milattan öncesinden*) yönetme

Bir ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yoluyla bağlanması sonucunda iki ögeli öbek oluşmuştur.

d. Derin-yüzeysel yapı: *milattan önce+[mazi]+sI+nDAn*

e. Evrişimsel belirtiler: *milat+tan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatının *+tan* ekini yükleyerek *milat* adını biçimlendirdi) > *milattan önce+si+nden-* ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).

f. Özellik:

153. Mardin'in merkezinden on kilometre kadar güneydoğusunda, bir bölümü *İsa'dan öncesinden kalma*, gerisi 5. yüzyılda yapılmış "mimarlık şaheseri" diye nitelendirilen manastır.

a. Sözdizimsel işlev: sıfat görevinde

b. Öbek türü: isim-fiil grubu / ad öbeği / filli kelime grubu

c. Sözdizimsel bağlantı: (*İsa'dan öncesinden*) yönetme *kalma*) yönetme

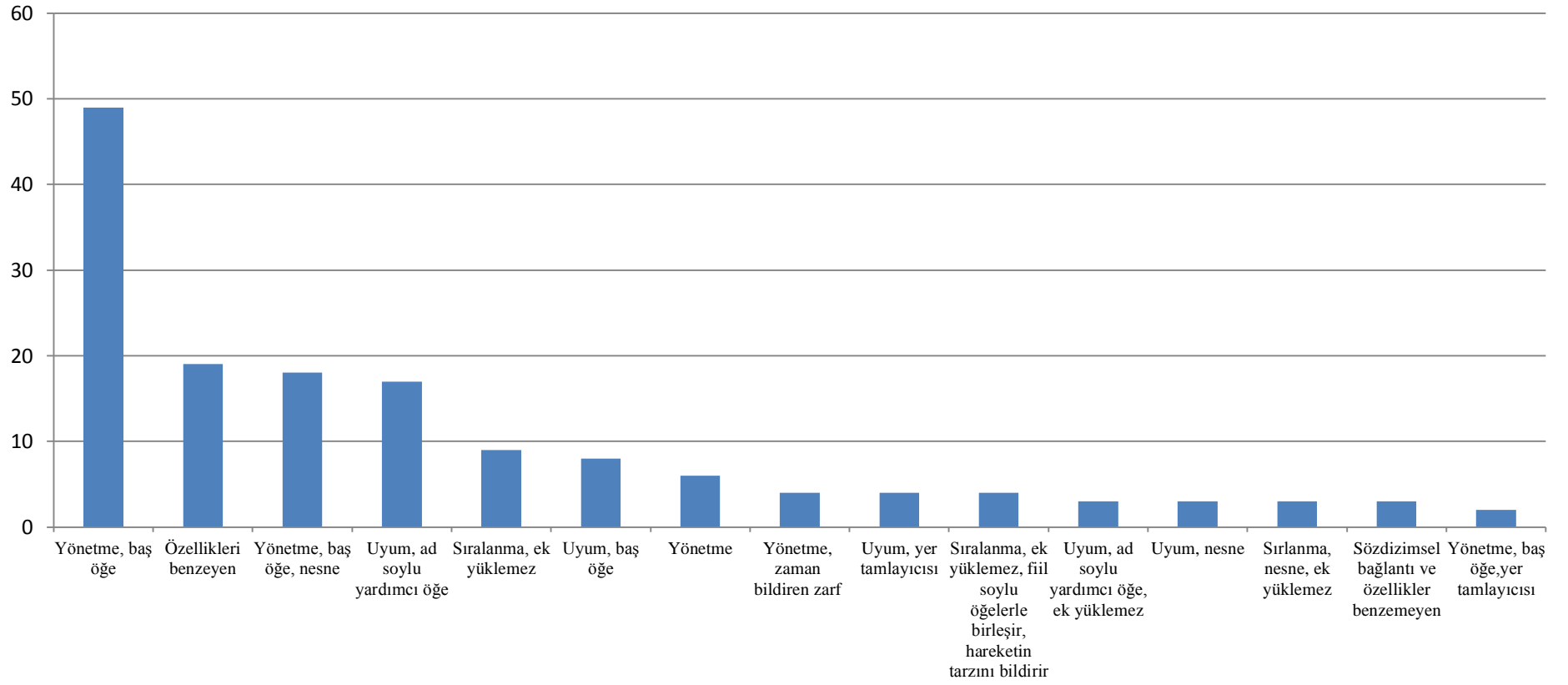
Bir özel ad ile dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş edatın yönetme yönetme yoluyla bağlanarak oluşturduğu edat öbeği, evrişime uğrayıp genişlemiş

öbeğin yardımcı ögesidir ve bu yardımcı ögenin baş ögeyle yönetme yoluyla bağlanması sonucunda üç ögeli öbek oluşmuştur.

- d. Derin-yüzeysel yapı: *İsa'dan önce*+*[mazi]*+*sI+nDAn kalma*
- e. Evrişimsel belirtiler: *İsa'dan önce* – edat öbeğinin baş ögesi (*önce* edatının *+dan* ekini yükleyerek *İsa* özel adını biçimlendirdi) > *İsa'dan önce+si+nden-* ad öbeğinin baş ögesi (edat öbeği ad çekim eklerini alarak *önce* edatının dilbilgisel ulamı ada dönüştü).
- f. Özellik:

Örneklerin sayısal dağılımı

SONUÇ

Mevcut çalışma hazırlanmaya başladığında öbeklerin çok nadir dikkat çekilen yanlarını inceleyerek konuya farklı bir bakış açısını kazandırmak amaçlanmıştır. Bununla birlikte öbeklerle ilgili sorunlar tespit edilmeye çalışılmış ve bu sorunları çözmek için yeni yöntemler kullanılmıştır.

Öbekleri adlandırma, tanımlama ile sınıflandırmada çelişkiler ile fikir birlikteliğinin bulunmaması tespit edilmiştir, çünkü bilim adamlarının hangi ölçütlere göre öbekleri sınıflandırdıkları belli değildir. Ortak özelliklere göre bir araya toplamaksızın daha çok çeşitli alanlara özgü detaylar önemsenmiş ve karıştırılmıştır. Örneğin, bir tasnifte anlam bilgisi, sözdizimi, biçim bilgisi hatta ses bilgisine ilişkin belirtiler bir arada tutulup genel bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Bu da hem öbekleri anlamayı, hem de nasıl sınıflandırıldığını kavramayı hayli zorlaştırmaktadır.

Birinci bölümde öbeklerle ilgili 12 terim, 35 tanım ve 11 tasnif ele alınmış ve karşılaştırılmıştır. Taradığımız kaynaklarda öbeklerin adlandırılması, açıklanması ve sınıflandırılmasına ilişkin 11 farklı ölçüt tespit edilmiştir. Bunlar: semantik özellik, sentaktik işlev, bütünlük, morfolojik özellik, sözcük türleri ile ilişki, öğelerin sayısı, yargısızlık, öğelerin sıralanışı, leksikal özellik, yapı ve dilbilgisel birlik.

İkinci bölümde yukarıda betimlenen tutarsızlıkları ortadan kaldırmak için Evrensel Dilbilgisi diye bilinen söz dizimi kuramına başvurulduğu görülmüştür. Evrensel Dilbilgisi'nde kabul edilen prensiplere göre öbeklerin yapısının gösterilmesi ve adlandırılması, dil evrensellikleri bağlamında Türkiye Türkçesi için de geçerli olmalıdır. Yani, öbekler baş olan sözcüğe göre açıklanmalı, adlandırılmalı ve sınıflandırılmalıdır. Kaynaklarda çeşitli yöntemlerle isimlendirilen ve sayısı oldukça fazla olan öbeklerin baş ögeye göre adlandırma kuralına uyulduğunda, sayısı oldukça

azalmakta ve ad öbeği, sıfat öbeği, zarf öbeği, fiil öbeği ve edat öbeği olmak üzere beş türde öbek ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü bölümde öbekler ile sözcük türlerinin birbirine bu kadar bağlı olduğundan yola çıkarak sözcüklerde sergilenen dönüşümlerin öbekleri nasıl etkiledikleri incelenmiştir. Bu dönüşümler öbeklerin esnekliği, sınırları ve kuruluşu gibi hususların değişmesine sebep olabilmektedirler. Zira dilbilgisel anlambilimlerinin eklenmesi, sözcüğün sözdizimsel işlevinin değişmesi veya anlatımın eksilmesi gibi olaylardan dolayı öbeğe giren sözcüğün dilbilgisel ulamı değişebilir. Bu da öbek yapısının ne kadar değişken, yani esnek olduğunu göstermektedir. Öbek oluşturan öğelerin tür değişikliğine uğraması ve bu olayın öbeği nasıl etkilediği incelenmiştir. Bunun çerçevesinde Türkçede kelimelerin tür bakımından esnek bir yapıya sahip olduğu ve sözcük türünün sözdizimsel işleve göre değiştiği dile getirilmiştir.

Bununla birlikte tür değiştiren öğelerin morfolojik göstergeler mi, ya da sözdizimsel işlevler mi bakımından algılanması gerektiği tartışılmıştır. Fransız dilbilimci Luciene Tesniere sözcük türünün değişmesini sözdizimi açısından incelemek gerektiğini dile getirmiştir. Tesniere, söz konusu sürece ‘öteleme’ ve ‘dönüştürme’ anlamında ‘translation’ adını vermiştir. Ona göre tür değiştiren öğeler morfolojik göstergelere bakılmaksızın ancak sözdizimsel işlevleri bakımından algılanmalıdır. Zira morfolojik özelliklere bakıldığında türünü değiştiren sözcük gerçekten de değişmeden önce ait olduğu dilbilgisel ulamın göstergelerini taşıyor gibi görünmektedir. Türünün değiştiği düşünülen birim cümle dışında ve morfolojik özellikleri açısından ele alınmamalıdır. Çünkü önemli olan türü değiştikten sonra cümle içinde ne gibi işlevleri üstlenmesidir. Bundan hareketle sözcük değişirken aşağıdaki aşamalar gözlemlenmektedir: dilbilgisel ulamın değişmesi, sözdizimsel işlevin değişmesi ve sözcük yapısının değişmesi.

Tür değişikliği, genelde önceden söylenmiş sözlerle bağlanamayan dilbilgisel ulama mensup bir sözcüğü bağlayabilmek için ya da bağlanmasının sonucunda meydana gelmektedir. Böylelikle konuşma esnasında karşılaşılan bazı sorunlar giderilmektedir. Mevzubahis dilbilgisel sürecin sayesinde ulamlar değiştirilerek yeni cümleler doğru kurulabilmektedir. Konuştuğu dili iyi bilen birisi, asla başladığı cümleyi bitirmede sıkıntı çekmez, çünkü konuşurken söylenen ve söylenecek sözcüklerin sözdizimsel özelliklerini düşünmez. Bu durum, en az çaba ilkesi ile dilin anlatım biçimlerini doğru kullanmadan kaynaklanan daha kısa söylemeye ve sözdizimsel yapılarda bazı öğelerin silinmesine götürmektedir. Fakat aynı zamanda bu yapıların bağlam içindeki anlaşırılığı kaybolmaz. Böylelikle eksilteli yapılar ortaya çıkmaktadır. Bu durum da öbek yapıların bağlamı bozmadan bazı öğeleri düşürebilmesini, ya da başka ifadeyle esnek olabilmesini göstermektedir. Öbeğin cümle içindeki esnekliği de, derin yapıdan ve onun yüzey yapıda bıraktığı ipucundan, yani ekten, kaynaklanmaktadır. Demek ki öbekler çözümlenirken derin ile yüzey yapının arasındaki ilişkiyi de incelemekte fayda var.

Yüzey ve derin yapılara ilişkin altbölümde ise öbeğin gözle görülen, somut yanı ile görülmeyen, var sayılan tarafı irdelenmiştir. Derin yapı yüzey yapıya yansımaktadır. Bu nedenle yüzey yapıdaki her gösterenin, mesela ek ile sözcüğün, derin yapıda tek bir gösterilene vardır. Derin yapıda saklanan ve yüzey yapıda eksiltelen ekler ve sözcükler, öbek yapının ne gibi dönüşümlere uğrayabilmesini göstermektedir. Mesela, ad çekim eklerini alarak dilbilgisel ulamı ada dönüşmüş bir edat; öbeğin baş ve yardımcı öge konumunda bulunabilir, bünyesine girdiğı öbeğin cümlede isim tamalaması ve edat öbeği olmasını sağlayabilir. Derin yapıda saklanan ve yüzey yapıda eksiltelen unsur da edatın neden ad çekim eklerini aldığını ve neden dilbilgisel ulamını değiştirdiğini açıklamaktadır.

Sözcükler, öbekleşmek üzere bir araya geldiklerinde onların arasında yeni bağlar oluşmaktadır. Sözdizimi ile öbeklerle ilgili bilimsel kaynaklarda daha çok iyelikli bağdan söz edilmektedir. Oysa ki bundan başka sözdizimsel bağlantı türleri de mevcuttur. Bu bağlantı türleri öbekleşmenin faktörleri olarak sayılır ve öbeğin yapısını etkilemektedirler. Öte yandan sözdizimsel bağlantı, öbeğe giren öğelerin konumları, leksikal türleri, morfolojik özellikleri ile istemlerine istinaden değişebilmektedir. Üçüncü bölümde öbeklerle ilgili sözdizimsel yaklaşımdan da bahsedilmiştir. Öbeklerdeki sözdizimsel bağlantı konusu, Nikolay Baskakov'un "Çağdaş Türkçede Kelime Grupları" adlı eserinde betimlediği kuramın ışığında ele alınmıştır. Sözdizimsel bağlantı olarak Türkçede yan yana gelen iki veya daha çok sözcüğün arasında ilişki kurulabilmesinin veya öbeğin teşekkül edilebilmesinin uyum, sıralanma ile yönetme diye adlandırılan temel üç yol ele alınmıştır. Uyum, öğelerin arasındaki ilgi ile iyeliğin temelinde oluşmaktadır. İkinci bağlantı yöntemi olan sıralanma yöntemi, grubu oluşturan öğelerin yan yana gelerek eksiz birleşmesine dayanmaktadır. Türkçede böyle iki kelimenin anlamlı bir bütün oluşturmasını onların belirten ve belirtilen veya tamlayan ve tamlanan şeklinde dizilmesi sağlamaktadır. Üçüncü bağlantı biçimi de yönetmedir. Bu durumda İlgi durumu hariç ad durum ekini alan öge, yani yardımcı öge, baş öge tarafından yönetilmektedir. Başka ifadeyle yardımcı öge yönetilen, baş öge yöneten konumundadır. Yönetme ya da istem her ne kadar fiiller için geçerliyse de bazen edatlar da yönetme konumunda bulunabilmektedir.

Yukarıda sıralanan durumlar ile sorunları açıklığı kavuşturmak için Türkiye Türkçesindeki öbek yapıları farklı yönlerden araştırmak gerekmektedir. Uzun zamandır süregelen geleneksel yaklaşımlarla birlikte yeni kuramları hesaba katmakta fayda var. Mevcut çalışma hazırlanırken öbeğe has özellikler ve sıradışı durumlar çeşitli görüşlerin nezdinde incelenmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde 153 örnek cümle çözümlenmiştir. Öbekler ve öbek yapıları bu cümlelerin içinde incelenmiştir. Bu cümleler de Türkçe Ulusal Derlemi'nden alınmıştır. Söz konusu derlem günümüz Türkiye Türkçesinin çok sayıda farklı konu alanı ve metin türünden yazılı ve sözlü örneklerini içermektedir. Derlemin farklı konu alanına ait metinleri içermesi, öbek yapılarını incelemek için elverişli koşulları sunmaktadır. Zira öbeklerin esneklik ile değişkenlik gibi özelliklerini doğal ortamda gözlemleyebilmek için geleneksel kaynaklarda tercih edilen edebi eserlerle sınırlı kalmamak gerekir. Öbekler incelenirken altı ölçüt göz önünde bulundurulmuştur: sözdizimsel işlev, öbek türü, sözdizimsel bağlantı, derin – yüzey yapı, evrişimsel belirtiler ve öbeğin özelliği.

Sözdizimsel işlev maddesinde öbeğin cümle içinde ne tür fonksiyonları üstlenebilmesi gösterilmiştir. Öbek türü ele alınırken ise üç farklı adlandırma yazılmıştır. Birincisi, öbeklerle ilgili geleneksel kaynaklarda tercih edilen isimdir. İkincisi, modern dilbilgisel yaklaşımların çerçevesinde belirlenen adlandırmadır. Üçüncüsü ise Baskakov'un kendi sınıflandırmasında temel unsur açısından tespit ettiği addır. Sözdizimsel bağlantıdan kastımız, iki veya daha çok kelimenin yan yana gelerek öbek kurarken arasında oluşan ilişkidir. Öbekler bu maddeye göre irdelenirken Baskakov'un tespit ettiği üç sözdizimsel bağlantı yöntemi göz önünde bulundurulmuştur. Derin ve yüzey yapının sayesinde ise öbek yapısının ne kadar esnek ve değişken olabilmesi gösterilmiştir. Zira öbeğin cümle içindeki esnekliği, derin yapıdan ve onun yüzey yapıda bıraktığı ipucundan, yani ekten, kaynaklanmaktadır. Evrişimsel belirtilerle ilgili maddede de öbek yapısının değişmesini etkileyen ve iki dilbilgisel ulama ait belirtileri içeren sözcüklerin tür değiştirme süreci ele alınmıştır. Ayrıca bu kelimeler türlerini veya başka deyişle dilbilgisel ulamlarını değiştirirken öbekteki yerleri ve öbeği nasıl etkiledikleri incelenmiştir. Son olarak yukarıda sıralanan bütün ölçütlerin yansıttıkları özellikler yazılmıştır. Sonra da örnek cümlelerin içinde

incelenen öbekler tespit edilen sözdizimsel bağlantı ile özelliklerin benzeyip benzemediğine göre dört gruba ayrılmıştır.

Birinci gruba giren örnek öbeklerde baş ile yardımcı öğelerin birbiriyle bağlandıkları sözdizimsel bağlantı aşağıdaki özelliklerin ortaya çıkmasını etkilemiştir:

1) İlgi durumu ekini alan edatlar baş öğeyle uyum yoluyla bağlandıkları durumda öbekte ad soylu yardımcı öge görevinde bulunurlar (örnek No: 1 – 17).

2) İlgi durumu ekini alan edatlar baş öğeyle uyum yoluyla bağlandıkları durumda öbekte ad soylu yardımcı öge görevinde bulunur, tamlayıcısına ek yüklemeler (örnek No: 18 – 20).

3) İlgi durumu hariç bir durum ekini alan edatlar ile isim-fiiller öbekte diğer öğelerle yönetme yoluyla bağlandıkları durumda yardımcı öğelere istemleri gereği farklı durum eklerini yükleyerek öbekte baş öge görevinde bulunurlar (örnek No: 21 – 70).

4) Belirtme durumu ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle yönetme yoluyla bağlandıkları durumda yardımcı öğelere istemleri gereği farklı durum eklerini yükleyerek öbekte baş öge, cümlede ise nesne görevinde bulunurlar (örnek No: 71 – 88).

5) Bulunma durumu ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle yönetme yoluyla bağlandıkları durumda yardımcı öğelere istemleri gereği farklı durum eklerini yükleyerek öbekte baş öge, cümlede ise yer tamlayıcısı görevinde bulunurlar (örnek No: 89 – 90).

6) Yönelme durumu ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle yönetme yoluyla bağlandıkları durumda cümlede zaman bildiren zarf görevinde bulunurlar (örnek No: 91 – 94).

7) İlgi durumu hariç bir durum ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle uyum yoluyla bağlandıkları durumda yardımcı öğelere istemleri gereği farklı durum eklerini yükleyerek öbekte baş öge görevinde bulunurlar (örnek No: 95 – 102).

8) Çıkma durumu ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle uyum yoluyla bağlandıkları durumda cümlede yer tamlayıcısı görevinde bulunurlar (örnek No: 103 – 106).

9) Belirtme durumu ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle uyum yoluyla bağlandıkları durumda cümlede nesne görevinde bulunurlar (örnek No: 107 – 109).

10) Belirtme durumu ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle sıralanma yoluyla bağlandıkları durumda yardımcı öğeye ek yüklemes ve cümlede nesne görevinde bulunurlar (örnek No: 110 – 112).

11) Çıkma durumu ekini alan edatlar öbekte diğer öğelerle sıralanma yoluyla bağlandıkları durumda yardımcı öğeye ek yüklemes, fiil soylu öğelerle birleşir ve cümlede hareket tarzını bildirirler (örnek No: 113 – 116).

12) İlgi durumu hariç durum eklerini alan edatlar öbekte diğer öğelerle sıralanma yoluyla bağlandıkları durumda yardımcı öğeye ek yüklemesler (örnek No: 117 – 125).

İkinci gruba giren örneklerde öbeğe dahil çekimlenen edatların diğer öğelerle yönetme yoluyla bağlanması, ortak özelliklerin meydana gelmesini sağlamamıştır (örnek No: 126 – 131).

Üçüncü gruba giren örneklerde öbeğe dahil çekimlenen edatlar diğer öğelerle birleştikleri sözdizimsel bağlantı türüne bakılmaksızın baş öge görevinde bulunurlar (örnek No: 132 – 150).

Dördüncü gruba giren örneklerde öbeğe dahil çekimlenen edatlar, diğer öğelerle farklı sözdizimsel bağlantı yoluyla bağlanıp birbirine benzemeyen özelliklerin meydana gelmesini sağlamıştır (örnek No: 151 – 153).

KAYNAKÇA

- AKBAYIR, Sıdk (2007), **Cümle ve Metin Bilgisi**, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- AKTAN, Bilal (2009), **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- ATABAY, Neşe; ÖZEL, Sevgi; ÇAM, Ayfer (1981), **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**, Ankara: TDK Yayınları.
- AHMATOVA, Olga. S. (2005), **Slovar Lingvistiçeskih Terminov**, 2-oe izdatelstvo, Moskva: URSS.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1974), **Türkçenin Grameri**, 1. baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- BASKAKOV, Nikolay A. (2011), **Çağdaş Türkçede Kelime Grupları**, çev. Oktay Selim Karaca, İstanbul: Kesit Yayınları.
- BESEREK, Ahmet (1991), **Türkçede Cümle Yapısı**, İstanbul: MEB Yayınları.
- BİLGEGİL, M. Kaya (1963), **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul: Güzel İstanbul Matbaası.
- BOZKURT, Fuat (1995), **Türkiye Türkçesi**, İstanbul: Cem Yayınevi.
- CRYSTAL, David (1991), **A Dictionary of Linguistics and Phonetics**, Blackwell.
- DELİCE, H. İbrahim (2003), **Türkçe Sözdizimi**, İstanbul: Kitabevi.
- DENY, Jean (1941), **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**, çev. Ali Ulvi Elôve, İstanbul: Maarif Vekâleti.
- EDİSKUN, Haydar (1992), **Türk Dilbilgisi**, 4. baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ERDEM, Mevlüt; SARI, Mustafa (2010), "Sözcük Türlerinin Sözcük Öbekleriyle İlişkisi", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/4 Fall**.
- ERGİN, Muharrem (1962), **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

ERTANE, Baydar; SEMA, Arzu; BAYDAR, Turgut (2001), “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”, **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**: 16. sayı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

FİNEGAN, Edward (1994), **Language**, Harcourt Brace & Company.

FORTUNATOV, Filipp. F. (1957), **O Prepodavanii Grammatiki Russkogo Yazıka v Sredney Şkole**, 2-oe izdatelstvo, Moskva: İzbranniye Trudı.

GÖKDAYI, Hürriyet (2010), “Türkiye Türkçesinde Öbekler”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer**.

GÜNAY, Doğan (2007), **Metin Bilgisi**, İstanbul: Multilingual Yayınları.

GÜNŞEN, Ahmet; ERDEM, Mehmet Dursun (2007), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Tür Değişirme Örnekleri”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2 /1 Winter**.

HATİBOĞLU, Vecihe (1963), “Kelime Grupları ve Kuralları”, **Belleten: TDAY**.

HATİBOĞLU, Vecihe (1969), **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

KAHRAMAN, Tahir (1996), **Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi**, 1. baskı, Ankara: Kişisel Yayınlar.

KARAAĞAÇ, Günay (2013), **Türkçenin Dil Bilgisi**, 2. baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

KARAHAN, Leylâ (1991), **Türkçede Söz Dizimi**, 1.baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

KIRAN, Z.-KIRAN, A.E. (2007), **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KOÇ, Nurettin (1990), **Yeni Dilbilgisi**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

KOÇ, Nurettin (1992), **Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

KOÇ, Nurettin (1996), “Türk Dilinde Öbek”, **Çağdaş Türk Dili Dergisi**: 19. sayı, Ankara: Dil Derneği.

KOÇ, Nurettin (2001), “Kelime Grubu Üzerine”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**: 598. sayı, Ankara: TDK Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (1992), **Grammer Terimleri Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (2014), **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, 4. baskı, Ankara: TDK Yayınları.

KÜKEY, Mazhar (1975), **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara: Kardeş Matbaası.

KÜRÜM, Mesut (2015), “Türkçede İyelik Eklerinin Ele Alınışı ve Çağdaş Lehçelerde Kullanılışı”, **Mavi Atlas Dergisi**: 4. sayı, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

ÖZBEK, Gökhan (2016), **Mustafa Kutlu'nun Eserlerindeki Kelime Gruplarının İşlevsel Özellikleri** (yayımlanmış yüksek lisans tezi), Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Açık Kaynak Projesi veri tabanından elde edildi (<http://acikkaynak.bilecik.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11552/984/G%C3%96KHAN%20%C3%96ZBEK.pdf?sequence=1>). (Tez No.: 10053620)

ÖZBEK, Gökhan; KARACA, Oktay Selim (2016), “Çağdaş Türkçede Kelime Gruplarının İşlevsel Tasnifi Üzerine”, **Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Academic Journal, Turkish Studies Dergisi**.

ÖZKAN, Mustafa; SEVİNÇLİ, Veysi (2008), **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**, İstanbul: 3F Yayınevi.

ÖZSOY, Sumru; BALCI, Ayl; TURAN, Ümit Deniz (2011), **Genel Dilbilim**, 1. baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

PEŞKOVSKİ, Aleksandr M. (1956), **Russkiy Sintaksis v Nauçnom Osveşenii**, İzd. 7-oe. Moskva.

SARI, Mustafa (2000), “Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Değişikliğe Uğraması”, **Türkoloji Dergisi**, Cilt: XIII, Sayı:1, No:1, Ankara: Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği Yay.

SARI, Mustafa (2001), “Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Eşzamanlı Değişikliğe Uğraması”, **Türkoloji Dergisi**, Cilt: XIV, Sayı:1, No:2, Ankara: Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği Yay.

SUHOTİN, Viktor P. (1950), **Problema Slovosocetaniya v Sovremennom Russkom Yazıke. Voprosı Sintaksisa Sovremennogo Russkogo Yazıka**, Moskva.

ŞAHMATOV, Aleksey A. (1941), **Sintaksis Russkogo Yazıka**. Moskva.

ŞİMŞEK, Rasim (1987), **Örneklerle Türkçe Sözdizimi**, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

TESNİERE, Lucien (1988), **Osnovı Strukturnogo Sintaksisa**, çev. Boguslavski, İ.M.; Luht, L.İ.; Narumova, B.P.; Sahnó, S.L., Moskva: İzdatelstvo Progress.

TOPALOĞLU, Ahmet (1989), **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

TİHONOV, Andrey N.; HAŞİMOV, Rahim İ. (2014), **Entsiklopedişeskiy Slovar – Spravoçnik Lingvistiçeskih Terminov i Poniatiy. Russkiy Yazık**, 2-oe izdaniye, tom 1, Moskva: İzdatelstvo Flinta.

USTA, Halil İbrahim (2000), “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**: 579. sayı, Ankara.

USTA, Halil İbrahim (2009), “Kelime Gruplarını Nasıl Tasnif Edelim?”, **Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK2007 (27-28 Ağustos 2007) Bildiriler**. Türkçenin Söz Dizimi ve Türk Edebiyatında Üslup Arayışları c.1 Türkçenin Söz Dizimi, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.

UZUN, N. Engin (2000), **Anaçizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe**, İstanbul: Multilingual.

UZUN, Nadir Engin (2004), **Dünya Dillerinden Örnekleriyle Dilbilgisinin Temel Kavramları, Türkçe Üzerine Tartışmalar**, İstanbul: Mehmet Ölmez Yayınları.

ÜSTÜNOVA, Kerime (1998), “Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı – Derin Yapı İlişkileri”, **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**: 563. sayı, Ankara: TDK Yayınları.

ÜSTÜNOVA, Kerime (2010), “Yüzey Yapı – Derin Yapı Kavramları Üzerine”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/4 Fall**.

VALGİNA, N.S. (2003), **Sovremenniy Russkiy Yazık (Sintaksis)**, Moskva: İzdatelstvo Vısshaya şkola.

VARDAR, Berke (1988), **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: ABC Kitabevi.

VİNOGRADOV, Viktor V. (1950), **Voprosı Sintaksisa Sovremennogo Russkogo Yazıkı**, Moskva: Gos. Uçebno-pedagog. İzdatelstvo.

YILMAZ, Engin (2014), **Temel Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, 1. baskı, Ankara: Pegem Akademi.

ZÜLFİKAR, Hamza (2013), “Kavramları Karşılamada Üçüncü Teklik İyelik Eki”, **Türk Dili**, 733. sayı, Ankara: TDK Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

<http://www.tudweb.org> :

TNC-almasında-Concordance-17032017-054632

TNC-başka-Concordance-06122016-130506

TNC-başkasına-Concordance-08122016-062043

TNC-başkasında-Concordance-08122016-054233

TNC-başkasını-Concordance-06122016-142053

TNC-başkasının-Concordance-06122016-140218

TNC-gelmeyi-Concordance-17032017-062610

TNC-sonrasından-Concordance-20032017-144645

TUD-anlamayı-Dizin-15032017-152212

TUD-aramasına-Dizin-16032017-065936

TUD-aşırı-Dizin-25122016-192321

TUD-aşırısı-Dizin-25122016-195251

TUD-aşırısına-Dizin-25122016-195616

TUD-aşırısında-Dizin-25122016-195530

TUD-aşırısından-Dizin-25122016-195557

TUD-aşırısının-Dizin-25122016-195448

TUD-ayrılmasında-Dizin-19032017-111943

TUD-ayrılmasında-Dizin-19032017-112301

TUD-bahsetmeyi-Dizin-18032017-063706

TUD-bakmasından-Dizin-17032017-192522

TUD-başkası-Dizin-23122016-180018

TUD-başkasından-Dizin-20032017-055149

TUD-başlamada-Dizin-17032017-065705

TUD-başlamada-Dizin-17032017-092435
TUD-bitirmede-Dizin-16032017-054222
TUD-bulunmada-Dizin-17032017-194656
TUD-çıkma-Dizin-18032017-064627
TUD-dolaşmasını-Dizin-17032017-200508
TUD-dönmekten-Dizin-17032017-102152
TUD-düşmekten-Dizin-18032017-071846
TUD-geçmede-Dizin-18032017-065628
TUD-gibisi-Dizin-12022017-105055
TUD-gibisinden-Dizin-12022017-111440
TUD-gibisine-Dizin-12022017-110034
TUD-gibisini-Dizin-20032017-152330
TUD-gibisinin-Dizin-12022017-111515
TUD-girmesinde-Dizin-17032017-104529
TUD-gitmesine-Dizin-17032017-103509
TUD-göresi-Dizin-13032017-152919
TUD-göresini-Dizin-20032017-215049
TUD-hatırlamaya-Dizin-15032017-164323
TUD-kadarı-Dizin-12022017-150146
TUD-kadarına-Dizin-12022017-150423
TUD-kadarında-Dizin-12022017-150520
TUD-kadarında-Dizin-20032017-164900
TUD-kadarından-Dizin-12022017-150554
TUD-kadarından-Dizin-20032017-193959
TUD-kadarını-Dizin-20032017-200848
TUD-kadarını-Dizin-20032017-201122

TUD-kadarının-Dizin-12022017-150613
TUD-kadarının-Dizin-20032017-202655
TUD-kalmayı-Dizin-17032017-193202
TUD-kaynaklanmasını-Dizin-18032017-072408
TUD-okumasını-Dizin-16032017-063303
TUD-önce-Dizin-20122016-170219.
TUD-önce-Dizin-20122016-170219
TUD-öncesi-Dizin-22122016-205224
TUD-öncesi-Dizin-24122016-192926
TUD-öncesinde-Dizin-23122016-091419
TUD-öncesinden-Dizin-20032017-064955
TUD-öncesine-Dizin-20122016-191503
TUD-öncesine-Dizin-24122016-185250
TUD-öncesini-Dizin-23122016-094226
TUD-öncesinin-Dizin-23122016-133026
TUD-ötesi-Dizin-11022017-170856
TUD-ötesinde-Dizin-11022017-172749
TUD-ötesinden-Dizin-11022017-174158
TUD-ötesine-Dizin-11022017-172132
TUD-ötesini-Dizin-11022017-172110
TUD-ötesinin-Dizin-11022017-174737
TUD-oturmayaya-Dizin-17032017-193950
TUD-sonrası-Dizin-25122016-155231
TUD-sonrası-Dizin-25122016-180728
TUD-sonrasına-Dizin-25122016-160918
TUD-sonrasında-Dizin-25122016-174239

TUD-sonrasını-Dizin-25122016-174301

TUD-sonrasının-Dizin-25122016-175502

TUD-şüphelenmesine-Dizin-19032017-110604

TUD-uzaklaşmasından-Dizin-19032017-110027

TUD-varmaya-Dizin-17032017-063811

TUD-yaklaşmasını-Dizin-17032017-102723

TUD-yaşamasından-Dizin-18032017-062611

TUD-yatmaktan-Dizin-17032017-195519

TUD-yerleşmesinde-Dizin-18032017-061852

TUD-yürümesine-Dizin-17032017-202109

ÖZET

Mevcut çalışmanın çerçevesinde öbeklerin çok nadir dikkat çekilen yanlarını inceleyerek konuya farklı bir bakış açısını kazandırmak ve öbeklerle ilgili sorunları tespit etmek amaçlanmıştır. Öbeklerle ilgili terimler, tanımlar ile tasnifler ele alınmış ve karşılaştırılmıştır. Taradığımız kaynaklarda öbeklerin adlandırılması, açıklanması ve sınıflandırılmasına ilişkin farklı ölçütler bulunmuştur. Evrensel Dilbilgisi diye bilinen söz dizimi kuramına başvurulduğu görülmüştür. Bu kurama göre kaynaklarda çeşitli yöntemlerle isimlendirilen ve sayısı oldukça fazla olan öbeklerin baş ögeye göre adlandırma kuralına uyulduğunda, sayısı oldukça azalmakta ve beş türde öbek ortaya çıkmaktadır. Öbekler ile sözcük türlerinin birbirine bu kadar bağlı olduğundan yola çıkarak sözcüklerde sergilenen dönüşümlerin öbekleri nasıl etkiledikleri incelenmiştir. Bu dönüşümler öbeklerin esnekliği, sınırları ve kuruluşu gibi hususların değişmesine sebep olabilmektedirler. Öbek oluşturan öğelerin tür değişikliğine uğraması ve bu olayın öbeği nasıl etkilediği incelenmiştir. Öbeğin cümle içindeki esnekliğinin derin yapıya ve onun yüzey yapıda bıraktığı izine ne kadar bağlı olduğu irdelenmiştir. Sözcüklerin öbeksizlik üzere bir araya geldiklerinde onların arasında oluşan sözdizimsel bağlar ele alınmıştır. Bu bağlantı türleri öbeksizliğin faktörleri olarak sayılır ve öbeğin yapısını etkilemektedirler. Yukarıda sıralanan durumları açıklığa kavuşturmak için öbekler ve öbek yapıları örnek cümlelerin içinde incelenmiştir. Öbekler incelenirken altı ölçüt göz önünde bulundurulmuştur: sözdizimsel işlev, öbek türü, sözdizimsel bağlantı, derin – yüzey yapı, evrimsel belirtiler ve öbeğin özelliği.

Anahtar Sözcükler: öbek, Evrensel Dilbilgisi, sözcük türleri, tür değişikliği, derin – yüzey yapı, sözdizimsel bağlantı, öbeksizliğin faktörleri, sözdizimsel işlev, öbek türü, evrimsel belirtiler, öbeğin özelliği.

ABSTRACT

The purpose of this Master's dissertation is to facilitate the consideration of phrases from a different perspective, drawing attention to aspects that are rarely seen, and to identify problems associated with phrases. The terms, definitions and classifications regarding phrases were examined and compared. Based on the sources, were found various categories about terminology, definitions and classification of phrases. It was found that a syntactic theory such as Universal grammar was used. According to this theory, if we call phrases based on the part of speech to which the main component belongs, then the number of phrases decreases to five. In view of this close connection between word combinations and parts of speech, the influence on transformations of words that occur in words has been studied. These transformations are the reason for changing the flexibility, boundaries and structure of phrases. It was studied how flexible the phrase is in the sentence depends on the deep and surface structures. Also syntactic connections in word combinations were considered. These syntactic links are factors in the formation of phrases and affect its structure. To clarify the above, phrases and their structure were analyzed within the sentences. The analysis took into account such categories as: syntactic function, type of phrase, syntactic connection, deep and surface structure, transpositional features and peculiarities of the phrase.

Key words: phrase, Universal grammar, parts of speech, transposition, deep and surface structure, syntactic connection, factors of phrase formation, syntactic function, type of phrase, transpositional features, singularities of phrase.